

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА І СОЦІАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Головко М. Б., Остапенко Л. А., Осипенко І. П., Черненко М. П.

Криміналістика

Навчальний посібник

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА І СОЦІАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Головко М.Б., Остапенко Л.А., Осипенко І.П., Черненко М. П.

КРИМІНАЛІСТИКА

(Теоретичні основи криміналістики. Криміналістична техніка)

Навчальний посібник

Чернігів

2016 рік

УДК 343. 9 (075.8)

Г - 61

Рекомендовано до друку вченою радою Чернігівського національного технологічного університету < > 2016 р. протокол №

Рецензенти:

- канд. юрид. наук, доцент Берднік І.В.;

- канд. юрид. наук, доцент Іваньков І.В.

Головко М. Б. Криміналістика (Теоретичні основи криміналістики. Криміналістична техніка) : навч. посіб. / М. Б Головко, Л. А. Остапенко, І. П Осипенко, М. П. Черненко – Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет, 2016. – 203 с.

Навчальний посібник призначений та може бути використаний викладачами навчальних закладів, студентами юридичних ВНЗ та всіма зацікавленими особами.

© Кол. авторів, 2016

© Чернігівський національний
технологічний
університет, 2016

Вступ

Криміналістика в системі вищої юридичної освіти – загальнообов’язкова дисципліна. Метою вивчення курсу криміналістики є опанування студентами системи знань, умінь, навичок, використання криміналістичних засобів та методів у розкритті, розслідуванні та попередженні злочинів. Ця загальна мета концентрується шляхом вирішення в процесі навчання низки завдань.

Практичне освоєння криміналістичних засобів і методів, що використовуються у розкритті та розслідуванні злочинів. У цьому зв’язку необхідно показати ведучу роль криміналістики в роботі з інформацією про подію злочину, правильно розпізнавати по слідах характер дій злочинця та вміло використовувати криміналістична значиму інформацію по його розшуку і встановленню складу злочину.

Розв’язанню названих вище завдань певною мірою має допомогти і пропонований навчальний посібник. Природно, він не покликаний замінити численні підручники з криміналістики, але може бути використаний за ситуації, коли виникає потреба швидко знайти потрібну лаконічну відповідь на те чи інше запитання, зокрема при підготовці до семестрових, курсових чи державних іспитів. Цьому сприяє і побудова посібника. Останній містить дві частини, кожна із яких структуризовано об’єднує відповідну кількість тем.

До теми входять короткий зміст, тези, задачі. Тестова база покликана забезпечити контроль знань студентів із теоретичних основ криміналістики, традиційних галузей криміналістичної техніки. Оскільки в результаті вивчення криміналістики студент повинен вміти ставити і вирішувати логічні завдання, вибирати та використовувати той чи інший тактичний прийом, приймати найбільш адекватне для вирішення відповідної ситуації тактичне рішення, то частина тестових завдань розрахована на аналітичне мислення і спрямована на перевірку його зазначених умінь. Вирішення задач, наведених в посібнику, допоможе студентам закріпити отриманні знання і буде сприяти засвоєнню початкових навичок у практичній діяльності правоохоронних органів.

Частина перша

Теоретичні основи криміналістики

Тема 1

Предмет, завдання, система і методи криміналістики

План

1. Предмет, завдання криміналістики.
2. Система криміналістики.
3. Методи криміналістики.

1. Предмет, завдання криміналістики

Предметом науки криміналістики виступають закономірності, що лежать у сфері судового дослідження і вивчаються з метою встановлення істини в кримінальному судочинстві. Основним предметом пізнання криміналістики є правопорушення, злочин.

Злочин є складним соціальним явищем, яке характеризується своєю структурою, зв'язками і відношеннями між його елементами. Криміналістика досліджує злочин передусім як динамічний процес, тобто його дійовий аспект.

Злочин у дійовому плані – це динамічна система, яка має різні форми взаємодій об'єктів живої і неживої природи. До структури її елементів належать:

- суб'єкти злочину;
- відношення суб'єкта злочину до своїх дій, їх наслідків, співучасників;
- предмети, знаряддя за допомогою яких вчинюється злочин;
- спосіб (підготовки, вчинення, приховання) злочину;
- злочинний результат;
- обставини злочину (місце, час та ін.);
- поведінка і дії осіб, які стали випадковими учасниками події та ін.

Елементи динамічної системи в процесі вчинення злочину взаємодіють між собою, створюють сукупність послідовних процедур, які називаються механізмом злочину. Останній є однією із сторін злочину, яку вивчає криміналістика.

Механізм вчинення злочину, з одного боку, можна визначити як низку певних дій, які відбуваються у часі, прийомів, процедур суб'єктів злочину в матеріальному середовищі, а з іншого – як обов'язкову появу слідової картини, незалежно від наслідків злочинної діяльності, тобто відображення механізму злочину у вигляді системи матеріальних та ідеальних слідів–відображень.

Усвідомлення механізму злочину в процесі його розкриття є одним із важливих завдань, тому що не встановивши динаміки події (як, коли і при яких обставинах, якими засобами і в якій послідовності розгорталася картина злочину на місці його вчинення) не можна зрозуміти його мотивів і причин, дати йому кримінально – правову оцінку, і, зрештою, скласти уявлення про злочинця та сконструювати динамічну модель його поведінки.

Закономірності, що вивчає криміналістика, входять в її предмет як елементи. Подія злочину розкриває діяльність суб'єктів у матеріальному середовищі, в результаті якої виникають сліди злочину – джерела доказової інформації.

Виникнення слідів при вчиненні злочину – процес динамічний, тому всякий рух, а також взаємодія різних поверхонь супроводжуються відображенням, тобто появою змін у матеріальному середовищі. «Немає злочину без слідів», тому що немає руху без утворення слідів.

На підставах загальної закономірності були сформульовані часткові закономірності, які зустрічаються у процесі вчинення злочину і є передумовами утворення слідів.

Відповідно до механізму злочину можна позначити три групи закономірностей:

– виникнення і розвиток зв'язків і відносин у середині механізму злочину (зв'язок між дією і результатом, повторюваність дій у подібних ситуаціях, стереотипи поведінки суб'єкта злочину і т.п.);

– формування і реалізація способу вчинення і приховання злочину, зв'язок способу з особою злочинця, залежність способу від конкретних обставин здійснення злочину і т.п.;

– виникнення і вплив явищ, пов'язаних зі злочином (як до, так і після його вчинення), що мають значення для розслідування, приховування підготовки до вчинення злочину, вибір засобів, рекогносцировка обстановки, вивчення предмета злочинного посягання та ін.

Будь-який злочин відбувається в реальних умовах місця і часу. Як явище об'єктивної дійсності, злочин зв'язаний з тим середовищем, у якому він відбувається; злочинні дії вносять зміни в це середовище, відображаються в ньому. Ці відображення представляють собою сліди злочину, його «відбитки» у навколишньому середовищі. В них утримується інформація про злочин і його учасників. Закономірності виникнення такої інформації також складають елемент предмета криміналістики.

Для того, щоб сліди злочину, виявлені в процесі розслідування, стали доказами у справі, вони повинні бути належним чином зібрані, досліджені, оцінені і використані. Процеси збирання (виявлення, фіксація, вилучення і збереження), дослідження, оцінки і використання доказів також підпорядковані визначеними закономірностям, досліджуваним криміналістикою.

Ґрунтуючись на зазначених вище групах закономірностей, криміналістика розробляє засоби, прийоми і методи боротьби зі злочинністю.

Криміналістика – наука про закономірності механізму злочину, виникнення інформації про злочин і його учасників, а також про закономірності збирання, дослідження, оцінки та використання доказів і заснованих на пізнанні цих закономірностей у засобах і методах судового дослідження і запобігання злочинам.

Судове дослідження на сучасному етапі повинно трактуватися розширено, як уся юрисдикційна діяльність компетентних органів по розкриттю і розслідуванню злочинів, судовому розгляді не тільки кримінальних, але і цивільних справ, справ про адміністративні правопорушення, господарських спорів. Тому немає ніяких перешкод для більш активного поширення криміналістичних підходів по збиранню, дослідженню, оцінці і використанню доказів на цивільний і господарський процес, адміністративне провадження.

Об'єктами криміналістики є, з одного боку, – злочинність, злочин, а з іншого боку – досудове розслідування, судовий розгляд, попередження злочинів. Використання закономірностей, виявлених криміналістичною наукою, в інших, крім карного судочинства, сферах правозастосовної діяльності відбувається і якийсь час буде здійснюватися за рахунок добору раніше розроблених криміналістичних засобів, прийомів, методів і методик, а потім буде створено криміналістичне забезпечення, специфічне для кожної з цих сфер. У першу чергу у цивільному, господарському процесі та адміністративному провадженні повинні використовуватися засоби і методи збирання (виявлення, фіксації, вилучення) і дослідження матеріальних носіїв інформації, а також криміналістичні підходи оцінки результатів досліджень і використання цих результатів у доказуванні. Актуальні також криміналістичні рекомендації з одержання і перевірки вербальної інформації.

Завдання криміналістики поділяються на:

1. Загальні завдання (для всіх наук кримінально–карної системи) – сприяти своїми розробками боротьбі правоохоронних органів зі злочинністю;
2. Спеціальні завдання (розв'язувані саме криміналістикою), до яких відносяться:

- подальше вивчення об'єктивних закономірностей, що становлять основу предмета криміналістики, розвиток її загальної і власної теорій як бази розробки засобів, прийомів і рекомендацій по здійсненню судового провадження і запобігання злочинам;

- розробка та вдосконалення техніко–криміналістичного забезпечення розслідування злочинів і у зв'язку з цим інтеграція в криміналістику досягнень природничих, технічних і гуманітарних наук;

- розробка та вдосконалення організаційних, тактичних і методичних основ досудового розслідування.

На базі принципу системності розробляються різні криміналістичні системи і класифікації, у тому числі система самої криміналістичної науки:

- розробка криміналістичних засобів і методів запобігання злочинів;

– вивчення досягнень закордонних криміналістів і використання цих знань у розслідуванні злочинів і подальших наукових дослідженнях.

Крім загальних і власних завдань криміналістика на кожному етапі вирішує завдання тимчасового характеру – конкретні завдання.

2. Система криміналістики

Система криміналістики як система будь-якої науки є єдиним комплексом взаємопов'язаних розділів і частин. У багатьох іноземних країнах криміналістика (або, як її ще називають, судова наука) включає лише технічні засоби, прийоми і методи збирання і дослідження речових доказів і ряд тактичних прийомів здійснення слідчих дій.

Відповідно до сучасних уявлень більшості вчених-криміналістів система криміналістики складається з чотирьох частин:

1. Загальної теорії криміналістики;
2. Криміналістичної техніки;
3. Криміналістичної тактики;
4. Криміналістичної методики (методики розслідування і запобігання окремих видів злочинів).

Загальна теорія криміналістики – це система її світоглядних принципів, теоретичних концепцій, категорій, понять, методів, визначень і термінів, що відображають у своїй сукупності весь предмет криміналістики, його внутрішні і зовнішні зв'язки.

Загальна теорія є методологічною основою криміналістики. У загальну теорію входять вчення і власні теорії, що відображають результати пізнання тих об'єктивних закономірностей дійсності, що складають предмет криміналістики і є базою для розробки її «продукту» – криміналістичних засобів, прийомів і рекомендацій.

Власна теорія відноситься до однієї зі сторін предмета криміналістики (до його частини). У результаті узагальнення власних теорій створюється їхня загальна теорія, що їх охоплює, і навпаки, із загальної теорії виводяться нові власні теорії. Прикладами власних криміналістичних теорій є вчення про криміналістичну ідентифікацію і діагностику, про механізм слідоутворення,

способи злочину, криміналістичні характеристики, версії, планування розслідування та ін. Цей перелік постійно поповнюється, оскільки розвиток науки призводить до виникнення нових власних теорій.

У зміст загальної теорії криміналістики входить також система її понять, визначень термінів і знаків, у тому числі найбільш важливих понять – криміналістичних категорій, а також систематика науки – основи систематизації накопичених криміналістикою знань і прийняті класифікації різних криміналістично-значущих об'єктів (наприклад, ознак письма, слідів, тактичних прийомів, слідчих ситуацій, алгоритмів розслідування окремих видів злочинів і т.п.). Елементом загальної теорії криміналістики є вчення про методи криміналістичних наукових досліджень і їх співвідношення з методами практичної діяльності.

Криміналістична техніка – це одне з перших сформульованих у криміналістиці понять. На етапі становлення криміналістики криміналістична («кримінальна») техніка була основою науки. У даний час криміналістична техніка – це один з розділів криміналістики, до якого входять наукові положення і засновані на них технічні (у широкому змісті) рекомендації по застосуванню засобів, прийомів і методик, призначених для збирання і дослідження доказів, здійснення інших заходів для розкриття і попередження злочинів. Засоби, прийоми і методики криміналістичної техніки базуються на техніці природничо-наукових, технічних і гуманітарних наук, спеціально використовуваних з метою боротьби зі злочинністю. Природничо-науковий характер багатьох засобів і прийомів надає термінові «техніка» умовне значення.

Криміналістична тактика, як і техніка, спочатку іменувалася «кримінальною». Це система наукових положень і заснованих на них рекомендацій з організації і планування попереднього і судового слідства, визначенню лінії поведінки осіб, які здійснюють судове слідство, прийомів проведення процесуальних (у першу чергу слідчих) дій. До загальних положень криміналістичної тактики відносяться вчення про криміналістичну версію,

основні принципи планування розслідування злочинів, а також закономірностей, що визначають вибір необхідної лінії поведінки слідчого.

Криміналістична тактика і криміналістична техніка нерозривно пов'язані між собою, оскільки тактика, крім усього іншого, спрямована на забезпечення найбільш ефективного застосування в процесі розслідування і судового розгляду кримінальних та цивільних справ прийомів і засобів криміналістичної техніки. З іншого боку, використання технічних засобів істотно впливає на тактику слідчих і судових дій.

Криміналістична методика – методика розслідування і запобігання вчиненню окремих видів злочинів і груп злочинів – містить у собі наукові положення і засновані на них методичні вказівки і рекомендації з розслідування і запобігання вбивств, розбоїв, зґвалтувань, крадіжок, вимагань, шахрайств та інших видів злочинів. Ця частина криміналістики складається з деяких загальних положень і окремих власних методик розслідування.

Криміналістична методика тісно пов'язана з технікою і тактикою через конкретну реалізацію їхніх положень, прийомів, засобів у розслідуванні даного виду злочинів.

3. Методи криміналістики

Матеріалістична діалектика є загальною методологією, теоретичним фундаментом усіх галузей знання, в тому числі і юридичних, що включає науку криміналістику. Діалектика як теорія пізнання виконує три основні функції: світоглядну, гносеологічну і методологічну.

У криміналістиці поряд з окремими (спеціальними) методами ефективно застосовують загальнонаукові методи пізнання: спостереження, вимірювання, опис, порівняння, експеримент, моделювання, ідентифікацію, математичні та інші.

У кожній галузі науки використання загальнонаукових методів має певну специфіку, що зумовлюється об'єктом, завданнями та конкретними умовами дослідження. Це стосується й криміналістики. Наприклад, застосування експериментального методу у криміналістиці та хімії різняться не тільки обсягом і завданнями дослідження, а й умовами. Встановлений законом

правовий режим слідчого експерименту істотно відрізняється від експериментального методу, який використовують у будь-якій іншій сфері наукової та практичної діяльності.

Спостереження як систематичне цілеспрямоване безпосереднє сприйняття предмета чи явища широко застосовують у криміналістиці як з науковою, так і з практичною метою: для вивчення та узагальнення право застосовної практики, в експертних дослідженнях, під час виконання слідчих та оперативно-розшукових дій тощо. Спостереження можна здійснювати двома способами: візуально та за допомогою технічних засобів (мікроскопів чи інших оптичних приладів, електронної техніки, електронно-оптичних перетворювачів, рентгенівських установок, засобів ультразвукового зондування, лазерної техніки та ін.).

Вимірювання є необхідним методом пізнання різних просторових і часових величин. Простір і час – форми існування матерії, тому пізнання матерії, вивчення закономірностей природи, суспільства та мислення неможливі без їх кількісних та якісних характеристик. І в наукових дослідженнях, і у практичній діяльності, пов'язаній з вивченням слідів злочинів, неможливо обійтися без вимірювання лінійних і кутових величин, об'єму, концентрації, температури, опору матеріалів, аналізу оптичних властивостей, а також без визначення різних часових показників: тривалості того чи іншого явища, швидкості руху, часу вчинення злочину, давності утворення слідів.

У криміналістиці, як і в інших науках, фіксація за допомогою **опису** кількісних і якісних показників предметів і явищ, що вивчаються, є необхідною умовою пізнання їх сутності.

Існують різні форми та способи опису. Він може бути усним і фіксованим. Останній здійснюється не тільки за допомогою письма (як опис криміналістичних об'єктів у процесуальних актах, картотеках, каталогах), а й із застосуванням технічних засобів (звукозаписувальної апаратури, оптики, поліграфії, вимірювальної техніки). Форми та способи опису, які застосовують у практичній діяльності з розслідування злочинів, мають певну специфіку, що

зумовлено передбаченою законом процесуальною формою фіксації результатів пізнання об'єктивної істини у справі. Процесуальна форма фіксації доказів – одна з гарантій запобігання їх фальсифікації.

Порівняння широко застосовують у криміналістичній ідентифікації. Предмети й явища, які суттєво різняться, як і їх характерні ознаки, легко диференціювати візуально. Завдання ідентифікації об'єктів високого ступеня подібності розв'язують за допомогою різних науково-технічних засобів.

Прийоми порівняння можуть бути різними: зіставлення (візуальне чи за допомогою приладів), суміщення та накладення.

Експеримент також широко застосовується у криміналістиці. У кримінальному судочинстві він називається слідчим експериментом. Експериментальний метод широко застосовується під час здійснення експертиз. Цей метод застосовують також слідчі з метою отримання порівняльних зразків для ідентифікаційних досліджень. Достовірність експерименту забезпечується його ретельною підготовкою, створенням відповідних умов для здійснення.

Суть методу **моделювання** полягає в заміні реального об'єкта пізнання моделлю, яку досліджують, а одержані результати інтерпретують (переносять) на реальний об'єкт вивчення. Моделювання застосовують також з метою вивчення властивостей і ознак об'єктів за їх моделями-зліпками.

Метод **ідентифікації** (ототожнення) обґрунтовано зараховують до загальнонаукових. Цей метод базується на вченні про діалектичну тотожність і застосовується в усіх сферах наукового знання, коли необхідно вирішити питання, чи є предмет або явище тим, з яким порівнюється, або визначити їх належність до певної класифікаційної групи. У криміналістиці індивідуальна ідентифікація має переважне значення, бо питання про тотожність вирішується здебільшого щодо конкретних речових доказів, виконавців і авторів документів, конкретних об'єктів, що залишили сліди на місці події. З метою підвищення ефективності розв'язання експертних ідентифікаційних завдань у криміналістиці розроблено теорію криміналістичної ідентифікації, створено нові наукові методи для розв'язання ідентифікаційних завдань у трасології, судовій балістиці, почеркознавстві, техніко-криміналістичному дослідженні

документів, ідентифікації людини за ознаками зовнішності.

До загальнонаукових належать також **математичні** методи. Найінтенсивніше їх почали застосовувати останні два-три десятиріччя. Практика ідентифікаційних експертиз потребувала від криміналістів пошуку об'єктивних критеріїв оцінювання ідентифікаційних ознак для забезпечення надійності та достовірності експертних висновків. З цією метою почали використовувати математичну статистику й теорію ймовірності. Математика дала змогу провадити у криміналістичну, авто технічну та інші види експертиз сучасні комп'ютери, створила умови для розвитку криміналістичного прогнозування, створення моделей типових слідчих ситуацій і оптимального розв'язання практичних завдань розкриття злочинів.

Загальнонаукові методи пізнання тісно взаємопов'язані. Наприклад, порівняння неможливе без спостереження й опису, а систематизація та класифікація – без порівняння; спостереження та порівняння завжди супроводжують один одного, а метод вимірювання пов'язаний з математичними методами.

Спеціальні, або окремі, методи, які застосовують у криміналістиці, поділяються на дві групи: власне криміналістичні та методи інших (природничих і технічних) наук, які використовують здебільшого у криміналістичній експертизі.

Власне криміналістичні методи створені та обґрунтовані теорією криміналістики або запозичені та перетворені нею спеціально для дослідження криміналістичних об'єктів. До цих методів належать судово-фотографічні, трасологічні, судово-балістичні та ін. Наприклад, у судовій фотографії розроблено методи сигналетичної (впізнавальної), вимірювальної, панорамної, стерео- та мікроскопічної, великомасштабної фотозйомки, а також методи фотографічного підсилювання кольорових контрастів, виявлення текстів, які неможливо прочитати, та ін.

Вченими було розроблено різні методи слідкопіювання у трасології. Широко застосовують методи дактилоскопічної ідентифікації. У судовій балістиці широко застосовують методи виявлення та фіксації слідів пострілу,

ідентифікації зброї за слідами на кулях і гільзах, визначення дистанції пострілу, послідовності виконання пострілів та інші методи судово-балістичної експертизи.

У криміналістиці застосовують також різноманітні ефективні методи техніко-криміналістичного дослідження документів, почеркознавчої експертизи, фото портретної ідентифікації та кримінальної реєстрації.

Поряд з методами й засобами криміналістичної техніки у криміналістиці широко застосовують методи криміналістичної тактики й методики розслідування злочинів, зокрема планування розслідування, аналізу слідчих ситуацій, тактичні прийоми виконання слідчих дій, профілактики злочинів криміналістичними засобами.

Джерелом формування криміналістичних методів і засобів є природничі, технічні та суспільні науки, а також слідча, судова та експертна практика. Методи наукового узагальнення цієї практики (анкетування, статистичні) також належать до спеціальних.

У дослідженні криміналістичних об'єктів широко застосовують **методи природничих і технічних наук** – фізичні (спектрального аналізу, дослідження в інфрачервоних і ультрафіолетових променях, із застосуванням радіоактивних ізотопів, методи електронної та лазерної техніки та ін.), хімічного якісного та кількісного мікроаналізу, біологічні, мінералогічні та ін. Часто розкриття злочинів залежить від того, на скільки повно й ефективно у криміналістиці застосовують сучасні досягнення природничих і технічних наук.

Як зазначалося, усі методи криміналістики, які рекомендуються для практичного застосування в розкритті злочинів, й особливо ті, які застосовуються у кримінальному судочинстві, мають бути науковими, надійними, економічними, безпечними та етичними. Тому у правосудді забороняється використовувати методи, що перебувають на стадії наукової розробки та перевірки, а також антинаукові й такі, що принижують людську честь і гідність.

Контрольні питання

1. Які існують закономірності утворення слідів в процесі вчинення злочину?

2. Назвіть предмет криміналістики.
3. Визначте основні завдання криміналістики.
4. Охарактеризувати систему криміналістики.
5. Класифікація методів криміналістики
6. Загально наукові методи криміналістики

Тести по темі

1. Предметом криміналістики є:

- 1) вивчення слідів злочину;
- 2) закономірності механізму злочину, виникнення інформації про злочин і його учасників, збирання, дослідження, оцінки і використання доказів;
- 3) розслідування окремих видів злочинів;
- 4) розслідування групових злочинів;
- 5) всі відповіді вірні.

2. Яка природа науки криміналістики?

- 1) юридична;
- 2) суспільна;
- 3) природнича;
- 4) інтеграційна;
- 5) гуманітарна.

3. Назвіть загальне завдання криміналістики.

- 1) сприяння своїми методами і засобами боротьбі із злочинністю;
- 2) розробка і вдосконалення організаційних, тактичних і методичних основ досудового розслідування, судового слідства і криміналістичної експертизи;
- 3) вивчення об'єктивних закономірностей, які складають предмет криміналістики, загальних методологічних основ;
- 4) розробка і вдосконалення криміналістичних засобів і методів запобігання злочинам;
- 5) всі відповіді вірні.

4. Термін «криміналістика» вперше з'явився в роботі:

- 1) Г. Гросса «Керівництво для судових слідчих, як система криміналістики»;
- 2) Р.С. Белкіна «Курс радянської криміналістики»;
- 3) А.Н. Васил'єва і Н.П. Яблокова «Предмет, система і теоретичні основи криміналістики»;
- 4) І.М. Лузгіна «Розслідування як процес пізнання»;
- 5) Е.Р. Росинської «Криміналістика».

5. Питання про предмет, завдання, систему і методи криміналістики відносять до:

- 1) приватно-наукової теорії криміналістики;
- 2) загальної теорії криміналістики;
- 3) простої теорії криміналістики;
- 4) складової теорії криміналістики;
- 5) всі відповіді вірні.

6. Які розділи входять у систему криміналістики?

- 1) організація розслідування злочинів, криміналістична техніка, криміналістична тактика, криміналістична експертиза;
- 2) загальна теорія криміналістики, криміналістична техніка, криміналістична тактика, методика розслідування окремих видів злочинів, організація розкриття і розслідування злочинів;
- 3) введення в криміналістику, криміналістична техніка, криміналістична експертиза, криміналістична тактика і криміналістична методика;
- 4) криміналістична техніка, криміналістична тактика, криміналістична методика.

7. Спеціальними завданнями криміналістики є:

- 1) розробка і вдосконалення техніко-криміналістичних засобів і методів збирання, дослідження, оцінки і використання доказів в цілях розкриття, розслідування і запобігання злочинам;
- 2) вивчення об'єктивних закономірностей, які складають предмет і методологічні основи криміналістики;

- 3) розробка і вдосконалення організаційних, тактичних і методичних основ досудового і судового слідства;
- 4) розробка і вдосконалення криміналістичних засобів і методів запобігання злочинам;
- 5) всі відповіді вірні.

8. Спеціальними методами криміналістики є:

- 1) моделювання, порівняння, опис;
- 2) методи ідентифікації, контрастної фотографії, техніко-криміналістичного дослідження документів;
- 3) діалектичний матеріалізм, експеримент, опис, вимірювання;
- 4) спостереження, порівняння, експеримент, опис;
- 5) всі відповіді вірні.

9. З якими галузями науки пов'язана криміналістика?

- 1) кримінальним правом;
- 2) кримінальним процесом;
- 3) кримінально-виконавчим правом;
- 4) судовою медициною;
- 5) всі відповіді вірні.

10. При експертизі чого використовують антропометричні методи?

- 1) людини;
- 2) трупів;
- 3) кісткових останків;
- 4) транспортних засобів;
- 5) зброї.

11. У якій із відповідей вірно розкрито предмет криміналістики?

- 1) закономірності механізму вчинення кримінальних правопорушень;
- 2) закономірності виникнення інформації (слідів) про кримінальне правопорушення і його учасників;
- 3) закономірності роботи з доказами (збирання, дослідження, оцінка, використання);
- 4) розробка науково-технічних засобів, тактичних прийомів, методичних

рекомендацій для роботи з доказами, організації і планування досудового розслідування і судового слідства, попередження кримінальних правопорушень;

5) всі відповіді вірні.

12. У якій з відповідей правильно сформульовано мету (загальне завдання) криміналістики?

1) вивчення кримінальних правопорушень з криміналістичних позицій

2) удосконалення тактичних і методичних основ досудового розслідування;

3) вдосконалення криміналістичних методів попередження кримінальних правопорушень;

4) завдяки своїм науковим розробкам зробити діяльність органів досудового розслідування, суду і криміналістичної експертизи найбільш оптимальною, науково-продуманою і забезпеченою сучасними спеціальними засобами, прийомами і методами боротьби зі злочинністю;

5) вивчення можливості використання зарубіжного досвіду в боротьбі зі злочинністю.

13. Які складові частини становлять систему криміналістики?

1) загальна теорія криміналістики (методологічні основи криміналістики); трасологія, криміналістична тактика; криміналістична експертологія;

2) криміналістична балістика; криміналістична техніка, тактика призначення і проведення експертизи; криміналістична методика;

3) теорія криміналістичної ідентифікації і діагностики; криміналістичне документознавство (криміналістичне дослідження документів), тактика призначення і проведення експертизи, ідентифікація людини за ознаками зовнішності;

4) криміналістична теорія механізму вчинення кримінальних правопорушень; криміналістичний облік, криміналістична трасологія, криміналістична методика розслідування злочинів;

5) загальна теорія криміналістики, криміналістична техніка,

криміналістична тактика, криміналістична методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

14. Який розділ криміналістики складається із окремих галузей?

- 1) криміналістична трасологія;
- 2) криміналістична документалістика (криміналістичне дослідження документів);
- 3) криміналістичний облік;
- 4) криміналістична техніка;
- 5) криміналістична методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

15. Розділ криміналістики, який становить систему наукових положень і рекомендацій щодо організації планування досудового та судового слідства, визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які здійснюють досудове розслідування, визначення найбільш ефективних прийомів проведення слідчих та судових дій, спрямованих на збирання і дослідження доказів, називається...

- 1) ідентифікацією особи за ознаками зовнішності;
- 2) криміналістичною тактикою;
- 3) тактикою призначення і проведення експертизи;
- 4) організацією і плануванням розслідування;
- 5) вірної відповіді не запропоновано.

16. Розділ криміналістики, який становить собою систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації і здійснення досудового розслідування, запобігання окремих видів кримінальних правопорушень, а також судового розгляду матеріалів провадження щодо них називається...

- 1) криміналістичною тактикою;
- 2) криміналістичним документознавством (криміналістичне дослідження документів);
- 3) криміналістичним обліком;
- 4) криміналістичною методикою розслідування окремих видів злочинів;

5) тактикою призначення і проведення окремих видів експертиз;

17. У якій відповіді правильно названо слово (словосполучення), пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «... – це закономірності виникнення інформації про механізм вчинення злочину та її використання під час пошуково-пізнавальної діяльності та доказування у кримінальному судочинстві»?

- 1) предмет криміналістики;
- 2) криміналістика;
- 3) об'єкти криміналістики;
- 4) система криміналістики;
- 5) методологія криміналістики.

18. Яке словосполучення пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «... – це система її світоглядних принципів, теоретичних концепцій, категорій, понять, методів, визначень і термінів, які відображають у сукупності весь предмет криміналістики, його внутрішні та зовнішні зв'язки»?

- 1) методологія криміналістики;
- 2) криміналістична методика;
- 3) окрема криміналістична теорія;
- 4) історія криміналістики;
- 5) окреме криміналістичне вчення.

19. Яке словосполучення, пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «... – це спосіб вивчення й дослідження, який використовується в криміналістиці для пізнання її предмету та об'єктів»?

- 1) принцип криміналістики;
- 2) метод криміналістики;
- 3) функція криміналістики;
- 4) завдання криміналістики;
- 5) закон криміналістики.

20. Як називається сукупність послідовних процедур, яка виникає внаслідок взаємодії між структурними елементами злочинної діяльності, яка є «ядром» предмета криміналістики?

- 1) система злочинної діяльності;
- 2) механізм вчинення злочину (злочинної діяльності);
- 3) спосіб вчинення злочину;
- 4) процес вчинення злочину (злочинної діяльності);
- 5) механізм формування злочинної поведінки.

Задачі по темі

Задача № 1

12 вересня 2015 р. слідчий міського відділу поліції Мінаєв А.Ф. виніс дві постанови про призначення експертиз:

- комплексної хіміко-дактилоскопічної експертизи для виявлення слідів пальців рук на передсмертній записці від імені гр. Краснова С.А., а також встановлення складу барвника, яким були виконані записи;
- судово-медичної експертизи трупа гр. Краснова С.А. з метою визначення причини смерті.

Завдання

Визначте, знання яких наук мають бути використані при проведенні даних досліджень.

Задача № 2

У кримінальному провадженні, в зв'язку з крадіжкою особистого майна співробітників фірми «Лісове господарство», яка розташована по вул. Красіна, 14 вересня 2015 р. був проведений огляд місця події, в ході якого фотографувалися шість приміщень, де працюють співробітники фірми, місця зберігання викрадених грошей і речей, місце проникнення передбачуваного злочинця. Були виявлені і вилучені сліди рук, взуття, сліди знаряддя злочину, волокна синтетичного матеріалу чорного кольору, сліди запаху з місця контакту злочинця з деякими речами. Все вилучене було продемонстроване двом понятим, потерпілим, директорів фірми, потім упаковано і опечатано

листками білого паперу з відтисками печаток слідчого відділу поліції.

Заздалегідь вилучені сліди були описані в протоколі, складеному на місці події.

Після повернення в слідчий відділ слідчий Седов Г.С. прийняв заходи до порушення кримінального провадження за фактом крадіжки і склав план проведення початкових слідчих дій і проведення оперативно-розшукових заходів.

Відповідно до плану від 15 вересня 2015 р. слідчий Седов Г.С. запросив двох потерпілих для допиту. В ході допиту були детально з'ясовані обставини, пов'язані з ознаками і зберіганням викрадених речей, приблизний час їх викрадення, а також, можливість підозру потерпілих на якусь конкретну особу, яка могла б здійснити дану крадіжку. Після допитів було з'ясовано, що в одному з приміщень фірми потерпілими були виявлені два недопалки сигарет «Бонд», не відмічених при проведенні огляду.

Слідчий Седов Г.С. прийняв рішення про проведення додаткового огляду за участю спеціаліста – криміналіста для вилучення вищезгаданих об'єктів, що було виконане того ж дня. 16 вересня 2015 р. слідчий Седов Г.С. виніс постанову про призначення експертиз по вилучених слідах і направив ці постанови в експертно-криміналістичні підрозділи.

Завдання

Знання яких розділів криміналістики були використані слідчим при проведенні слідчих дій і розшукових заходів?

Задача № 3

19 вересня 2015 р. при обшуку в гр. Деміна СВ., який був здійснений за підозрою його в крадіжці майна в гр. Фролова М.Н., були виявлені і вилучені в коробці серванта у великій кімнаті 500 дол. США; на столі в цій же кімнаті відеомагнітофон «Sony-500». У шкатулці в тумбочці малої кімнати п'ять кілець золотих 583 проби, чотири золоті персні, годинник «Rollex». Всі виявлені речі були сфотографовані і відповідним чином залучені до кримінального провадження відповідно до записів в протоколі обшуку.

Завдання

Вкажіть, які загальнонаукові методи використовувалися при проведенні обшуку і оформленні його результатів.

Тема 2

Криміналістична ідентифікація та встановлення групової належності

План

1. Поняття, наукові основи криміналістичної ідентифікації.
2. Види криміналістичної ідентифікації.
3. Процес криміналістичної ідентифікації.
4. Встановлення групової належності.

1. Поняття, наукові основи криміналістичної ідентифікації

При розслідуванні злочинів часто виникає необхідність по слідах і інших відображеннях визначити зв'язок людини, предмета або іншого об'єкта з розслідуваною подією. Наприклад, по слідах рук установити, хто залишив ці сліди; по слідах транспортного засобу розшукати автомобіль і т.д.

Криміналістична ідентифікація означає встановлення тотожності об'єкта або людину за сукупністю загальних і індивідуальних ознак.

Ідентифікувати (ототожнити) об'єкт означає, що шляхом порівняльного дослідження з відображень або фрагментів установити його тотожність самому собі у різні моменти часу й у різних його станах.

Порівняння – один з методів пізнання, вивчення двох або декількох об'єктів дослідження з метою виявлення як загального, об'єднуючого для них так і наявних розходжень між ними. Зміни, що викликають розходження, можуть бути закономірним наслідком дій якого-небудь фактора (наприклад, вікові зміни ознак почерку), і виникнути під дією не пов'язаних з ознаками об'єкта змін; істотними (що свідчать про серйозні якісні зміни, що в корені змінили об'єкт) і несуттєвих (що викликані зміною лише деяких властивостей предмета, що залишився по суті незмінним).

Виявлення й оцінку розходжень між об'єктами, що належать до однієї чи різних груп (родів) у криміналістиці і судовій експертизі називають розрізненням або диференціацією. Якщо позитивний результат ідентифікації

означає встановлення тотожності, то для диференціації – це її відсутність. Диференціація може виступати і як самостійне завдання.

Термін «криміналістична ідентифікація» вживається в трьох значеннях:

- мета (задача) і результат самого дослідження;
- процес дослідження, як система дій, виконуваних у визначеній послідовності для вирішення завдань ототожнення;

- теоретична концепція (теорія) про загальні принципи і прийоми ототожнення матеріальних об'єктів, як способу встановлення істини в процесі (кримінальному, адміністративному, цивільному, господарському).

Ідентичність або тотожність об'єкта означає, у першу чергу, його неповторність, індивідуальність, відмінність від інших подібних йому об'єктів. В основі теорії криміналістичної ідентифікації лежить вчення про діалектичну тотожність, що походить з визнання індивідуальності, неповторності об'єктів матеріального світу. Можна говорити про наявність подібних об'єктів, що поєднуються за спільною ознакою в класи, роди, види, але не може бути двох зовсім тотожних об'єктів, співпадаючих цілком. Криміналістична ідентифікація – один із засобів, що сприяє встановленню істини в судочинстві.

Пошуково-ідентифікаційна діяльність здійснюється уповноваженими на те особами з метою належного розкриття і розслідування злочинів. Вона спрямована на встановлення невідомих матеріальних об'єктів по їхніх слідах і з'ясування взаємодії цих об'єктів у зв'язку з розслідуваною подією.

Специфіка ідентифікації в криміналістиці на відміну від фізики, хімії, біології й інших наук полягає в тому, що метою криміналістичної ідентифікації є індивідуальне ототожнення, тобто встановлення тотожності конкретного (одиночного) об'єкта. Ідентифікацією в інших науках вважається встановлення класу, роду, виду об'єкта. Тобто в криміналістиці має значення об'єкт «не такий же», а «той самий». Крім того, відмінність полягає як у самій сутності проведеного ототожнення, так і у формах, у яких воно здійснюється.

Основні умови криміналістичної ідентифікації:

- індивідуальна визначеність об'єктів;
- наявність їхніх стійких ознак, що їх характеризують;

- здійснення ідентифікації по відображеннях цих ознак;
- використання ідентифікації в судовому розгляді справи.

Криміналістична ідентифікація здійснюється як у процесуальній (експертна, слідча, судова), так і в не процесуальній (при попередньому дослідженні об'єктів, перевірках за обліками, у ході оперативно-розшукових заходів) формах.

Об'єкти і суб'єкти криміналістичної ідентифікації

Ідентифікаційними об'єктами, тобто об'єктами, ототожнення яких складає задачу процесу ідентифікації, є:

- люди (обвинувачувані, підозрювані, потерпілі й ін.);
- різні матеріальні предмети (взуття, одяг, знаряддя злочину, транспортні засоби й ін.);
- тварини, рослини;
- ділянки місцевості, приміщення і т.п.

Як ідентифікуючі об'єкти, тобто об'єкти, за допомогою яких вирішується завдання ідентифікації, вивчають:

- сліди рук, ніг, зубів і інших частин тіла людини, предметів його одягу, взуття, знарядь злочину, частин зброї на кулях і гільзах;
- копії цих слідів у виді зліпків відбитків, фотознімків;
- документи, по яким провадиться ототожнення печаток і штампів по відбитку, осіб – по почерку, друкарських машинок – по друкованому тексту й ін.;
- ділянки місцевості – по уявному образу, шляхом їхнього пред'явлення в натурі, по фотознімках або відео матеріалам;
- частини якихось предметів для встановлення їхньої приналежності єдиному цілому.

Суб'єктами ідентифікацій є особи, що вирішують ідентифікаційні задачі в ході судового дослідження: експерт, слідчий, суддя, спеціаліст, будь-який інший учасник процесу.

Слідчий і суддя здійснюють ідентифікацію як у процесуальній, так і в не процесуальній формі. Наприклад, вилучення з місця обшуку шуканих речей,

ознаки яких відомі слідчому з матеріалів справи – не процесуальна ідентифікація. Експерт здійснює ідентифікацію тільки в процесуальній формі при провадженні експертизи.

2. Види криміналістичної ідентифікації

У теорії і практиці криміналістичної ідентифікації розрізняють дві форми відображення:

– матеріально-фіксовану, коли ознаки відображаються в матеріальних об'єктах (слідах, фотознімках, кресленнях, описах і ін.);

– психофізіологічну – уявний образ предмета відбитий у пам'яті конкретної людини.

Суб'єктом ідентифікації по психологічному відображенню, тобто особою, що може здійснити ототожнення, може бути тільки конкретна людина – свідок, потерпілий, обвинувачений (наприклад, свідок бачив злочинця, запам'ятав його зовнішній вигляд і може упізнати по уявному образу). На відміну від цього, ідентифікацію по матеріально-фіксованому відображенню може зробити й інша особа (наприклад, слідчий, суддя, експерт).

Виділяють чотири види ідентифікації:

1. Ідентифікація по матеріально-фіксованому відображенню, наприклад, ототожнення людини за слідами її рук, фотографіям, рентгенівським знімкам, почерку.

2. Ідентифікація по ознаках загального походження (ціле по частині), наприклад, фарний розсіювач автомобіля по його уламку. Причому ціле трактується розширено і під ним розуміються не тільки предмети і вироби монолітної будови, але і біологічні об'єкти (рослини, шматки деревини), механізми й агрегати, комплекти речей (костюм: штани, жилет, піджак; ніж і ножна). Поділ цілого на частини може мати місце як до, так і під час вчинення злочину.

3. Ідентифікація по опису ознак, наприклад ототожнення людини по пошуковому орієнтуванню, ототожнення речі по опису, даному в обліковій картці.

4. Ідентифікація по уявному зразку. Наприклад, обвинувачуваний ідентифікується потерпілим у ході пред'явлення для впізнання.

Ідентифікаційна ознака – ознака притаманна даному об'єкту, що виражає його властивості, характеризує об'єкт певним чином і використовується з метою ідентифікації. Ідентифікаційні ознаки можуть відображати форму, розміри, матеріал об'єкта; його зовнішню і внутрішню будову, склад, структуру, функції; якісь належні об'єктові властивості.

Для успішного здійснення ідентифікації в якості ідентифікаційних ознак повинні обиратися ознаки, що відповідають таким умовам:

- оригінальність, вибірковість (чим оригінальніша ознака, тим більш точно вона підтверджує тотожність об'єкта. Наприклад, рідка пляма, латка на рукаві);

- відтворюваність ознаки, тобто його здатність до неодноразового відображення (наприклад, малюнок папілярних ліній на відбитку пальця);

- виразність ознаки, відсутність сумнівів у її наявності (близько посажені очі, рідкі зуби);

- простота виявлення;

- відносна стійкість, оскільки всі об'єкти матеріального світу піддані змінам.

У об'єкта може бути кілька різних ознак, що виражають його властивість (наприклад, ті самі ознаки зносу підошви взуття можуть відобразитися в сліді по-різному – при стоянні, повільній ходьбі, бігу). У цьому випадку говорять про варіаційність ознак.

Класифікація ідентифікаційних ознак:

1. **Загальні**, що відображають найбільш істотні, постійні властивості об'єктів або групи об'єктів – форму, розмір, колір, функціональну приналежність (наприклад, за властивостями паперу установити фабрику виготовлювача), і **індивідуальні** – специфічні властивості об'єкта, що дозволяють виділити конкретний об'єкт із групи однорідних об'єктів та ідентифікувати його;

2. **Якісні** (атрибутивні) визначаються якісними характеристиками (наприклад, петльовий папілярний візерунок) і **кількісні** визначаються числом (наприклад, число нарізів у каналі стовбура, розмір сліду);

3. **Необхідні**, у яких виявляється сутність об'єкта, без них він не був би самим собою (наприклад, ознаки, що характеризують пістолет як вогнепальну зброю: калібр, деталі, що дозволяють виявити автоматичну стрілянину і т.п.), і **випадкові**, котрі не стосуються сутності самого предмета, носять випадковий характер, хоча і виникли під впливом закономірних причин (наприклад, нерівності в каналі стовбура пістолета, що залишають на кулі сліди у виді трас).

Ідентифікаційний комплекс ознак – сукупність індивідуально визначених, стійких ознак, неповторюваних (або такі, що рідко зустрічаються) по їхньому співвідношенню, місцю розташування, взаєморозташуванням й іншими особливостями у порівнюваних об'єктах – складає **ідентифікаційне поле**. Головне завдання при дослідженні ідентифікаційного поля – досить повне виявлення ознак і оцінка їх з позиції необхідності і достатності для вирішення питання про тотожність.

Ідентифікаційний період – часовий інтервал, що дозволяє (з урахуванням стійкості і змінюваності ознак об'єктів, що ототожнюються) здійснювати процес ідентифікації. Визначається умовами збереження й експлуатації об'єкта.

3. Процес криміналістичної ідентифікації

Ідентифікаційне дослідження включає кілька стадій:

1. **Роздільне дослідження** – виділення найбільшої кількості ідентифікаційних ознак кожного з порівнюваних об'єктів, вивчення його ідентифікаційного поля.

2. **Порівняльне дослідження** – зіставлення виявлених ідентифікаційних ознак, властивих кожному об'єкту, і встановлення ознак, що співпадають, і що відрізняються.

3. **Формулювання висновку** про наявність або відсутність тотожності.

Результатом криміналістичної ідентифікації можуть бути:

– встановлення наявності тотожності;

- встановлення відсутності тотожності;
- висновок про неможливість вирішити завдання ототожнення.

4. Встановлення групової належності

Поряд із встановленням тотожності велике значення при розслідуванні злочинів і судовому розгляді кримінальних і цивільних справ має **встановлення групової приналежності**, тобто приналежності об'єкта до певної кількості однорідних об'єктів (групи), яка здійснюється на основі вивчення властивих всім об'єктам даної групи загальних ознак. Визначення групової приналежності є первісним етапом будь-якого ідентифікаційного дослідження: визначивши збіг загальних ознак, переходять до часткових. Але у деяких випадках індивідуальна ідентифікація не завжди можлива. Якщо немає достатньої сукупності індивідуальних ознак, доводиться обмежитися встановленням групової приналежності (наприклад, констатувати, що злом зроблений знаряддям, аналогічним за формою і розмірами тому, що вилучено при обшуку в підозрюваного).

Різновидом встановлення групової приналежності є **визначення єдиного джерела походження об'єктів**. Наприклад, папір, на якому надруковані підроблені грошові знаки, і папір, вилучений при обшуку в підозрюваного, виготовлені на тому самому целюлозно-паперовому комбінаті; гудзик, виявлений на місці вбивства, і гудзик, що залишилися на піджаку підозрюваного, належать до однієї партії. Чим більше число досліджуваних ознак, тим вужче поняття єдиного джерела походження. Ознаки можуть визначати склад і структуру речовини або матеріалу, відобразити технологію виробництва або умови збереження об'єктів і т.п.

Контрольні питання

1. Що таке криміналістична ідентифікація?
2. Специфіка криміналістичної ідентифікації.
3. Об'єкти і суб'єкти криміналістичної ідентифікації.
4. Які види криміналістичної ідентифікації?
5. Що таке ідентифікаційна ознака?

6. Що в криміналістиці розуміється під встановленням групової належності?

7. Назвіть основні етапи ідентифікаційного дослідження.

Тести по темі

1. Криміналістичну ідентифікацію розрізняють:

- 1) за структурою і складом об'єктів;
- 2) за ознаками зовнішньої будови об'єкту;
- 3) за функціонально-діагностичним комплексом навиків;
- 4) за ознаками внутрішньої будови і структури об'єкту;
- 5) всі відповіді вірні.

2. Основоположником теорії криміналістичною ідентифікації є:

- 1) Белкін Р.С.;
- 2) Колдін В.Я.;
- 3) Потапов С.М.;
- 4) Лузгін І.М.;
- 5) Корухов Ю.Г.

3. Об'єктами, що ідентифікуються, є:

- 1) сліди долонь рук, знарядь злочину, транспорту;
- 2) сліди пострілу на перешкоді, сліди вибуху;
- 3) сліди на кулях, гільзах, сліди запаху;
- 4) людина, друкарська машинка, взуття, знаряддя злочину, пістолет;
- 5) всі відповіді вірні.

4. Кінцева мета класифікаційних досліджень – це

- 1) віднесення об'єкту до певної групи;
- 2) встановлення тотожності конкретного об'єкту;
- 3) встановлення властивостей і станів об'єктів;
- 4) встановлення цілого по частинах;
- 5) всі відповіді вірні.

5. Кінцевою метою криміналістичної ідентифікації є:

- 1) класифікація об'єктів;
- 2) встановлення тотожності конкретного об'єкта;

- 3) диференціація об'єктів;
- 4) встановлення природи об'єкта;
- 5) всі відповіді вірні.

6. Не є формою криміналістичної ідентифікації:

- 1) процесуальна;
- 2) непроцесуальна;
- 3) самостійно слідчим, дізнавачем, оперативним працівником;
- 4) по уявному образу;
- 5) за участю спеціаліста.

7. Яку ознаку об'єкта відображають загальні ознаки?

- 1) форму;
- 2) розміри;
- 3) колір;
- 4) взаємне розташування;
- 5) всі відповіді вірні.

8. Яке з понять криміналістичної науки визначається так: «система правил і понять, необхідних для проведення дослідження щодо встановлення у судочинних цілях наявності чи відсутності тотожності порівнюваних об'єктів»?

- 1) криміналістична теорія ідентифікації;
- 2) криміналістична ідентифікація;
- 3) криміналістична теорія діагностики;
- 4) криміналістична діагностика;
- 5) ідентифікаційний процес.

9. Вкажіть наукову засаду криміналістичної ідентифікації:

- 1) індивідуальність об'єктів матеріального світу;
- 3) об'єктивність матеріального світу;
- 4) відносність об'єктів матеріального світу;
- 5) можливість правильного ототожнення об'єктів матеріального світу;
- 6) усі відповіді правильні.

10. Вкажіть критерій дотримання законності криміналістичної ідентифікації:

- 1) виконання вимог процесуальних норм;
- 2) використання матеріалів, що потребують чіткої послідовності процесу ідентифікації;
- 3) об'єктивність процесуальних норм;
- 4) усі відповіді правильні;
- 5) усі відповіді неправильні.

11. У якій відповіді неправильно наведено одну з умов криміналістичної ідентифікації?

- 1) наявність відповідних ототожнюваних і ототожнюючих об'єктів чи їх копій;
- 2) відображення в ототожнюючому об'єкті індивідуальної сукупності ознак;
- 3) чітка послідовність процесу ідентифікації;
- 4) вивчення властивостей і умов механізму та розвитку процесів взаємодії об'єктів між собою;
- 5) відповідність ідентифікаційних ознак певним вимогам і властивостям.

12. Вкажіть умову використання ідентифікаційних ознак?

- 1) істотність;
- 2) виразність;
- 3) відносна стійкість;
- 4) здатність до відтворення;
- 5) складність виявлення.

13. У якій відповіді неправильно названо вимогу, якій повинні відповідати зразки для ідентифікаційного порівняльного дослідження?

- 1) достовірність (тобто не повинно бути жодних сумнівів щодо походження зразків);
- 2) безпосередній зв'язок з розслідуваною подією;
- 3) повнота відображення властивостей досліджуваного об'єкту;
- 4) придатність для співставлення з ідентифікованими об'єктами;

5) відносна стійкість ідентифікаційних ознак.

14. У якій відповіді неправильно названо класифікаційну рубрику (критерій поділу на види) ідентифікаційних ознак?

- 1) за значенням (роллю) в ідентифікаційному процесі;
- 2) за внутрішнім співвідношенням ідентифікаційної характеристики;
- 3) за характером встановлення ознак;
- 4) залежно від причин виникнення ознак;
- 5) за походженням ознак.

15. У якій відповіді правильно названо різновид непроцесуальної форми криміналістичної ідентифікації?

- 1) ідентифікація під час виконання пред'явлення для впізнання;
- 2) ідентифікація під час виконання слідчих та судових оглядів;
- 3) ідентифікація, виконана під час перевірки (встановлення) особи за документами;
- 4) ідентифікація під час проведення ідентифікаційних експертиз;
- 5) ідентифікація під час проведення обшуку і виїмки.

16. У якій відповіді правильно названо різновид криміналістичної ідентифікації, класифікованої за об'єктом дослідження?

- 1) загальна ідентифікація;
- 2) знакова ідентифікація;
- 3) ідентифікація тварин;
- 4) ідентифікація за матеріально-фіксованим відображенням;
- 5) дактилоскопічна ідентифікація.

17. У якій відповіді неправильно названо стадію ідентифікаційного дослідження?

- 1) стадія попереднього дослідження;
- 2) стадія детального дослідження;
- 3) стадія зіставлення;
- 4) стадія оцінки результатів і формулювання висновків;
- 5) стадія оформлення матеріалів (характерна для експертної ідентифікації).

Задачі по темі

Задача № 1

Вирішіть, чи є приведені нижче висновки ідентифікацією, встановленням групової приналежності :

1. Ніж, вилучений у гр. Синіцина А.П., виготовлений саморобно за типом мисливських ножів і є холодною зброєю колото-ріжучого способу дії.
2. Підпис від імені директора ПрАТ «Тріумф» виконаний гр. Поповим Р. І.
3. Лакофарбове покриття, зразки якого вилучені з автомашини ВАЗ-2107, державний знак А342-МК-99RUS, що належить гр. Вініцкому С.А., за своїм складом такі ж, що і частки лакофарбового покриття, виявлені на одязі трупа гр. Авдоніна П.І.
4. Три сліди пальців рук, вилучені з порожньої пляшки з етикеткою «Столична горілка» ємкістю 0,5 літра, залишені вказівним, середнім і безіменним пальцями правої руки гр. Тріфонова С.П.
5. Один слід, виявлений на клинку ножа з великої кімнати у квартирі гр. Папаяна Р.З., і один слід, скопійований на відрізок світлої дактилоскопічної плівки розміром 17x20 мм з дверцят серванта на кухні, залишений одним і тим же пальцем руки.
6. Вміст упаковок «Фенобарбітал» відповідає маркуванню.
7. Сліди взуття, вилучені при огляді магазину «Продукти села» за адресою: вул. Світла, б. 72, придатні для ідентифікації взуття.
8. Куля, що була витягнута з трупа гр. Нікітіної А.Н., належить пістолету ТТ серії ІН № 5641, виявленого на місці події.
9. Рукописний текст, що починається словами «Скільки чекати...» і що закінчується словами «...до зустрічі», ймовірно був виконаний жінкою.
10. Чотири векселі на ім'я гр. Савел'єва Олександра Семеновича виконані способом плоского друку.
11. Слід знаряддя злому, вилучений з дверної коробки вхідних дверей у кабінет директора меблевої фабрики «Інга», залишений ломом, який був вилучений при огляді квартири гр. Полініна К.І.

12. Представлена на дослідження речовина є тваринним жиром.

13. Представлений на дослідження папір належить до продукції з однієї партії.

14. На фотознімку у військовому квитку на ім'я гр. Коноб'єєва Володимира Петровича і фотознімках гр. Соловка Віктора Сергійовича, представлених на дослідження, зображена одна і та ж особа.

15. Скло вікна, вилучене з квартири гр. Біданова В.Н., розбито з боку позначеного як «зовнішня сторона».

Задача № 2

15 вересня 2015 р. о 19:00 год. до міського відділу поліції по телефону надійшло повідомлення від гр. Ваніної С.Т., що проживає за адресою: вул. Коптевська, б. 10, кв. 7, про розбійний напад на її сусіда гр. Мусіна К.Ю., який був доставлений в лікарню № 24 з діагнозом: рана голови без пошкодження кісток черепа, струс головного мозку середньої тяжкості, що викликало тривалу втрату свідомості.

При огляді місця події в квартирі гр. Мусіна К.Ю. було встановлено: телефонний дріт, що йде у квартиру гр. Мусіна К.Ю., перерізаний; замок вхідних дверей не пошкоджений; верхній одяг потерпілого знаходився на вішалці; обстановка в квартирі порушена лише в передпокої.

У великій кімнаті з шухляди під телевізором було узято 1500 дол. США (із слів дружини потерпілого), різноманітні прикраси з коштовного каміння, золота. Крім того, з платяної шафи викрадені імпортні джинси.

З місця події вилучено 5 слідів пальців рук, волосся, волокна тканини. Біля вхідних дверей у квартиру виявлено 2 сліди взуття приблизно 43 розміру.

Шляхом опитування сусідів і мешканців сусідніх будинків по вул. Коптевській було встановлено, що спроб проникнення в будь-яку квартиру під'їзду, де проживають гр. Мусіни, або квартир сусідніх будинків не було.

Під час опитування дружина гр. Мусіна К.Ю. розповіла: «...чоловік завжди тримав двері на ланцюжку і незнайому людину в квартиру не пустив би. Знайомих і родичів у нас мало. Близько двох тижнів тому у нас в гостях була гр-ка Ірина Ігорівна Петрова, продавець магазину, де працює чоловік. Ірина

Ігорівна прийшла разом зі своїм чоловіком Олександром Павловичем Петровим. У цей вечір ми попрощалися, і більше я їх не бачила».

У результаті проведених початкових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів встановлене наступне:

- п'ять слідів пальців рук, вилучених з місця події, придатні для ... особи і були залишені не потерпілим, і не його дружиною;
- два сліди взуття, виявлені при огляді місця події, придатні для ... взуття, залишені спортивним взуттям типу «кросівки» 43 розміру;
- на телефонному дроті є одиничні сліди від знаряддя ріжучого способу дії і придатні для ...;
- вилучені волокна тканини за мікроскопічними ознаками відносяться до волокон шерсті і придатні для...

Завдання

1. Визначите вид (ідентифікаційне, встановлення групової належності) дослідження і оцініть результати проведених досліджень вилучених слідів.
2. Які перспективи використання даних слідів у розкритті і розслідуванні злочину?

Задача № 3

12 листопада 2015 р. у зв'язку з порушенням кримінального провадження про крадіжку майна з квартири гр. Чернова К.Р. був проведений огляд, в ході якого були вилучені сліди злому на коробці входних дверей і лицьової планки замка. На дверцятах платяної шафи, а також на обкладинці книги, виявленої на підлозі, були виявлені і вилучені 4 сліди пальців рук, на яких добре відображені деталі папілярних узорів. Через 5 днів після огляду місця події був затриманий підозрюваний гр. Вікторов Н.І., у якого були вилучені деякі речі, викрадені у гр. Чернова К.Р., – газовий пістолет і 7 патронів до нього.

Завдання

Визначити, які ідентифікаційні дослідження та інші слідчі дії можуть бути проведені в даному випадку.

Задача №4

Вкажіть, який доказовий факт був встановлений в результаті проведених ідентифікаційних досліджень.

Ситуація 1.

У місті Н. по Смирновському шосе, у дворі будинку № 25, біля гаражів знайшли велику валізу, у якому виявили труп жінки без голови і кінцівок загорнутий у скатертину. Через два дні у під'їзді будинку № 40 по проспекту Миру знайшли господарську сумку, у якій були кінцівки і голова. Минуло 6 днів, і у дворі готелі з боку Китайського проїзду був знайдений рюкзак з іншими частинами трупа, загорнутими в поліетиленову плівку. Судово-медична експертиза встановила, що, судячи за взаємною анатомічною відповідністю і результатом біологічного дослідження тканини на групову ідентичність – це частини одного трупа.

Рентгенографічним дослідженням кісток скелета (з урахуванням даних зовнішнього огляду) визначили, що потерпілій було приблизно 18-23 роки.

У потерпілої виявили педикюр малинового кольору. Оперативним працівникам карного розшуку довелося опитати всіх педикюрщиць міста Н. Більшість з них стверджували, що педикюр жінка зробила сама. Перевірка по картотеці зниклих безвісно в цьому місті і прилеглому до нього регіоні також позитивних результатів не дала.

Нарешті, у міське відділення поліції звернулася гр-ка М, мешканка міста Н., яка заявила про зникнення своєї двадцятирічної доньки Надії. Але відновити зовнішній вигляд за життя убитої і впізнати її було неможливо.

Ретельне дослідження упаковки трупа нічого не дало. Спроби встановити власника валізи виявилися неможливим. Необхідно було співставити прикмети зниклої і виявленого трупа. М. розповіла про прикмети доньки, назвала, коли і чим хворіла донька, у яких медичних установах лікувалася. З названих свідком лікувальних установ були витребувані історії хвороби. При дослідженні трупа у потерпілої виявили правобічний бартолініт.

В історії хвороби було записано, що донька М. Надія страждала цим захворюванням. Прикмети, виявлені на тілі померлої, в основному збігалися з

прикметами, названими її матір'ю. Проте всі ці дані були недостатні для того, щоб вважати тотожність встановленою.

У будинку, де проживала Надія, взяли альбом з фотографіями, лак для нігтів, волосся з гребінця. Вилучений у квартирі лак збігався при фізико-хімічному дослідженні з лаком, яким були покриті нігті на пальцях рук і ніг убитої. Експерти-біологи встановили, що волосся, виявлене в квартирі М., також збіглися за всіма ознаками зі зразком волосся, взятих з голови вбитої. Порівняльним дослідженням фотографії убитої з фотографіями Надії було встановлено збіг ряду ознак. Так, збігалися форми і розмір чола, очей, брів, особи, ямки на підборідді і ряд інших особливостей. Співпадаючі ознаки в результаті встановили особу і дали підставу зробити категоричний висновок, що на фотознімках зображена одна й та сама особа – Надія М. Пізніше злочинець був знайдений і затриманий.

Ситуація 2.

7 березня в селі Червоне у дворі свого будинку були виявлені трупи подружжя Ольги та Семена Ф. з черепно-мозковими травмами. Обстановка на місці події виявлених трупів, пошкодження на одязі, їх стан свідчили про те, що вбивству передувала бійка. Вказані обставини дозволила припустити, що могли залишитись сліди злочинця.

З дотриманням необхідних правил, одяг потерпілих вилучили і упаковали. У правій руці трупа Семена Ф. виявилися затиснутими кілька волосин. Вони, а також піднігтьовий вміст трупів подружжя та зразки їх волосся, також були вилучені.

За підозрою у вбивстві було затримано Миколу К. Одяг, у який він був одягнений у ніч вбивства, піднігтьовий вміст і зразки його волосся вилучили.

Речі потерпілих і підозрюваного направили на експертизу. За піднігтьовим вмістом убитих була призначена експертиза волокнистих матеріалів, а по піднігтьовому вмісту підозрюваного – ще хімічна (за лакофарбовим матеріалом) і біологічна експертиза.

Експертиза волокнистих матеріалів на предмет контакту одягу потерпілих і підозрюваного позитивних результатів не дала. Висновки інших експертиз дали наступні результати.

У піднігтьовому вмісті правої руки потерпілого Семена Ф. є одне вовняне мікрволокно фіолетового кольору загальної родової приналежності з одним з чотирьох видів волокон, що входять до складу тканини штанів підозрюваного.

У піднігтьовому вмісті лівої руки потерпілого Семена Ф. є одне бавовняне мікрволокно зеленувато-сірого кольору загальної родової приналежності з аналогічним видом волокон, що входять до складу тканини фуфайки підозрюваного. Таке ж волокно було на піднігтьовому вмісті правої руки потерпілої Ольги Ф.

У піднігтьовому вмісті підозрюваного знаходились текстильні мікрволокна в кількості 163 штук. Більшість з цих волокон могли бути частинами сорочки потерпілого або іншого виробу, виготовленого з такої ж тканини, або частиною светра потерпілого або іншого виробу, виготовленого з аналогічної тканини. Частина волокон з піднігтьового вмісту підозрюваного могла бути частиною штанів Семена Ф. і фуфайки Ольги Ф. Поряд з цим у піднігтьовому вмісті підозрюваного є дві мікрочастинки фарби. Вони могли бути частиною покриття внутрішньої сторони парадних дверей, внутрішньої сторони коробки парадних дверей, а також зовнішньої та внутрішніх сторін дверей кімнати вбитих. У тому ж піднігтьовому вмісті виявлено кров людини, але через малу її кількість встановити групову приналежність було неможливо.

Біологічна експертиза, проведена з плям, виявлених на фуфайці Миколи К., встановила, що кров могла належати Ользі Ф.

Наявність у піднігтьовому вмісті підозрюваного мікрволокон, схожих з волокнами, що входять до тканини одягу потерпілих, і, навпаки, виявлення в піднігтьовому вмісті останніх мікрволокон, однакових за родовими ознаками з волокнами, що входять у тканину одягу підозрюваного, підтвердили первинний, зроблений на підставі огляду місця події і трупів висновок слідчого про те, що вбивству Ольги та Семена передувала бійка між ними і злочинцем.

Крім цього, висновок хімічної експертизи за лакофарбовими матеріалами свідчить про те, що Микола К. проник в будинок потерпілих незвичайним способом, а шляхом злому дверей. Це підтверджується наявністю у його піднігтьовому вмісті частинок фарби, що вкриває внутрішні сторони парадних дверей будинку потерпілих та коробки цих дверей, а також зовнішню і внутрішню сторони дверей кімнати.

Задача № 5

Відповідно до умов кожної фабули визначити: 1) вид ідентифікації; 2) ідентифіковані та ідентифікуючі об'єкти.

1. При розслідуванні крадіжки проведено огляд приміщення, під час якого виявлено сліди взуття. Слідчий сфотографував сліди методом масштабної зйомки і виготовив гіпсові зліпки. У підозрюваних З. і Р. під час обшуку вилучено взуття, яке слідчий разом із гіпсовими зліпками і фотознімками слідів направив експерту. На розгляд останнього поставлено таке запитання: чи є сліди, виявлені і вилучені на місці вчинення крадіжки, слідами взуття, яке вилучено у підозрюваних З. і Р.?

2. Слідчий при розслідуванні крадіжки з проникненням у житло виявив сліди розпилу ригеля замка вхідних дверей. У підозрюваного М. під час затримання «по гарячих слідах» вилучено пилку по металу. З метою вирішення питання, чи вчинено злом з використанням вилученого у М. знаряддя, слідчий призначив трасологічну експертизу.

3. На горищі багатоквартирного будинку, звідки відбувся постріл, внаслідок якого загинув Є., виявлено стріляну гільзу та недоїдок бутерброду з чітко вираженими слідами зубів. З тіла потерпілого Є. вилучено кулю, а у підозрюваного С. відібрано експериментальні зразки прикусу зубів. Слідчий призначив судово-балістичну і трасологічну експертизи.

4. Потерпіла внаслідок грабежу громадянка А. під час допиту повідомила, що достатньо чітко запам'ятала прикмети зовнішності злочинця: поголена голова овальної форми, великі очі темного кольору, шрам на правій щоці довжиною близько 5 см., хода з накульгуванням на праву ногу. Слідчий призначив пред'явлення підозрюваного для впізнання.

5. При розслідуванні злочинного порушення правил безпеки дорожнього руху на проїзній частині поблизу виявленого трупа слідчий знайшов уламки фарного розсіювача і радіаторної решітки автомобіля. У результаті розшуку було встановлено автомобіль з розбитим фарним розсіювачем і деформованою радіаторною решіткою. Слідчий призначив трасологічну експертизу.

6. Під час розслідування незаконного збуту наркотичних засобів на поліетиленовому пакеті з порошком білого кольору було виявлено відбитки пальців рук. У вчиненні злочину підозрювались громадяни Н. і Д. Слідчий дактилоскопіював зазначених осіб і направив відібрані відбитки пальців рук на дактилоскопічну експертизу.

7. 27 жовтня 20__р. в районі вул. Механізаторів було вчинено зґвалтування. Потерпіла Б. на допиті повідомила, що достатньо чітко запам'ятала прикмети злочинця: вузькі губи, чорні брови, розкосі очі і татуювання на правій руці. Слідчий вирішив провести пред'явлення для впізнання підозрюваного.

8. При проведенні судово-медичної експертизи з тіла потерпілого вилучено частину леза ножа. У підозрюваного під час обшуку виявлено ніж з відламаним кінцем.

9. На місці події виявлено чіткі відбитки пальців рук. У підозрюваних у вчиненні злочину Ш. і Д. слідчий відібрав відбитки їх пальців і направив на експертизу.

10. Свідок злочину Т. повідомила слідчому, що раніше бачила особу, яка вчинила злочин, була з ним у дружніх стосунках і має його фотографію.

Частина друга

Криміналістична техніка

Тема 3

Загальні положення криміналістичної техніки

План

1. Предмет, система і завдання криміналістичної техніки.
2. Підстави застосування засобів криміналістичної техніки.

3. Теніко - криміналістичні засоби і методи, що застосовуються при виявленні речових доказів.
4. Форми криміналістичної фіксації.
5. Засоби вилучення речових доказів.

1. Предмет, система і завдання криміналістичної техніки

Криміналістична техніка – це одне з перших сформульованих у криміналістиці понять. На етапі становлення криміналістики криміналістична техніка (тоді вона називалася «кримінальною») була основою науки. У даний час це один з розділів криміналістики, де міститься система наукових положень і заснованих на них технічних (у широкому змісті) засобів, прийомів і методик, призначених для збирання і дослідження доказів у процесі судочинства по кримінальних і цивільних справах, здійснення інших заходів щодо розкриття і попередження злочинів. Засоби, прийоми і методики криміналістичної техніки являють собою природні і технічні знання. Природничо - науковий характер багатьох засобів і прийомів надає термінові «техніка» умовне значення.

Криміналістична техніка як розділ криміналістики складається з елементів, що утворюють власну систему, а саме:

- загальні положення, що включають систему і задачі криміналістичної техніки, елементи власних криміналістичних теорій і вчень (наприклад, вчення про навички, про механізм слідоутворення, теорії ідентифікації та ін.), загальну характеристику техніко-криміналістичних засобів, правові підстави їхнього застосування;
- криміналістична фотографія, відеозапис;
- габітологія (криміналістичне дослідження зовнішніх ознак людини);
- трасологія (криміналістичне дослідження слідів);
- судова балістика (криміналістичне дослідження зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв і слідів їхнього застосування);
- криміналістичне дослідження документів, до якого входять: судове почеркознавство, судове авторознавство, техніко-криміналістичне дослідження документів;
- криміналістична фоноскопія (встановлення людини по голосу);

- криміналістична одорологія (дослідження запахових слідів людини);
- криміналістичне дослідження речовин і матеріалів;
- криміналістична реєстрація.

Завдання, що розв'язуються з застосуванням техніко-криміналістичних засобів і методів:

- виявлення, фіксація, вилучення різних слідів та інших об'єктів (починаючи від простих засобів, таких як дактилоскопічні порошки, пензлики, пасти для зліпків, і закінчуючи наборами технічних засобів – спеціальними валізами, криміналістичними пересувними лабораторіями);
- нагромадження, обробка і використання криміналістично значимої інформації, що міститься в слідах злочинів (криміналістичні обліки, колекції і картотеки);
- попереднє та експертне дослідження різних об'єктів, у тому числі речових доказів;
- наукова організація діяльності слідчих, експертів, суддів.

У процесі розкриття і розслідування злочинів суб'єктами застосування криміналістичної техніки є не будь-які учасники процесу, а лише уповноважені на це особи: слідчі (при проведенні слідчих дій), спеціалісти – співробітники експертно-криміналістичних установ (при проведенні слідчих розшукових дій або оперативно-розшукових заходів, експертиз і попередніх досліджень), оперативні співробітники (при проведенні оперативно-слідчих заходів).

Суб'єктами застосування криміналістичної техніки в цивільному і господарському процесі, адміністративному провадженні є, насамперед, експерти і спеціалісти при провадженні експертних і попередніх досліджень, а також особи, уповноважені складати протоколи і розглядати справи про адміністративні правопорушення.

2. Підстави застосування засобів криміналістичної техніки

Під правовими підставами застосування засобів криміналістичної техніки варто розуміти дозвіл визначених технічних дій з позицій норм права, тобто їх правомірність, відповідність духу і букві закону.

Закон не дає вичерпного переліку засобів і методів криміналістичної техніки, застосовуваних у процесі розслідування злочинів і судового розгляду. Це неможливо як в силу просторовості такого переліку, так і тому, що криміналістична техніка постійно розширюється і збільшується. З розвитком криміналістичної науки та експертної практики коло об'єктів, що можуть набути значення речових доказів у справі, постійно розширюється.

У Кримінальному процесуальному кодексі України містяться норми, що передбачають застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження (ст. 107 КПК).

Застосовуючи технічні засоби і спеціальні знання, варто керуватись не тільки прямими вказівками закону про дозвіл їхнього застосування, але і тим, чи відповідає таке використання цілям і принципам правосуддя.

Застосування криміналістичної техніки відповідно до закону вимагає обов'язкової фіксації в протоколі слідчої дії або висновку експерта. Отримані при цьому фотознімки, негативи, зліпки і т. п. оформляються як додатки до протоколу. Про застосування технічних засобів фіксування процесуальної дії заздалегідь повідомляються особи, які беруть участь у процесуальній дії (ч.2 ст.107 КПК).

Потерпілі та інші учасники слідчої дії повинні осмислено сприймати роботу слідчого і фахівців, щоб при необхідності викласти суть використаних технічних засобів (наприклад, в суді). Тому, крім повідомлення про майбутнє застосування технічних засобів, необхідно коротко роз'яснити учасникам слідчої дії, що вона являє собою і які її можливості, а після застосування продемонструвати результати, якщо їх одержання не пов'язане з лабораторною обробкою. Матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази (ч.2 ст.99 КПК).

Щоб задовольняти вимоги науковості, що гарантує наукову обґрунтованість, вірогідність, відтворюваність, точність і надійність

одержуваних результатів, будь-який новий метод, технічний засіб або методика повинні попередньо пройти апробацію і бути рекомендовані до використання.

Також перевіряється, чи задовольняють метод, методика або техніко-криміналістичні засоби вимоги безпеки. Розробляються правила техніки безпеки при його використанні, що включають вимоги до приміщення, кваліфікації працюючих, захисних засобів.

Для вирішення тієї або іншої криміналістичної задачі обираються найбільш ефективні засоби, метод або методика, що дозволяють досягти найкращих результатів в оптимальний термін.

Застосовуючи ті або інші технічні засоби або методи, необхідно забезпечити схоронність об'єктів, оскільки їхнє знищення або навіть зміна може згодом негативно позначитися на розслідуванні злочину, суттєво ускладнити процес дослідження доказів у суді. Єдиним суб'єктом, що за певних умов може використовувати метод, що руйнує або видозмінює досліджуваний об'єкт, є експерт. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта (п.3 ч.5 ст.69 КПК). Інші учасники процесу можуть використовувати тільки ті техніко-криміналістичні засоби і методи, що не призводять до зміни зовнішнього вигляду або знищення об'єкта.

Техніко-криміналістичні засоби, прийоми і методики за джерелом походження і ступенем пристосування до судочинства поділяються на три групи:

1. Запозичені з інших областей науки і техніки, що застосовуються в не переробленому вигляді. Вони набувають криміналістичний характер лише у зв'язку з цілями і правовою основою їх застосування. Такими є, наприклад, фотоапарати, відео- і звуко записуюча апаратура загального призначення, металошукачі, ряд мікроскопів, спектрометри, хроматографи та інша пошукова і дослідницька техніка.

2. Запозичені з інших областей знань, але перероблені, пристосовані для цілей розкриття і розслідування злочинів. До їх числа можна віднести,

наприклад, спеціальні прийоми фотографічної зйомки або фото установки, пристосовані для фотографування речових доказів, спеціальні методики дослідження документів з використанням ультрафіолетових і інфрачервоних променів та ін.

3. Розроблені спеціально для цілей судового дослідження і розкриття злочинів. Такі, наприклад, порівняльні мікроскопи, прилади для фото розгорнення поверхні куль, комп'ютеризовані робочі місця для складання композиційних портретів або дактилоскопічної реєстрації та ін.

3. Техніко-криміналістичні засоби і методи застосовують при виявленні речових доказів

Засоби освітлення – це різноманітні освітлювальні прилади, що дозволяють створити різні режими освітлень: загальне, розсіяне, спрямоване, моно- і поліхроматичне. Як джерела світла використовуються переносні фото освітлювачі, побутові ліхтарики, електронні фотоспалахи та інша освітлювальна апаратура, найважливішими частинами якої є розсіювачі, відбивачі, світлофільтри, захисні екрани, що впливають на напрямок, інтенсивність, хвильовий діапазон та інші характеристики світлового потоку. До спеціальних джерел відносяться ультрафіолетові освітлювачі, що дозволяють по люмінесценції або відмінності по відтінку від фону знайти слабо видимі або невидимі сліди крові, сперми, поту та інших виділень людини, деяких хімічних речовин (нафтопродуктів, клею та ін.). Джерелами інфрачервоних променів є електронно-оптичні перетворювачі (ЕОП), що дозволяють виявити частки кіптяви, фарби, металу, сліди пострілу.

Оптичні прилади – це всілякі збільшувальні пристосування, що дозволяють розширити діапазон чутливості ока; застосовуються для виявлення та огляду незначних по розміру об'єктів або їх деталей. В першу чергу, до них відносяться всілякі лупи: складні, штативні з підсвічуванням, вимірювальні, дактилоскопічні та ін. Значно рідше при провадженні слідчих (розшукових) дій використовуються мікроскопи.

Для виявлення слідів рук на глянцевиx поверхнях використовують косо падаюче світло, а якщо об'єкт прозорий, то його вивчають на просвіт; у

важкодоступних для огляду місцях використовують освітлювач і спеціальну дзеркальну приставку. Невидимі і слабо видимі сліди рук виявляються за допомогою різних мілкодисперсних порошків (оксиду міді, оксиду свинцю, графіту та ін., в тому числі люмінесцентних в УФ-променях), що наносяться за допомогою спеціальних пензликів, пульверизаторів, аерозольних розпилювачів; обробкою парами йоду, цианакрилата, деякими спеціальними реактивами (наприклад, розчином нінгідрину в ацетоні). Візуалізація невидимих слідів рук провадиться також при впливі на них лазерного випромінювання або шляхом напилювання на предмет-носій у вакуумі тонких плівок важких металів.

Для виявлення металевих об'єктів використовують індукційні металошукачі армійського зразка і спеціально виготовлені для криміналістичних цілей магнітні шукачі-підйомники, металошукачі зі зміною резонансної частоти – для вибіркового пошуку магнітних або немагнітних металів.

Пошук схованок проводять за допомогою простукування молотками, а також з використанням щупів, бурів, металошукачів. Для просвічування дерев'яних стінок, меблів, інших перешкод використовуються переносні просвітлюючі рентгенівські установки, принцип дії яких аналогічний рентгенівській апаратурі, що використовується для контролю багажу в аеропортах. Для просвічування цегляних і залізобетонних перешкод застосовуються радіоізотопні відбивні товщиноміри. Вивчаються можливості застосування для пошуку схованок з неметалевими вкладеннями, приладів, що працюють на основі звукової локації, ємкісного методу, методу зверх частотних коливань (радіохвиль), акустичної голографії.

Трупи та їх частини виявляють приладами типу «Пошук», принцип дії яких заснований на вимірі концентрації в ґрунті та у повітрі сірководню, що з'являється поблизу трупа. З цією метою використовують також електрощупи, що вимірюють електропровідність ґрунту, що значно зростає поблизу трупа, де ґрунт просочений трупними виділеннями. Пошук трупів у водоймах здійснюють за допомогою гаків і спеціальних тралів.

Для виявлення мікрооб'єктів (мікрочастинок, мікро слідів) використовуються лупи з підсвічуванням, мікроскопи, ультрафіолетові освітлювачі, ЕОП. Металеві мікрочастинки виявляють за допомогою невеликих постійних магнітів.

Виявлення зміни маркування виробів (головним чином частин автотранспортних засобів) здійснюють за допомогою наборів дзеркал на довгих ручках з підсвічуванням; ультразвукових дефектоскопів і товщиномірів; датчиків, що фіксують зміну магнітного проникнення металу в місці перебування номера. Можливо також виявлення зміни маркування шляхом хімічного травлення поверхні виробів.

Крім перерахованих вище технічних засобів при розслідуванні злочинів часто виникає потреба в електровимірювальних приладах (тестери, вимірювальні кліщі, індикатори напруги), наприклад, при розслідуванні кримінальних справ, пов'язаних з аваріями, пожежами і вибухами. Використовуються також газоаналізатори, пірометр, спеціальні сита для просіювання пожежного сміття.

Дефекти в металоконструкціях виявляються за допомогою різних дефектоскопів і переносних рентгенівських дифрактометрів.

Теплові сліди на місці події, що відображають, наприклад, траєкторію руху людини, предмети, яких він торкався, виявляють за допомогою інфрачервоних інтроскопів, тепловізорів.

4.Форми криміналістичної фіксації

Ціль криміналістичної фіксації – якнайточніше, об'єктивніше і наочніше запечаткувати, закріпити факти, події, матеріальні сліди злочину та інших об'єктів, що мають значення для встановлення істини в ході розслідування злочину.

Форми фіксації:

- вербальна – протоколювання, звукозапис;
- графічна – графічне зображення (схематичні і масштабні плани, креслення, малюнки, в тому числі мальовані портрети);

– предметна – вилучення предмета в натурі, виготовлення матеріальних моделей (реконструкція, в тому числі макетування, копіювання, одержання зліпків і відбитків);

– наочно-образна – фотографування (у видимих і невидимих променях), кінозйомка, відео запис, магнітофонний запис.

Фіксація може бути спрямована як на збереження самого об'єкта (консервування), так і на започаткування визначених його сторін, властивостей, якостей.

Консервування здійснюється шляхом зміцнення структури речовини об'єкта, створенням спеціального середовища або пристосування, куди поміщують об'єкт. Таким чином забезпечується збереження, наприклад, обвуглених або старих документів шляхом поміщення їх між двох стекол, або слідів взуття на піску обробкою їх спеціальним лаком. В спеціальне середовище – морозильну камеру – поміщують об'єкти, які швидко псуються.

Способи фіксації, що запам'ятовують, – це складання планів і схем, виготовлення копій за допомогою різних речовин, фотозйомка, відеозапис, малювання.

5. Засоби вилучення речових доказів

В залежності від характеру об'єкта, що вилучається, засоби вилучення поділяються на засоби вилучення твердих об'єктів, сипучих, рідких, газоподібних речовин, макро- і мікрооб'єктів.

Найпростіший набір інструментів для вилучення твердих об'єктів включає викрутки, пасатижі, бокорізи, стамески, склоріз, пилки, молотки та ін. У необхідних випадках можуть використовуватися апарати для газокисневого різання та електрозварювання.

Мікрооб'єкти, як і інші сліди, бажано вилучати разом з об'єктом-носієм, в обов'язковому порядку вказуючи в протоколі слідчої дії на схемах і фотознімках конкретні ділянки об'єкта-носія, з якого вони вилучаються, оскільки це може мати згодом вирішальне значення, наприклад, при встановленні факту контакту взаємодії. Для вилучення мікрооб'єктів застосовуються плівки з хімічно липким неактивним покриттям,

мікропилосбірники. Окремі мікрооб'єкти (фрагменти волосся, ворсинки, волокна і т.д.) вилучають за допомогою наелектризованих ебонітових або скляних паличок, пінцетів.

Для вилучення слідів пальців рук і босих ніг, виявлених за допомогою порошків, або утворених пилом, застосовуються спеціальні дактилоскопічні плівки з прозорим захисним шаром.

Для вилучення слідів взуття, транспортних засобів використовують чорний або білий від фіксований фотопапір, емульсійний шар якого попередньо було змочено у воді. Для цієї мети можна скористатися листом вулканізованої гуми, контактуюча поверхня якої попередньо оброблена наждачним папером.

Добір зразків запаху здійснюється за допомогою шматка випраної бавовняної тканини: бавовняної фланелі, стерильні марлеві серветки розмірами приблизно 10x15 см, упаковані в три-чотири шари побутової алюмінієвої фольги, або чисті скляні банки з металевими скляними кришками.

Всі вилучені об'єкти повинні бути відповідним чином упаковані і доставлені до місця дослідження або збереження при дотриманні основних вимог: виключити можливість підміни вилученого, виключити його втрату; зберегти від змін, знищення при транспортуванні і збереженні, не допустити попадання сторонніх домішок.

Техніко-криміналістичні засоби, призначені для виявлення, фіксації, вилучення речових доказів, як правило, комплектуються у виді спеціальних наборів: оперативних сумок, слідчих портфелів, оперативних і слідчих валіз. Це можуть бути універсальні набори, призначені для огляду місця події або обшуку чи спеціалізовані комплекти, наприклад, для роботи зі слідами рук, для огляду в справах про пожежі, вибухи та ін.

Контрольні питання

1. Поняття криміналістичної техніки як розділу науки криміналістики.
2. Система криміналістичної техніки.
3. Хто є суб'єктами застосування криміналістичної техніки?
4. Правові основи засобів криміналістичної техніки.

5. Які техніко-криміналістичні засоби і методи застосовують при виявленні речових доказів?
6. Форми криміналістичної фіксації.
7. Як поділяються засоби вилучення речових доказів?

Тести по темі

1. Криміналістична техніка – це:

1) розділ криміналістики про систему наукових положень та рекомендацій щодо застосування тактичних прийомів, комбінацій та операцій, призначенням яких є збір, фіксація та дослідження доказової інформації для виявлення, розслідування, судового розгляду та попередження кримінальних правопорушень;

2) розділ криміналістики про систему наукових положень та рекомендацій щодо застосування технічних засобів, прийомів і методів, призначенням яких є збір, фіксація та дослідження доказової інформації для виявлення, розслідування, судового розгляду та попередження кримінальних правопорушень;

3) підрозділ методології криміналістики, що вивчає основи методики виявлення, збору, фіксації та дослідження доказової інформації для виявлення, розслідування, судового розгляду та попередження кримінальних правопорушень;

4) сукупність правових норм, що регулюють порядок застосування технічних засобів, прийомів і методів, призначенням яких є збір, фіксація та дослідження доказової інформації для виявлення, розслідування, судового розгляду та попередження кримінальних правопорушень;

5) самостійний розділ криміналістики про систему наукових положень і рекомендацій щодо організації та планування досудового розслідування та судового розгляду матеріалів кримінального провадження, що розробляються з метою визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які реалізують доказування, і методів провадження слідчих і судових дій, спрямований на збирання й дослідження доказів.

2. Науковою основою становлення, формування і удосконалення криміналістичної техніки як розділу криміналістики є:

- 1) гуманітарні науки;
- 2) точні науки;
- 3) природничі і технічні науки;
- 4) мистецтво;
- 5) ремесла.

3. В якому із варіантів правильно вказаний принцип, що покладений в основу системи криміналістичної техніки?

- 1) функціональний;
- 2) предметний;
- 3) природничий;
- 4) синтетичний;
- 5) математичний.

4. До системи криміналістичної техніки не входять:

- 1) криміналістична реєстрація;
- 2) криміналістична габітоскопія;
- 3) трасологія;
- 4) криміналістична рекогносцировка;
- 5) техніко-криміналістичне дослідження документів.

5. До науково-технічних засобів криміналістики не належать:

- 1) прилади;
- 2) інструменти;
- 3) концепції;
- 4) пристрої;
- 5) матеріали.

6. Назвіть критерій допустимості засобів криміналістичної техніки, який зазначено неправильно?

- 1) законність;
- 2) об'єктивність;
- 3) етичність;

- 4) безпечність;
- 5) науковість.

7. В яких із наведених варіантів правильно названий метод збирання криміналістичної інформації за допомогою технічних засобів?

- 1) власне криміналістичний;
- 2) загальнонауковий метод;
- 3) окремі методи;
- 4) лабораторної криміналістики;
- 5) дедукції та індукції.

8. Який спосіб фіксації слідів злочинів є основним?

- 1) фотографування;
- 2) складання схем і планів;
- 3) опис в протоколі;
- 4) здійснення відеозапису;
- 5) копіювання слідів на різні матеріали.

9. Що з перерахованого не є галуззю криміналістичної техніки?

- 1) кримінальна реєстрація;
- 2) судова балістика;
- 3) спосіб скоєння злочинів;
- 4) криміналістичне дослідження документів;
- 5) криміналістична трасологія.

10. Спосіб виявлення слідів рук, який не використовується при огляді місця події, -

- 1) фізичний;
- 2) хімічний;
- 3) візуальний;
- 4) медичний;
- 5) загальнонауковий.

11. Назвіть техніко-криміналістичний засіб, який використовується для виявлення слідів на місці події.

- 1) порівняльний мікроскоп;

- 2) ширококутний об'єктив;
- 3) дактилоскопічна плівка;
- 4) дактилоскопічний порошок;
- 5) силіконові пасти.

12. Засобами виявлення є:

- 1) засоби освітлення;
- 2) оптичні прилади;
- 3) трупошукачі;
- 4) дефектоскопи.

13. На місці події застосовується дослідження слідів і виявлених предметів:

- 1) з використанням порівняльного мікроскопа;
- 2) поєднанням розділених частин;
- 3) хімічне;
- 4) попереднє;
- 5) остаточне.

Задачі по темі

Задача № 1

12 вересня 2015 р. при огляді квартири гр. Бойко В. С., що проживає за адресою: с. Васьково, вул. Широка, б. 4, кв. 2, було встановлено, що злочинці проникли через вхідні двері квартири шляхом їх злому. Спеціаліст-криміналіст Іванов І. І. сфотографував за правилами масштабної фотозйомки сліди знаряддя злому на коробі вхідних дверей, але так як слідчої маси для вилучення об'ємних слідів у нього не було, дані сліди були зафіксовані лише на фотоплівку.

Завдання

Чи вірно вчинив спеціаліст-криміналіст?

Задача № 2

13 вересня 2015 р. слідчо-оперативна група міського відділу поліції здійснила огляд місця події, що був пов'язаний з виявленням трупа невідомого чоловіка, виявленого в під'їзді будинку 132 по вул. Ясеневій слідчим Сергєєвим

С.С. при огляді трупа виявлено два вогнепальні поранення в області потиличної частини голови і лівої лопатки. Спеціалістом-криміналістом Машкіним С.С. була здійснена пізнавальна фотозйомка, вилучені сліди речовини темно-бурого кольору, дві гільзи до пістолета «ТТ». Труп не дактилоскопувався, оскільки сліди рук з місця події не вилучались.

Завдання

Чи вірно вчинили слідчий і спеціаліст-криміналіст?

Задача № 3

14 вересня 2015 р. на дактилоскопічну експертизу експерту міського відділу поліції Одінцову В.М. поступили два аркуші з текстами договорів фірми «Прогрес-2002» на постачання партії комп'ютерів з Гонконгу, вісім купюр номіналом 100 дол. США кожна, відбитки пальців і долонь рук директора і п'яти співробітників фірми.

Перед експертом слідчий поставив два питання:

1. Чи придатні сліди рук для ідентифікації особи, на представлених листах договорів і восьми купюрах?
2. Якщо сліди рук придатні для ідентифікації особи, то чи не були вони залишені вищезгаданими особами?

Після обробки досліджуваних об'єктів порошком «малахіт» слідів рук на них виявлено не було, тому експертом було прийнято рішення застосувати хімічний метод виявлення слідів. Через кілька годин після проведення відповідної процедури на об'єктах були виявлені сліди рук, придатні для ідентифікації особи. Текст на договорах від дії хімічно-активної речовини був втрачений, купюри забарвилися в темно-фіолетовий колір.

Завдання

Чи правильно вчинив експерт?

Тема №4

Судова фотографія і відеозапис

План

1. Поняття, завдання судової фотографії.
2. Судово-оперативна фотографія.
3. Судово-дослідницька фотографія.
4. Відеозапис.

1. Поняття, завдання судової фотографії

Судова фотографія – це галузь криміналістичної техніки, що є системою наукових положень і розроблених на їхній основі фотографічних методів, засобів і прийомів, які використовують для фіксації і дослідження доказів у процесі судочинства, а також з метою розкриття і запобігання вчиненню злочинів.

До фотографічних засобів відноситься апаратура для зйомки, приналежності до неї, фотоматеріали і хімічні реактиви, що використовуються для їх обробки. Фотографічні методи і прийоми складають систему правил і рекомендацій щодо застосування фотографічних засобів для одержання фотозображень.

Судова фотографія є основним засобом фіксації зовнішнього вигляду різних об'єктів, що мають доказове значення у провадженні по кримінальних і цивільних справах, справах про адміністративні правопорушення. Фотознімки – це ще й засіб для розшуку та ідентифікації різних об'єктів.

Судову фотографію поділяють на два види: судово-оперативну та судово-дослідну.

Судово-оперативна (фіксуюча), об'єктами зйомки якої є місце події; трупи; сліди злочину і злочинця; речові докази; особи, обвинувачувані у вчиненні злочину та ін.

Судово-дослідницька, що використовується для дослідження речових доказів.

Такий розподіл фотографії умовний, оскільки в експертній практиці застосовуються не тільки дослідницькі методи, але і методи, що запам'ятовують; і, навпаки, при розслідуванні можуть застосовуватися дослідницькі методи, наприклад, створення спеціальних умов зйомки й обробки фотоматеріалів.

Отримані при проведенні слідчих дій фотознімки являють собою фотодокументи – додатки до протоколів відповідних слідчих дій. Про виготовлення цих фотодокументів робиться відмітка в протоколі слідчої дії, а самі фотознімки оформляються у вигляді фототаблиць з пояснювальними написами.

Фотознімки, виконані в процесі експертного дослідження, є ілюстративним матеріалом до висновку експерта, дозволяють наочно переконатися в наявності чи відсутності в об'єктів тих або інших ознак. Ознаки, виявлені в процесі фотографічного дослідження, експерт використовує при формулюванні висновків, тобто вони є джерелами доказів.

Завдання судової фотографії:

- забезпечувати технічними засобами та практичними прийомами;
- виявлення, фіксація та дослідження матеріальних джерел доказової інформації;
- здійснювати об'єктивну фіксацію слідчих дій та їх результатів;
- удосконалювати наявні і розробляти нові технічні засоби збирання, фіксації та дослідження доказів;
- забезпечувати принцип наочності в доказуванні та профілактичній діяльності слідчого, органу дізнання, оперативних працівників.

Суб'єкти застосування судової фотографії:

- слідчий у процесі розкриття та розслідування злочинів;
- оперативний працівник під час виконання оперативно-розшукової роботи;
- експерт під час здійснення експертизи та участі у слідчих діях як спеціаліст;
- представники громадських організацій та окремі особи, які беруть участь в охороні громадського порядку та безпеки.

2. Судово-оперативна фотографія

Судово-оперативна фотографія – це вид судової фотографії, що є системою прийомів застосування фототехнічних засобів і методів фотографічної фіксації об'єктів, осіб, трупів, слідчих дій і оперативно-

розшукових заходів під час розслідування злочинів.

Як правило, слідчий застосовує відкриті методи та способи використання криміналістичної техніки згідно з нормами кримінально-процесуального закону, а співробітники оперативних підрозділів застосовують криміналістичну і спеціальну техніку базуючись на положеннях Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» та нормами КПК України (глава 20, 21 та ін.). Останнє не суперечить принципам законності та етичності, оскільки спеціальні засоби у більшості безконтактні (фото - та кінозйомка, звуко - та відеозапис) і не спричиняють фізичних страждань.

До **методів криміналістично-оперативної фотографії** належать панорамний, вимірювальний, широкомасштабний, сигналетичний, репродукційний, макроскопічний і стереоскопічний. Зазначимо, що методи криміналістичної фотографії не слід ототожнювати з видами зйомки, до якої належать орієнтувальна, оглядова, вузлова та детальна.

Метод – це спосіб зйомки, а вид – реалізація її мети. Наприклад, оглядову зйомку можна виконати вимірювальним, стереоскопічним або панорамним способом. Вид зйомки залежить від завдання фіксації.

Панорамний метод – це прийом фотографування довгих об'єктів частинами шляхом переміщення фотоапарата паралельно об'єкту. Такий метод називають лінійною панорамою. Якщо об'єкт високий, застосовують метод вертикальної панорами. Панорамну зйомку можна виконати з однієї точки, повертаючи фотоапарат навкруги. Такий прийом називають круговою панорамою. Окремі знімки склеюють у спільних точках. Одержана панорама може складатися з трьох і більше фотознімків.

Суть **вимірювального методу** полягає у фотографуванні об'єкта (слідів, документів, знарядь злочину) разом з розташованим поруч масштабом (масштабною лінійкою), що дає змогу за одержаним знімком визначити справжні розміри об'єкта порівнянням його з одиницею масштабу. Цей метод

називають також масштабним, а процес – масштабною зйомкою. Для здійснення масштабної зйомки необхідно так розмістити фотоапарат, щоб його оптична вісь була перпендикулярна до площини розташування об'єкта.

Широкомасштабний метод застосовують переважно для детальної зйомки, фіксації документів, зброї та знаряддя, ушкоджень на тілі трупа, слідів знарядь злочину. Для виконання оглядової зйомки вимірювальним методом користуються лінійними чи квадратними масштабами, фішками, а також спеціальними приладами (стерео фото грамметричною установкою СМК-120, фотоапаратом ФСМ-1).

Стереоскопічний вимірювальний фотографічний метод, суть його полягає в одержанні стереопари знімків (сприймаються об'ємно) і їх математичної обробки для визначення справжніх розмірів. Цей метод широко застосовують у геодезії, космонавтиці, військовій справі та в інших сферах, коли необхідно швидко і точно визначити відстань.

Репродукційного методу зйомки полягає у застосуванні фотографічних засобів та прийомів для репродукції плоских об'єктів, переважно документів. У цьому разі застосовують звичайний фотоапарат, штатив, подовжувальні кільця, тросик або спеціальні пристрої типу «Ель», «Беларусь» та ін.

Репродукцію штрихового документа можна виконати без фотоапарата контактним (якщо текст розміщений тільки з одного боку) або рефлексним методом із використанням високо контрастного фотопаперу. Для цього на документ слід покласти аркуш фотопаперу, притиснути його прозорим склом і здійснити експонування (засвічування); потім проявити папір і одержати негатив. З негативу контактним методом друкують позитиви. Нині цей метод практично не застосовують, оскільки за допомогою сучасної ксерокопіювальної техніки можна швидко і якісно отримувати копії будь-яких документів, у тому числі й кольорові.

Сигналетичний метод полягає у фотографуванні живих осіб і трупів з дотриманням певних правил. Сигналетичну зйомку інколи називають пізнавальною. Живу людину фотографують з відстані 1 м по черзі у фас і правий профіль; для друкування використовують знімки обличчя у масштабі

1/7 натуральної величини. Під час пізнавальної зйомки трупа разом зі знімком у анфас виготовляють знімки у правий і лівий профіль.

Під час фіксації процесу та результатів слідчих дій виконують орієнтувальну, оглядову, вузлову та детальну зйомку.

Орієнтувальну зйомку використовують для прив'язки загального виду місця події до навколишньої обстановки. Якщо ділянка чи об'єкт довгі, зйомку виконують панорамним методом або з використанням ширококутної оптики.

Оглядову зйомку здійснюють для фіксування безпосереднього місця події ізольовано від навколишньої обстановки. Точку зйомки вибирають так, щоб у кадрі було зображення виключно об'єкта (наприклад, магазину, де було вчинено крадіжку). Оглядових знімків виготовляють кілька, фотографуючи місце події з різних боків.

Вузлова зйомка фіксує окремі частини (вузли) місця події, наприклад групу слідів ніг, знарядь злому, зброї біля руки трупа тощо. Вузлову зйомку рекомендується виконувати масштабним способом. Наявність лінійного масштабу на фотозйомці дає змогу визначити, наприклад, елементи ходи, відстань між слідами, розміри знаряддя злому, а також розташування загалом. Вузлову зйомку доріжки слідів ніг і транспортних засобів здійснюють панорамним способом (за допомогою лінійної панорами).

Детальну зйомку виконують для фіксування окремих предметів або їх ознак великим планом і обов'язково масштабним способом. Мікрооб'єкти та мікрочастинки (наприклад, волокна, порошинки, частки наркотичної сировини, вміст нігтьового ложа) фотографують великомасштабним, або макроскопічним, методом. Якщо об'єкт розміщується у важкодоступному місці (наприклад, на висоті), застосовують телеоб'єктиви МТО-500, МТО-1000 та ін.

Макро фотографією називають зйомку дрібних об'єктів (штрихів букв, цифр, слідів підчищення, вставок, дописувань у тексті) фотоапаратом із застосуванням подовжувальних кілець. Можна досягти збільшення до п'яти разів. Макро фотозйомка межує з детальною, адже, наприклад, відбиток сліду папілярного узору – це така сама деталь, як і вміст нігтьового ложа або волокна. Тому ці види зйомки розмежовуються тільки за ступенем збільшення.

3. Судово-дослідницька фотографія

Судово-дослідницька фотографія – це сукупність засобів криміналістичної техніки та спеціальних засобів і методів зйомки речових доказів з метою одержання доказової інформації, яку важко одержати за допомогою звичайної фотозйомки.

До **методів судово-дослідницької фотографії** належать мікроскопічні, вимірювальні, зміни контрастів, кольору подільні, радіографічні, голографічні, електрографічні, термографічні, дифузійні та ін. У дослідницькій фотографії часто технічний засіб, який застосовують, і методика його застосування дають назву методу, однак основним є спосіб фотографічного фіксування.

Межа між суміжними поверхнями може бути чіткою, розмитою чи такою, що погано розрізняється. За допомогою фотографічних методів дослідження можна змінювати яскравість суміжних поверхонь, робити межі між ними добре розрізняваними та чіткими. У цьому, власне, і полягає суть дослідницької фотографії – невидиме зробити видимим, а погано розрізняване – чітким. Це досягається за допомогою названих спеціальних методів.

За допомогою **фотографічних методів зміни контрастів** можна змінювати пороги контрастності (яскравості) між суміжними ділянками. Ці методи поділяють на фізичні, фотографічні та хімічні. До фізичних належить зйомка в косо спрямованому освітленні, розсіяному світлі, проникному (на просвіт), безтіньовому, методом «муару», а також зрушення та оконтурювання зображення.

До методів фотографічної зміни контрастності (яскравості) належать кольору розподільний, кольору розрізнявальний (зйомка в різних ділянках спектра із застосуванням світлофільтрів), а також зйомка на матеріалах різної чутливості та контрастності. Наприклад, для репродукції застосовують фотоплівку «Мікрат-300».

Хімічні методи збільшення контрастності полягають у спеціальному обробленні негативного чи позитивного матеріалу. Для цього застосовують хімічні засоби, які називають послаблювачами та підсилювачами.

Кольороподіл і кольору розрізнявання – це різні методи відновлення

невидимого та збільшення контрасту.

Кольороподіл полягає в тому, що з досліджуваного документа виготовляють два контрастних негативи, суміщають їх і друкують два дублі-негативи. Цю процедуру повторюють доти, поки не буде досягнуто бажаного контрасту.

Кольору розрізнення – це зйомка в різних ділянках спектра; витіснила трудомісткий метод кольороподілу. Її застосовують в експериментальних дослідженнях для відновлення залитих барвником текстів, розрізнення штрихів текстів, які мають близькі кольорові відтінки, котрі важко чи взагалі неможливо розрізнити. Наприклад, для того щоб прочитати залитий фіолетовим барвником текст, достатньо сфотографувати документ з фіолетовим світлофільтром, а щоб виявити порошинки та кіптяву навколо вогнепального ушкодження, залитого кров'ю, треба сфотографувати його з червоним світлофільтром або за допомогою ЕОП.

У дослідній та польовій криміналістиці застосовують ультрафіолетові, інфрачервоні та рентгенівські промені. Зйомка в них дає змогу виявити закриті барвниками, тонким шаром дерева чи паперу ознаки підчищення, травлення та змивання текстів, а також згаслі від часу тексти. Названі промені збуджують люмінесценцію, яку можна візуально спостерігати чи фотографувати і в такий спосіб диференціювати речовини.

В ультрафіолетових променях розрізняють зйомку у відбитих променях і зйомку люмінесценції.

Для зйомки у відбитих променях об'єкт освітлюють УФП (за допомогою пристроїв ОЛД-41, «Таран», УК-1, кварцової лампи), а перед об'єктивом фотоапарата розміщують світлофільтр УФС-1 або УФС-2.

Під час фотографування люмінесценції світлофільтр УФС-1 розміщують перед джерелом УФП, а на об'єktiv встановлюють світлофільтр, який коригує тільки колір люмінесценції (наприклад, синьо-зелену чи оранжеву зону).

В інфрачервоних променях так само розрізняють зйомку у відбитих променях і зйомку люмінесценції.

Для зйомки у відбитих променях об'єкт освітлюють звичайною лампою

розжарювання, а на об'єктив фотоапарата встановлюють інфрачервоний світлофільтр ІЧС-1, червоні світлофільтри ЧС-14, ЧС-15. Зйомка інфрачервоної люмінесценції набагато складніша, бо потребує освітлення ІЧП певної зони об'єкта та повного відсікання ІЧП перед об'єктивом. Інфрачервона люмінесценція лежить за межами видимого спектра, тому для її спостереження застосовують електронно-оптичні перетворювачі, прилади нічного бачення.

Рентгенівські промені мають велику проникну здатність. Вони не фіксуються оптичними об'єктивами, тому зйомку здійснюють без фотоапарата. Фотографують не об'єкт, а його тінь. Для цього джерело рентгенівських променів розміщують перед об'єктом, а за ним – рентгенівську плівку. Рентгенівські промені, проникаючи крізь об'єкт, створюють тіньове зображення його структури, яке й фіксується на плівці.

Мікро зйомка – це фотографування об'єкта через мікроскоп. Завдяки цьому фіксується картина, яку можна спостерігати в окуляр. Сучасні мікроскопи й аналітичні прилади (спектрографи, спектрометри та біологічні, металографічні, поляризаційні, сканувальні, тунельні й електронні мікроскопи), як правило, з'єднані з фото-, кіно- чи відеокамерою (МСК-1, МІМ-8). Умови зйомки добираються оптимально, а в останніх моделях – навіть автоматично.

Для мікро зйомки за допомогою звичайного мікроскопа МБІ, МБС-1 застосовують мікрофотоустановки ФМН-2, ФМН-1 або мікро фото насадки МФН-1. Можливе фотографування за допомогою перехідних кілець, які з'єднують фотоапарат з окуляром мікроскопа.

Звичайний знімок під час друкування можна збільшити в кілька десятків разів, і хоч обсяг інформації від цього не збільшиться, мікрознімок розкриває нові, невидимі людському оку ознаки об'єкта.

4. Відеозапис

Кінозйомка та відеозапис – це процеси фіксації динамічних властивостей об'єктів, подій, явищ, слідчих дій за допомогою кіно- чи відеокамери. Кінозйомку здійснюють на фотоматеріалах, а відеозапис – на магнітних або електронних (цифрових) носіях. Оскільки принципи фіксації сигналів різні, то й способи одержання зображення так само різні. Кіноплівка має бути у

відповідний спосіб оброблена, і тільки після цього можна переглянути результати зйомки. Відеозапис дає змогу безпосередньо після або ще під час зйомки спостерігати і контролювати процес фіксації. Відеозапис, безумовно, має переваги перед кінозйомкою. Разом з тим обидва процеси фіксації інформації мають переваги і недоліки.

Кінозйомка і відеозапис сприяють розв'язанню таких завдань:

– з документальною точністю фіксувати та досліджувати динамічні події, процеси, слідчі дії (експеримент, упізнання, допит, особливо коли допитуваний відмовляється визнати свою вину або щось приховує);

– зберігати інформацію про динамічні ознаки об'єктів та відтворювати її в суді, під час слідчих дій, експертизи;

– фіксувати та вивчати недоступні для людського зору швидкоплинні процеси (наприклад, політ кулі, руйнування перешкод, момент зіткнення транспортних засобів);

– фіксувати події одночасно в динаміці та в часі, що дає змогу вирахувати момент конкретних дій, швидкість руху чи кількість подій за одиницю часу. Слід зазначити, що кінозйомку нині практично не застосовують для фіксації слідчих дій.

Порядок застосування відеозапису при проведенні слідчих дій.

До початку відеозапису варто визначити об'єкти, що підлягають фіксації, і розробити сценарій (план), в якому необхідно вказати послідовність фіксування епізодів, орієнтовні точки перебування оператора з камерою, масштаби зображення, місця розміщення учасників слідчої дії.

В якості спеціалістів (операторів) для проведення відеозапису залучають осіб, які володіють навичками роботи з відповідною апаратурою.

Відеофонограма, як і протокол слідчої дії, складається з вступної, основної і заключної частин. Вступна частина відеофільму починається з фіксації особи, яка здійснює дану слідчу дію, котра називає свою посаду, прізвище і повідомляє, яка слідча дія і за яким кримінальним провадженням проводиться, дату, час, місце відеозапису і ким вона проводиться. По черзі називається кожен учасник слідчої дії, що також фіксується великим планом.

Заключна частина представляє собою посвідчення всіма учасниками слідчої дії правильності зафіксованого і записується після перегляду відеофонограми всіма учасниками дії. Якщо відеозапис провадився в несприятливих умовах, то перегляд і запис заключної частини можуть здійснюватися в приміщенні після повернення.

Відеозапис здійснюється:

– при огляді місця події, якщо необхідно запам'ятати динаміку обстановки, що складно відбити в протоколі (пожежа, дорожньо-транспортна пригода, вибух та ін.), коли потрібна швидка фіксація всього комплексу інформації;

– при обшуку, якщо потрібна фіксація інформації про спосіб приховування цінностей і знарядь злочину, характер схованок, використаних злочинцем;

– при проведенні допитів і очних ставок, особливо осіб, які дають, на думку слідчого, помилкові показання, глухонімих або якщо це пов'язано з іншими тактичними прийомами;

– при перевірці й уточненні показань на місці, коли фіксуються маршрут руху і місце вчинення злочину;

– при проведенні слідчого експерименту для закріплення слідчих дій з метою встановлення можливості спостереження об'єкта у визначених умовах, здійснення будь-яких дій, настання певного явища, утворення слідів. Основне завдання – повна і точна фіксація всього ходу дії.

Отримані відеофільми можуть використовуватися в інших слідчих діях, наприклад, для пред'явлення як доказів при допиті, проведенні впізнання за відео- і фото зображеннями об'єктів (особливо ефективно використання відеозапису при впізнанні за функціональними ознаками).

Контрольні питання

1. Завдання судової фотографії.
2. Основні методи судово-оперативної фотографії.
3. Види зйомки, які застосовують для фіксації процесу та результатів слідчих дій.

4. Методи судово-дослідної фотографії.
5. Що являє собою сигналітична фотозйомка?
6. В чому полягають особливості вимірювальної фотозйомки?
7. В яких випадках доцільно застосовувати відеозапис?

Тести по темі

1. Судова фотографія дозволяє швидко і точно зафіксувати:

- 1) причини та умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення;
- 2) виявлені сліди, предмети, знаряддя кримінального правопорушення;
- 3) механізм утворення слідів кримінального правопорушення;
- 4) підстави для відводу осіб, що ведуть процес;
- 5) особу злочинця.

2. Слідчий сфотографував місце події з оточуючою обстановкою з однієї точки, повертаючи фотоапарат навколо вертикальної осі на 40 градусів перед зйомкою кожного кадру. Який метод фотографування використано?

- 1) кругова панорамна фотографія;
- 2) стереофотографія;
- 3) вимірювальна фотографія;
- 4) лінійна панорамна фотографія;
- 5) макрофотографія.

3. Слідчий сфотографував місце події (великого за розміром і видовженого за формою), з оточуючою обстановкою з кількох точок, переміщаючись по паралельній лінії до об'єкта зйомки. При цьому кожний наступний кадр перекривав площу попереднього на 10-15%. Який метод фотографування використано?

- 1) кругова панорамна фотографія;
- 2) стереофотографія;
- 3) вимірювальна фотографія;
- 4) лінійна панорамна фотографія;
- 5) макрофотографія.

4. Слідчий сфотографував вікно та отвір в ньому, через який проник злочинець, розміщуючи вісь об'єктиву фотоапарата на відстані 1 м і перпендикулярно до об'єкта зйомки. Який вид фотографування виконано?

- 1) орієнтуюче;
- 2) вузлове;
- 3) детальне;
- 4) оглядове;
- 5) панорамне.

5. Слідчий сфотографував об'ємний слід ноги, залишений злочинцем у піску, з розташуванням біля сліду масштабної лінійки. Який вид фотографування виконав слідчий?

- 1) орієнтуюче;
- 2) вузлове;
- 3) детальне;
- 4) оглядове;
- 5) панорамне.

6. При фотографуванні живих осіб і трупів з метою їх ідентифікації застосовують метод фотозйомки:

- 1) сигналітичний;
- 2) орієнтуючий;
- 3) вимірювальний;
- 4) формалізований;
- 5) детальний.

7. Для фотографування ушкоджень на тілі трупа застосовується:

- 1) репродукційна фотозйомка;
- 2) орієнтуюча фотозйомка;
- 3) впізнавальна фотозйомка;
- 4) детальна фотозйомка;
- 5) оглядова фотозйомка.

8. Вкажіть метод судово-оперативної фотографії:

- 1) панорамний;

- 2) вузловий;
- 3) фіксуєчий;
- 4) роздільний;
- 5) записуючий.

9. Слідчий сфотографував загальний вигляд місця події з оточуючою його обстановкою. Який вид фотографування виконав слідчий?

- 1) орієнтуєчий;
- 2) вузловий;
- 3) детальний;
- 4) оглядовий;
- 5) панорамний.

10. Вкажіть метод судово-оперативної фотографії:

- 1) панорамний;
- 2) вузловий;
- 3) фіксуєчий;
- 4) роздільний;
- 5) записуючий.

11. Вкажіть вид судово-оперативної зйомки:

- 1) орієнтуєча;
- 2) панорамна;
- 3) макроскопічна;
- 4) широкомасштабна;
- 5) вимірювальна.

12. Зазначте призначення орієнтуєчої фотозйомки місця події:

- 1) фіксація загального виду місця події;
- 2) фіксація загального виду місця події на фоні учасників огляду;
- 3) фіксація загального виду місця події на фоні оточуючої обстановки;
- 4) фіксація загального виду місця події окремо від оточуючої обстановки;
- 5) фіксація загального виду місця події з моделюванням події злочину.

13. Зазначте призначення оглядової фотозйомки місця події:

- 1) фіксація безпосереднього місця пригоди без оточуючої обстановки;

2) фіксація безпосереднього місця пригоди на фоні оточуючої обстановки;

3) фіксація певного місця виключно в рамках слідчої дії – огляд місця події;

4) фіксація безпосереднього місця пригоди з використанням оглядових рамок;

5) фіксація місця пригоди фронтально.

14. Зазначте призначення вузлової фотозйомки місця події:

1) визначення вузлів місця події;

2) групофікація та фіксація об'єктів на місці події;

3) визначення місця зйомки (вузла) на місці події для проведення зйомки всього об'єкта;

4) графічно-образна фіксація кожного елемента зі слідами на місці події з використанням номерків;

5) фіксація кожного елемента місця події з використанням допоміжних засобів (номерків, масштабних метричних приладів).

15. Зазначте призначення детальної фотозйомки місця події:

1) детальний опис місця події;

2) детальний опис вузлів місця події та їх елементів;

3) детальний опис властивостей об'єктів на місці події;

4) фіксація обстановки окремих елементів місця події;

5) фіксування окремих предметів або їхніх ознак великим планом обов'язково масштабним способом.

16. Вузлова зйомка доріжки слідів ніг і транспортних засобів здійснюється:

1) методом лінійної панорами;

2) методом кругової панорами;

3) широкомасштабним способом;

4) сигналетичним способом;

5) репродукційним способом.

17. Дослідна фотографія застосовується:

1) оперативними працівниками при проведенні оперативно-розшукових заходів;

2) слідчими при здійсненні слідчих дій;

3) спеціалістом, що бере участь в огляді місця події;

4) експертом при проведенні експертиз;

5) при організації криміналістичних обліків.

18. Для фотографування затриманих осіб застосовується:

1) вимірвальна фотозйомка;

2) панорамна фотозйомка;

3) сигналітична фотозйомка;

4) детальна фотозйомка;

5) оглядова фотозйомка.

19. Орієнтовна фотозйомка місця події здійснюється методом:

1) оглядової фотозйомки;

2) кругової панорами;

3) лінійної панорами;

4) вузлової фотозйомки.

20. Методами дослідної фотозйомки є:

1) детальна фотозйомка;

2) макрозйомка;

3) зйомка у невидимих променях;

4) стереофотографія;

5) репродукційна фотозйомка.

Задачі по темі

Задача № 1

22 вересня 2015 р. о 21 г. 30 хв. при огляді місця затримано гр. Веліхова Павла Андрійовича за повідомленням про його проникнення в газетний кіоск АТ «Міський друк» в міському парку біля місця, де розташовані дитячі ігрові атракціони. При огляді було виявлено пошкодження на вхідних дверях газетного кіоску у вигляді втиснутих слідів від знаряддя злому, біля дверей металевий дріт, навісний замок, частки фарби і поліетиленовий пакет. Книги,

журнали і газети в кіоску розкидані, металева шафа закрита, але з місця зрушена.

Завдання

Які види і методи фіксуєчої фотозйомки необхідно провести, щоб повно відобразити обстановку на місці події?

Задача № 2

17 вересня 2015 р. у кв. 63, б. 34 по вул. Невській було виявлено невпізнаний труп жінки, на вигляд 20-25 років. Документів при ній не виявлено, слідів насильницької смерті при зовнішньому огляді також не виявлено. На трупі надітий халат, домашні капці, на лівій руці годинник в позолоченому корпусі марки «Чайка». У квартирі прописаний гр. Риндін І.В., місцезнаходження якого в даний момент не встановлене. Обстановка у двох кімнатах, кухні і передпокої явних ознак порушень не має. У кухні на столі знаходяться залишки їжі, яблучного соку і спиртних напоїв у двох пляшках з етикетками «Столична горілка» ємкістю 0,5 л.

Завдання

Визначити види і методи фотозйомки, які необхідно застосувати при фіксації місця події.

Задача № 3

За заявою гр. Мішина Н.С., з його автомашини ВАЗ-2109, державний знак К73-41МН, що знаходилася на автостоянці по вул. Шипіловській в період з 17 по 20 листопада 2002 р., було виломано і викрадено дзеркало заднього виду, із салону автомашини викрадений портативний магнітофон.

Завдання

Які види, методи і технічні засоби для фотографування необхідно застосувати на місці події?

Задача № 4

На основі запропонованих нижче фактичних даних визначити:

- 1) види фото- і відеозйомки (орієнтуюча, оглядова, вузлова і детальна);
- 2) коло об'єктів, що підлягають фіксації і визначають генеральний напрямок фото- і відеозйомки;

- 3) точки зйомки;
- 4) межі кадрів;
- 5) доцільність використання змінної оптики і тих чи інших спеціальних способів фото- і відеозйомки.

1. Двері комерційного ювелірного магазину «Гранат», що виходять на вулицю, зірвано шляхом вибуху невстановленого вибухового пристрою. Перед входом в магазин – сквер. Біля дверей виявлені невелика частина металевого циліндра і кілька дротів. Внутрішнє приміщення магазину, що складається з одного довгого, але вузького (завширшки до 5 м), торгового залу, не постраждала. По обидві сторони залу знаходяться прилавки зі скляними вітринами. Скло вітрин розбите, і їх вміст викрадено. На частині залишку скла однієї вітрини виявлено кілька зелених волокон, схожих на волокна від в'язаного одягу.

2. На схилі берега неширокої р. Берестянка в чагарнику серед заростей ожини виявлений труп жінки, що лежить на спині. З боку берега труп майже не проглядається, а з боку річки видно. На трупі виявлено дев'ятнадцять ран, схожих на ножові, завданих в області шиї, грудної клітини, живота. Поза трупа і стан одягу потерпілої дають підставу вважати, що в даному випадку мали місце згвалтування і наступне вбивство. У 15 м від трупа в бік берега в густій траві виявлена господарська сумка з продуктами. На стежці, що веде уздовж берега, в 4 м від трупа знайдені жіночі труси зі слідами, схожими на кров, і пучок накладного волосся. Нижче, біля самої води, два недопалка сигарет.

3. Місце автопригоди (зіткнення трьох вантажних автомашин в результаті неправильного обгону на забороненій для обгону ділянці дороги) розташоване на рівній ділянці шосе в межах населеного пункту. Всі три автомашини залишилися на проїжджій частині місця події без зміни їх первісного становища. З одного боку, приблизно за 100 м до місця зіткнення, висить знак, що забороняє обгін. З іншого боку, за 200 м від місця зіткнення, знак «Обережно – школа». Виконанню лінійної орієнтуючої зйомки заважають житлові будинки.

Задача № 5

На основі викладених нижче фактичних даних визначити:

- 1) можливі види (орієнтуюча, оглядова, вузлова і детальна) і способи фото- і відеозйомки трупа (проста, панорамна, вимірювальна);
- 2) найбільш наочні аспекти кожного з видів зйомки;
- 3) точки зйомки і межі кадру;
- 4) необхідність використання змінної фотооптики і прийомів «наїзд» і «від'їзд» при відеозйомці.

1. В однокімнатній квартирі виявлено труп чоловіка, що лежить в коридорі шириною 1,5 м і довжиною 4 м, провідному на кухню розміром 3х2 м. Труп лежить на спині, головою в бік кухні і ногами до виходу з коридору в передпокій розміром 1,5х2,5 м. Тулуб і ноги витягнуті вздовж коридору. На потилиці є велика рана, біля якої калюжа крові.

2. У густій лісопосадці в затемненому місці біля одного з дерев виявлена купа хмизу, з якого стирчали руки людини. Під хмизом знаходився труп жінки з оголеними грудьми і нижньою частиною тіла. Шия трупа стягнута дамськими колготками, зав'язаними вузлом. В області лівої грудей загиблої виявлено два відбитка у вигляді дугоподібних, надкусів зубами людини.

3. Труп виявлено у воді, в 10 м від берега річки, на глибині близько 2 м. Після вилучення з води труп був оглянутий. На трупі чоловічої статі були одягнені плавки темно-синього кольору. Обличчя і голова трупа деформовані і частково розклалися. Розкладанню піддалися й інші частини тіла. До шиї трупа за допомогою мотузки був прив'язаний вантаж (маточина від машини). На правому плечовому суглобі виявлено татуювання, на якому зображено дівчину з оголеними грудьми. На внутрішній поверхні лівої гомілки інше татуювання із зображенням троянди вітрів. Труп до моменту закінчення огляду впізнаний не був.

4. Труп виявлено на схилі залізничного насипу в глибокій довгій канаві. Зйомка можлива з двох бічних сторін краю насипу. При зйомці на дні канави можна знімати лише з боку ніг і голови. Зйомку можна зробити і з вершини насипу.

5. На місці авіаційної події, що охоплює рівний простір між лісопосадками з правої і лівої сторони площею 200 м², розкидані разом з частинами літака і багажу трупи і частини трупів 35 пасажирів і 3 членів екіпажу. Трупи деформовані, частково обгоріли і розчленовані.

Задача № 6

На підставі наведених нижче даних вирішити, чи правильно була зроблена впізнавальна фотозйомка. Рішення обґрунтувати письмово або усно.

1. Фотографування обличчя при зйомці висвітлювалося одним освітлювачем, розташованим близько камери на висоті 1,5 м.

2. Затримана особа постійно носить окуляри і перуку. Її впізнавальна зйомка була проведена без окулярів і перуки.

3. Невпізнаний труп з двома різаними ранами на лівій і правій сторонах обличчя сфотографований за правилами пізнавальної зйомки (у фас і правий профіль). Перед фотографуванням обличчя трупа було промите і припудрено.

Тема 5

Трасологія

План

1. Поняття, завдання, теоретичні основи трасології.
2. Дактилоскопія.
3. Сліди ніг та взуття людини.
4. Сліди знарядь і інструментів злочину.
5. Сліди транспортних засобів.

1. Поняття, завдання, теоретичні основи трасології

Підготовка, вчинення і приховування злочину, як і будь-яка інша подія, що відбувається в матеріальному світі, завжди пов'язані з утворенням слідів. У криміналістиці прийнято розрізняти:

– матеріальні сліди злочину – зміни в елементах речової обстановки, що виникають в результаті механічного, хімічного, біологічного, термічного та іншого впливу;

– ідеальні сліди злочину – відображення криміналістично значимої інформації у свідомості людей, що зберігається в пам'яті людини.

Матеріальні сліди злочину в широкому розумінні можуть розглядатися як будь-яка матеріальна зміна обстановки, а у вузькому значенні – як сліду відображення. Значну частину з них складають сліди людини (рук, ніг, інших частин тіла, одягу і взуття), тварин, знарядь та інструментів, транспортних засобів; різні предмети і їх частини (наприклад, замки і пломби або уламки фарних розсіювачів, обривки мотузок і шнурів і багато чого іншого).

Галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності і механізм виникнення різних видів слідів і розробляє засоби їх збирання, дослідження з метою розкриття, розслідування і попередження злочинів, називається **криміналістичною трасологією** або **слідознавством**.

Оскільки в слідах об'єктивно відображаються характер дій злочинця, властивості його особистості та обставини вчинення злочину, вивчення слідів дозволяє реконструювати механізм злочину, зокрема, спосіб його вчинення і приховування, обстановку, мотиви, мету вчинення злочину, особливості особи злочинця і т.п. Отримана інформація має доказове значення або використовується слідчим чи особою, яка проводить дізнання, для висунення версій, планування слідчих дії та проведення оперативно-розшукових заходів.

Криміналістична трасологія дозволяє вирішувати як ідентифікаційні, так і діагностичні завдання. До діагностичних завдань, сформульованих у самому загальному вигляді, відносяться:

- 1) визначення механізму та умов слідоутворення;
- 2) визначення відносності слідів до події, що трапилася;
- 3) визначення різних властивостей і ознак об'єкта, що залишив слід;
- 4) встановлення обставин, при яких був залишений слід і, в тому числі, обставин, що сприяли вчиненню злочину.

Ідентифікаційними завданнями є:

- 1) визначення групової приналежності об'єкта, що залишив слід;
- 2) ототожнення об'єкта, що залишив слід.

Класифікація слідів трасології

За характером змін, внесених у речову обстановку, сліди поділяються на сліди-предмети, сліди-речовини, сліди-відображення.

Сліди-предмети – це об'єкти зі стійкою формою, у котрих утримується інформація про механізм їх утворення або зміни і засоби, використані для цього. Вони складають три групи:

– частини, фрагменти цілого (уламки, обривки), що утворюються в результаті ушкоджень або руйнувань різних об'єктів (за цими фрагментами можлива ідентифікація цілого, тобто встановлення їх приналежності одиничному об'єкту до моменту його поділу на частини);

– замикаючі і фіксуючі пристрої: замки, ключі до них, пломби, закручення і т.п. (трасологічно досліджуються особливості їх конструкції, технічний стан, наявність на них слідів стороннього впливу. За такими слідами встановлюються знаряддя або інструменти, використані для їх розкриття (ушкодження));

– вироби, що мають на собі сліди промислового, кустарного або саморобного виготовлення (дослідження таких слідів дозволяє встановлювати джерело їх походження і місце виготовлення виробів).

Сліди-речовини – це рідкі, пастоподібні або сипучі субстанції або їх сліди, утворення яких знаходиться в причинно-наслідковому зв'язку з подією злочину чи містять інформацію про його підготовку, вчинення або приховування. До них відносяться сліди біологічного походження (крові, сперми, поту, слини та ін.), паливно-мастильних матеріалів, лакофарбових покриттів (хімічних реактивів, лаку, цементу, зерна і т.п. Власне, трасологічні дослідження цих слідів зводяться тільки до встановлення механізму їх утворення, але не до складу утворюючих їх речовин.

Сліди-відображення утворюються при контактній взаємодії двох об'єктів, що мають стійкі просторові межі, в результаті чого зовнішня будова одного об'єкта відображається на іншому.

Об'єкт, що сприймає слід, називається **слідосприймаючим**. У сліді відображаються ознаки зовнішньої будови поверхні слідоутворюючого об'єкта.

Якщо ця поверхня покрита певною речовиною, перехід якої на інший об'єкт забезпечить утворення сліду, ця речовина буде називатися речовиною сліду.

Об'єкт, що залишає слід, називається **слідоутворюючим**. Він також іноді буває покритий речовиною, частина якої може перейти на слідосприймаючий об'єкт.

Слідосприймаючий і слідоутворюючий об'єкти можуть вступати в слідовий контакт, знаходячись у статичному стані або рухаючись в тому або іншому напрямку за певних умов. Цей процес, що характеризується багатьма параметрами, називається механізмом слідоутворення, а його результатом є сліди-відображення, що класифікуються за різними підставами.

За видом слідоутворюючого об'єкта сліди поділяються на кілька класифікаційних рівнів.

Перший – загальний рівень: сліди людини, тварин, знарядь і інструментів, транспортних засобів. Ці слідоутворюючі об'єкти виявляються в сліді лише деякими своїми частинами. Так, наприклад, людина може залишити сліди рук, ніг, зубів, губ, одягу, тобто відображення у вигляді слідів другого класифікаційного рівня. На третьому рівні сліди рук можуть розглядатися як сліди пальців і сліди долонь, а сліди ніг як сліди взуття, ніг у шкарпетках і босих ногах.

По мірі відображення об'єкта в сліді або за характером (ступенем) зміни слідосприймаючого об'єкта сліди-відображення поділяються на дві групи:

– **об'ємні** – утворюються в результаті значної зміни слідосприймаючого об'єкта в об'ємі внаслідок деформації. Вимірюється трьома параметрами – довжини, ширини і глибини;

– **поверхневі** – утворюються на поверхневому шарі слідосприймаючого об'єкта, вимірюється тільки довжина і ширина.

Поверхневі сліди поділяються на дві групи:

– **сліди нашарування**, що утворюються при відділенні частини поверхні слідоутворюючого об'єкта (або речовини, що його покриває) і нашарування його на слідосприймаючий об'єкт (потожировий слід папілярного візерунка на склі);

– **сліди відшарування**, що мають місце в тих випадках, коли частина слідосприймаючого об'єкта (або речовини, що його покриває) відшаровується

на слідоутворюючий об'єкт або знищується (слід ковзання по поверхні сейфа, покритого масляною фарбою).

За зв'язком механічного стану об'єктів з виникаючими слідами розрізняють:

– **статичні** сліди, що утворюються в результаті впливу на слідосприймаючий об'єкт у перпендикулярному напрямку (сліди натиску, удару, бігу); різновидом таких слідів є сліди переміщення циліндричних предметів, оскільки вони являють собою розгортку слідоутворюючої поверхні;

– **динамічні** сліди утворюються в тих випадках, коли слідоутворюючий об'єкт рухається паралельно або під будь-яким кутом (крім прямого) до слідосприймаючої поверхні (сліди ковзання, розрубів, розпилу, свердління).

В залежності від розміщення на слідосприймаючому об'єкті розрізняють:

– **локальні** сліди, що утворюються безпосередньо під контактною поверхнею слідоутворюючого об'єкта (сліди рук на склі, сліди ніг на ґрунті та інші сліди-відображення);

– **периферичні** сліди, що утворюються за рахунок зміни слідосприймаючої поверхні за межами площі контакту з нею слідоутворюючого об'єкта (сліди висушеної підлоги навколо каністри, вигорання шпалери на сонці навколо фотокартки, сліди змочування дощем асфальту навколо машини, що стоїть).

2. Дактилоскопія

Дактилоскопія – це розділ трасології, що вивчає властивості і характеристики папілярних візерунків шкіри людини, головним чином пальців рук, засоби і методи їх виявлення, фіксації, вилучень, дослідження з метою криміналістичної реєстрації людини, її ідентифікації і розшуку.

Високе доказове значення цього виду слідів обумовлено морфологічними особливостями будови шкіри і властивостями папілярних ліній. Шкіра людини складається з двох основних шарів: верхнього – епідермісу і нижнього – дерми (власне шкіри). Лінійні узвишся епідермісу по своїй будові і взаємному розташуванню відповідають узвишсям дерми. Вони називаються папілярними

лініями і відокремлюються один від одного неглибокими борозенками. Розміри папілярних ліній шириною 0,4-0,6 мм, висотою 0,1-0,4 мм. На гребенях ліній розташовані пори – невеликі (до 0,25 мм) поглиблення, що представляють собою отвори вивідних проток потових залоз.

Потожирові речовини, що є на руках людини, навіть при легкому дотику до предмета можуть залишити на його поверхні незабарвлені сліди у вигляді папілярних візерунків, різних за своїм малюнком.

Найважливішими в криміналістичному відношенні властивостями папілярних ліній є:

– індивідуальність (неповторність) папілярних ліній означає, що кожен папілярний візерунок, маючи велику кількість добре виражених ознак, властивий тільки окремій людині. Обумовлено цю властивість особливостями анатомічної будови шкіри. Неможливість збігу візерунків не тільки в двох, але навіть в однієї людини на різних руках або пальцях доведена не тільки багаторічною практикою, але і математичними розрахунками;

– стійкість ліній характеризується тим, що їх малюнок формується в період життя людини і зберігається в незмінному вигляді аж до повного розпаду м'яких тканин трупа. Папілярні візерунки зовні змінюються лише в розмірах і то до визначеного часу. Ці зміни абсолютно не позначаються на їх ознаках;

– відновлюваність – це здатність папілярних візерунків здобувати колишній вигляд після ушкоджень шкіри. При неглибоких ушкодженнях шкіри вони відновлюються через деякий час після загоєння в колишньому вигляді. При глибоких ушкодженнях, пов'язаних з порушенням сосочкового шару дерми, на шкірі залишаються рубці, що надалі можуть бути використані як окремі ознаки.

Класифікація папілярних візерунків

Найбільшою різноманітністю і складністю малюнка характеризуються папілярні лінії на подушечках нігтьових фалангів пальців. Більшість візерунків утворюються декількома потоками папілярних ліній. Потік центральної частини візерунка створює малюнки у вигляді кіл (завитків), петель і дуг. Цей потік папілярних ліній прийнято називати внутрішнім малюнком. Центральна

частина візерунка обрамляється верхнім і нижнім потоками папілярних ліній. У ряді випадків усі потоки папілярних ліній, зближаючись, утворюють фігуру трикутної форми, що називається дельтою.

У залежності від малюнка центральної частини усі папілярні візерунки на нігтьових фалангах пальців рук можна звести до трьох основних типів: дугові, петльові і завиткові. Дугові візерунки складають усього близько 5% усіх папілярних візерунків пальців рук, завиткові – 30%, петльові – 65%.

Дугові візерунки характеризуються більш простою формою малюнка. У цих візерунках папілярні лінії йдуть від одного краю фаланги пальця до іншого його краю, згинаючись в центральній частині візерунка. Дугові папілярні візерунки дельт не мають.

Петльові візерунки в порівнянні з дуговими мають складнішу будову. Папілярні лінії в них починаються з краю фаланги, потім згинаються у формі петлі і повертаються до того ж краю. У петлі прийнято розрізняти вершину (голівку), сторони або ніжки петлі, відкриту частину або основу. Вершина петлі повинна мати плавний перехід без утворення гострих кутів. У петльових візерунках є одна дельта, що розташовується на бічній стороні, протилежній напрямкові ніжок петель.

Завиткові візерунки – візерунки, внутрішній малюнок яких складається з кіл, овалів, спіралей. У них є не менше двох дельт.

Зазначені типи візерунків, у свою чергу, поділяються на види:

У свою чергу дугові папілярні візерунки поділяються на: прості, шатрові та з невизначеною будовою центра. Петльові візерунки можуть бути: типовими (простими), половинчастими, замкнутими і вигнутим.

У залежності від того, куди звернені ніжки петель – до сторони мізинця або великого пальця – їх поділяють на ульнарні (мізинні) та радіальні (великі).

У відбитках на дактилоскопічних картах і слідах пальців рук, що вилучаються з місць подій, ульнарними візерунками вважають ті ніжки петель, які спрямовані на правій руці – вправо, на лівій – вліво; радіальними – навпаки.

Завиткові візерунки бувають: прості, спіральні, неповні і т.д.

Існує і більш детальна класифікація візерунків. Мета такої класифікації – виділення більшої кількості груп і, отже, зменшення кількості різновидів папілярних візерунків, що входять у ці групи. Встановлення типу і виду візерунків веде лише до їх диференціації, тому малюнки, що характеризують тип, вид або різновид пальцевого відбитка, відносять у криміналістиці до загальних ідентифікаційних ознак папілярних візерунків. До часткових ознак відносяться окремі особливості в будові папілярних ліній.

Розрізняють наступні основні особливості (деталі) будови папілярних візерунків:

- початком лінії на відбитку пальця руки вважають той її край, який розташований зліва і нижче, а кінцем – край, розташований справа і вище;
- вилка – роздвоєння ліній, коли по ходу годинникової стрілки папілярна лінія розгалужується на дві; або злиття, якщо дві лінії з'єднуються в одну;
- гачок (відгалуження) – коротка частина лінії, що роздвоїлася і утворює з основною лінією гострий кут;
- місток – з'єднання двох папілярних ліній короткою поперечною лінією;
- вічко (острівець) – роздвоєння папілярної лінії і наступне її злиття;
- фрагмент – коротка ізольована лінія; папілярна крапка.

Пороскопія і еджескопія

При відсутності достатньої кількості часткових ознак (менше 12-17) у сліді папілярного візерунка для вирішення питання про тотожність провадиться дослідження пор. Пори у відбитках пальців рук відображаються у виді просвітів: круглі, трикутні або неправильної форми. Вони розрізняються своїми розмірами та розташуванням. Перераховані ознаки пор мають відносну стійкість. Дослідження ознак пор називається **пороскопією**.

Іншим додатковим методом дослідження при недостатності ідентифікаційних ознак, що характеризують пальцевий візерунок, є **еджескопія**. Сутність її полягає в тому, що при мікроскопічному збільшенні папілярних ліній у 20-25 разів спостерігаються нерівності їх країв у вигляді виступів, западин, вигинів і т.п., що виступають додатковими ідентифікаційними ознаками.

Прийоми виявлення, фіксації і вилучення слідів рук

При пошуку слідів пальців рук необхідно виходити з виду злочину (крадіжка, вбивство, викрадення транспортних засобів і т.д.), особливостей механізму його вчинення; зробити уявне моделювання дій злочинця на місці події; визначити, де і на яких предметах могли б залишитись сліди пальців рук. Огляд предметів з метою виявлення і збереження наявних на них слідів, а також для того, щоб не залишити на них свої відбитки проводять у гумових рукавичках. При їх відсутності необхідно брати предмети за ті їх частини, на яких сліди рук або не залишаються, або не придатні для практичного використання.

Візуальне спостереження – це огляд об'єкта (неозброєним оком або через лупу) у косо падаючому світлі, тобто під різними кутами падіння світла. Прийом спрямований на створення світлового контрасту між потожировим слідом і предметом, тому що гладка поверхня відображає світло дзеркально (направлено), а потожирова речовина його розсіює. При цьому слід здобуває матовий відтінок і стає видимим.

Предмети зі слідами рук або об'єкти, на яких можуть знаходитися такого роду сліди, вилучаються для наступного вивчення по можливості разом із предметом або відповідною його частиною, тобто в натурі. Сліди можуть бути також виявлені фізичними і хімічними способами.

Фізичні способи виявлення слідів рук – це прийоми обробки різними порошками, фарбування кіптявою полум'я, окурювання парами йоду.

Фарбування порошками можливо за рахунок прилипання (адгезії) часток порошку до потожирової речовини. Порошки повинні бути сухими, складатися з досить дрібних часток, надійно прилипати до потожирової речовини, добре відокремлюватися від іншої поверхні предмета і бути нешкідливими. Для обробки світлих поверхонь застосовують темні порошки (залізо, графіт, оксид міді, сажу та ін.), для фарбувань темних поверхонь – світлі (алюміній, бронзу, оксид цинку та ін.). Сліди, залишені не дуже давно (у межах доби), можна виявити будь-яким дрібним і сухим порошком.

Для обробки слідів порошками існують різні прийоми:

- фарбування за допомогою дактилоскопічної щітки;
- фарбування шляхом перекочування порошку;
- виявлення слідів за допомогою магнітної щітки;
- фарбування за допомогою повітряного розпилювача.

Фарбування кіптявою полум'я найбільш ефективно при виявленні пальцевих відбитків на гладких поверхнях (метал, мармур, пластмаса й ін.). Сліди фарбують кіптявою, що утворюється при спалюванні пінопласту, камфори, нафталіну). Виявлені зазначеними вище прийомами сліди копіюють на дактилоскопічну плівку, що повинна бути контрастною стосовно використовуваного порошку (при темному порошку необхідно взяти світлу і навпаки). Краї плівки прошивають і кінці нитки виводять на бірку і опечатують. На бірці роблять пояснювальний напис.

Обкурювання парами йоду засновано на здатності йоду випаровуватись при нагріванні (переходити з твердого стану в газоподібний і назад, минаючи рідку фазу). При окурюванні парами йоду (за допомогою спеціальної йодної трубки) поверхні, на якій знаходиться слід пальця, йод кристалізується в першу чергу на ділянках, покритих потожировою речовиною, і, таким чином, слід виявляється.

Виявлені сліди відразу фотографують, тому що по мірі випаровування йоду вони стають невидимими. Перевага цього прийому полягає в можливості його неодноразового застосування. Виявлені сліди закріплюють шляхом обробки порошком карбонільного заліза.

Хімічні способи виявлення слідів рук засновані на здатності деяких хімічних сполук вступати в реакцію з потожировою речовиною. Ці способи найчастіше застосовують у лабораторних умовах для виявлення слідів на папері, картоні, дереві і, в основному, тоді, коли описані вище прийоми не дали позитивних результатів.

Як реактиви використовують:

1) 5-10%-й розчин азотнокислого срібла в дистильованій воді. Оброблений предмет просушують у темряві і виставляють на яскраве світло, під дією якого сліди через кілька годин набувають коричневого забарвлення;

2) 1,5-2,0%-й розчини в ацетоні аллоксана (забарвлює сліди в жовтогарячий колір) і нінгідрита (забарвлює у фіолетовий колір). При кімнатній температурі сліди починають проявлятися через 4-6 годин.

Об'ємні сліди рук вилучають за допомогою різних полімерних матеріалів, наприклад пасти «К».

Основні завдання дактилоскопічної експертизи:

- встановлення людини за слідами її рук;
- визначення її статі, віку, інших особливостей цієї особи, кількості осіб, які залишили сліди рук;
- виявлення деяких особливостей поведінки на місці події (злочину), наприклад, визначення того, як злочинець користувався певним предметом, чи був удар або дотик, яким чином тримав знаряддя злочину і т.п.

Питання ідентифікаційного характеру:

1. Чи належать сліди рук одній або декільком особам?
2. Чи не залишені сліди рук конкретною особою (особами)?

Об'єктами дактилоскопічної експертизи є предмети зі слідами рук або сліди рук, виявлені за допомогою зазначених вище способів.

Як зразки для порівняльного дослідження представляються відбитки рук (пальців, долонь) підозрюваних або осіб, які перевіряються (їхні дактилоскопічні карти), отримані слідчим або судом, а також дактилоскопічні карти зареєстрованих злочинців. Оптимальними для проведення порівняльного дослідження є зразки того ж виду (потожирові, зафарбовані зазначеною речовиною і т.п.) і на такому ж матеріалі, що і досліджувані сліди з місця події.. Крім відбитків рук підозрюваних (обвинувачуваних), на експертизу доставляються відбитки рук осіб, які могли доторкатися до предметів у ході своєї звичайної діяльності.

У даний час дактилоскопія застосовується, в першу чергу, в дактилоскопічних картотеках, де ведеться облік осіб, підданих арешту, обвинувачуваних, засуджених за вчинення злочинів, які знаходяться в розшуку (переховуються від слідства і суду, ухиляються від покарання), що вчинили

злочини, але звільнені від кримінальної відповідальності у зв'язку з застосуванням заходів суспільного впливу або зміною обстановки.

Дактилоскопичні карти з відбитками поверхонь усіх пальців і долонь рук людини виготовляються на спеціальних бланках. Такий спосіб дактилоскопювання називається **десятипальцевим**.

Дактилокартки систематизуються за спеціальними формулами, що виводяться на основі інформації, яка міститься в пальцевих візерунках особи, котра дактилоскопюється. Формула дозволяє встановити групу карток, серед яких може знаходитися особа, яка розшукується. Ототожнення особи проводиться за деталями будови папілярних візерунків шляхом їх порівняльного дослідження.

Дактилоскопичний облік осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, дозволяє одержувати різноманітну інформацію для розкриття і розслідування злочинів. Наприклад, особу злочинця або підозрюваного, який відмовляється що-небудь повідомити про себе або дає невірні дані, можна визначити при перевірці його дактилоскопичної картки. Труп, який не впізнали, дактилоскопюється і отримана картка також перевіряється по дактилоскопичній картотеці.

Поряд з дактилоскопичними обліками на регіональному і місцевому рівні в експертно-криміналістичних підрозділах ведуться так звані слідотеки (картотеки слідів пальців рук, вилучених з місць нерозкритих злочинів). У слідотечі поміщають фотознімки одиночних і групових слідів пальців рук (долонь), придатні для ідентифікації, а також мазків і фрагментів слідів, вилучених з місць нерозкритих злочинів, зроблених на території даного органу і тих, що надійшли з інших підрозділів.

Слідотека призначена головним чином для встановлення осіб, які залишили сліди рук на місцях подій. З її допомогою можливо визначити факт залишення слідів тією самою особою в різних місцях злочину, що може служити підставою для об'єднання кримінальних проваджень.

При перевірці по слідотечі враховуються результати оцінки інших фактичних даних по справі, наприклад, спосіб вчинення злочину.

У слідотечі є архівний відділ, де знаходяться картки, пов'язані з подіями, за якими не порушувались кримінальні справи.

3. Сліди ніг людини

Сліди ніг людини поділяються на сліди босих ніг, ніг в шкарпетках, сліди взуття. На місці події можуть бути виявлені як одиночні сліди, так і сукупність послідовно відпечатаних слідів ніг – **доріжка слідів**.

Вивчення одиночного сліду дозволяє встановити особливості взуття, яким залишений цей слід, а доріжки слідів – визначити стійкі елементи, що характеризують особливості ходи: довжину, ширину, кроку (кут розвороту стопи). Робота зі слідами босих ніг будується на методичних основах дактилоскопії.

Сліди ніг у взутті за механізмом його утворення поділяються на 4 групи:

- 1) об'ємні, наприклад на м'якому ґрунті, снігу, вологому піску, на незастиглому асфальті, цементному розчині і т.д.;
- 2) поверхневі, наприклад на дерев'яному покритті, лінолеумі, кахельній плитці, асфальті і т.д.;
- 3) сліди-нашарування, наприклад, сліди бруду, пилу, крові на поверхнях;
- 4) сліди-відшарування, наприклад, сліди на пофарбованій підлозі.

Сліди ніг також поділяються на:

- статичні – відбитки ніг;
- динамічні – сліди ковзання ніг по поверхні.

Виявлення об'ємних і добре видимих слідів, як правило, ускладнень не викликає, для цього досить уважно оглянути місце події.

Для виявлення слабо видимих і невидимих слідів застосовуються:

- огляд поверхні в косо падаючому світлі під різними кутами щодо джерела освітлення;
- обробка поверхні дактилоскопічним порошком карбонільного заліза (для слідів взуття із синтетичною або резиноюю підошвою на лінолеумі, вкритому лаком паркеті, фарбованому дерев'яному покритті, керамічній плитці та ін.).

Для фіксації вилучення слідів ніг провадиться: складання протоколу огляду слідів; фотографування слідів за правилами вузлової, детальної, вимірювальної фотозйомки; замальовка доріжки слідів і окремого сліду; виготовлення зліпків з об'ємних слідів за допомогою гіпсу, полімерних паст «У-4», «К», «СКТН» і ін.; копіювання поверхневих слідів на слідокопіювальну плівку, зволожений фотопапір.

Питання, що вирішуються трасологічною експертизою слідів ніг

Питання діагностичного характеру:

1. Чи залишений слід (сліди) босими ногами людини (ногами в шкарпетках, шкарпетках, взуттям)? Чи придатні сліди ніг (взуття) для ідентифікації?

2. Якою ногою (правою чи лівою) залишений слід? Який розмір і особливості босої ноги (шрами, захворювання шкіри, відсутність фаланг пальців)?

3. Яким взуттям (вид, розмір, ступінь зношеності) залишені сліди? Які особливості мають взуття, панчохи, шкарпетки?

4. Які фізичні властивості особи, котра залишила сліди (стать, зріст, особливості статури, ходи та ін.)?

5. Який напрямок і характер руху людини (наприклад, кроком, бігцем, з вантажем)?

Питання ідентифікаційного характеру:

1. Однією або декількома особами залишені сліди босих ніг, взуття?

2. Чи залишені сліди босих ніг даною особою?

3. Чи залишені сліди взуттям, шкарпетками, вилученими в даної особи?

Об'єкти трасологічної експертизи слідів ніг і взуття:

– поверхневі (нашарування або відшарування) сліди ніг і взуття (наприклад, слід босої ноги на свіжопофарбованій поверхні або ноги, забрудненої фарбою на ще не пофарбованій поверхні), вилучені разом із предметом-носієм – одягом, папером, вирізаними, випиляними шматками дошок, лінолеуму);

– сліди, перекопійовані на дактилоскопічну плівку;

– фотознімки одиничних слідів і доріжок слідів (площина задньої стінки фотокамери при зйомці повинна бути паралельна площині сліду, поруч зі слідом має бути масштабна лінійка);

– зліпки об'ємних слідів ніг або взуття, виготовлені за допомогою різних мас (гіпсу, пасти «К» та ін.).

У якості зразків для порівняльного дослідження надаються відбитки босих ніг підозрюваних або осіб, які перевіряються, отримані аналогічно відбиткам рук; 2-3 зліпка з босих ніг цих осіб, якщо були виявлені об'ємні сліди; взуття, шкарпетки; 2-3 експериментально отримані доріжки слідів. Для одержання такої доріжки, особі, яка перевіряється, пропонується пройти по паперовій стрічці, покритій тонким шаром типографської фарби або фарба наноситься на підошви її ніг чи взуття.

4. Сліди знарядь та інструментів злому

Розділ трасології, що вивчає сліди різних знарядь і інструментів, називається **механоскопією**. Сліди знарядь та інструментів найчастіше залишаються при повному або частковому руйнуванні (зломі) перешкод при використанні, як правило, механічного впливу, рідше – термічного і хімічного.

Зазвичай, об'єктами злому є двері, вікна, ґрати, замки, пломби та ін. При цьому злочинці використовують найрізноманітніші предмети й інструменти:

– інструменти виробничого або господарсько-побутового призначення (дрель, сокира, стамеска, пила, викрутка, зубило, ломик-лапа та ін.);

– предмети, спеціально виготовлені для відкриття і руйнування перешкод (відмички, «гусяча лапа», фомка та ін.);

– інші металеві «випадкові» предмети (каміння, пруті, обрізки труб та ін.).

Від застосування знарядь і інструментів на зламаных перешкодах найчастіше залишаються сліди-відображення. Крім того, на місці події можуть бути виявлені сліди-предмети (різні уламки, частини перешкод, пристроїв, що закривають, знарядь та інструментів), а також сліди-речовини (мікроскопічні стружки, тирса, частки зруйнованої перешкоди).

Типовими слідами знарядь та інструментів є **об'ємні сліди**, що звичайно поділяють на три групи:

1) сліди тиску, утворені натиском, ударом знаряддя злому по поверхні перешкоди (відбитки, вм'ятини, наскрізні пробоїни). В цих слідах відображаються форма і розміри, а також деталі контактної поверхні знаряддя злому у виді різного роду вад, виступів, зазубрин та ін.;

2) сліди ковзання (тертя) – утворюються, коли знаряддя злому забирає частину поверхні слідоприймаючого об'єкта, залишаючи подряпину або смугастий слід;

3) сліди різання – утворюються від використання інструмента, що ріже. Особливості ломки (зазублини, задирки, виступи) у сліді розрізу відображаються по обидва боки розрізаного об'єкта. По зовнішньому вигляду рельєфа сліди-розрізи схожі на сліди тертя.

У залежності від виду інструмента, що ріже, ці сліди поділяють на наступні групи:

– сліди простого розрізу (зрізи), що виникають від інструмента з одним лезом (ножа, сокири, стамески);

– сліди зустрічного розрізу, утворені інструментами з двома краями, що ріжуть (ножицями, кліщами, гострозубцями);

– сліди розрізу з відділенням тріски або стружки (так звані сліди стругання або тесання);

– сліди розрізу з відділенням часток (обпилювань), тобто сліди пиляння або свердління. Особливості деяких видів сверدل можуть відобразитися на дні сліду і на стружці. Вони являють собою концентричні валики і борозенки.

Крім перерахованих механічних слідів, на перешкодах можуть бути виявлені сліди термічного і хімічного вплив. Наприклад, дверцята металевих сховищ можуть бути зламані за допомогою апарата для газокисневого різання або електрозварювання.

Для виявлення слідів знарядь і інструментів досить, як правило, оглянути поверхню перешкоди в косопадаючому світлі з використанням лупи або інших найпростіших оптичних приладів. Спрямованість огляду з метою виявлення визначається характером зламані перешкоди і способом її злому.

Перешкоди в будинках і спорудах злочинець зламує різними способами. Серед них найбільш розповсюджений так званий «віджим рам вікон і дверей». Злом вікна може проводитися також вибиванням або видавлюванням скла. У цих випадках важливо оглянути поверхню підвіконня та уламки скла, щоб виявити на них сліди пальців рук.

У деяких випадках у результаті ковзання або розрізу іржа, бруд, фарба, обпилювання можуть відшаровуватися і переноситися із слідоутворюючого на слідосприймаючий об'єкт, і навпаки. Сліди нашарування можуть залишитися також на тілі, одязі людини.

Виявлені сліди знарядь і інструментів фіксуються в протоколі, фотографуються, заносяться в плани або на схеми. По можливості, доцільно вилучати сліди разом з об'єктами-носіями. З об'ємних слідів виготовляються зліпки за допомогою пластиліну, полімерних матеріалів. Неглибокі сліди ковзань (не глибше 0,04 мм на металі, твердому дереві) можуть бути скопійовані за допомогою дактилоскопічної плівки.

Сліди знарядь злomu повинні бути ретельно вивчені вже на місці події, що дозволяє одержати корисну пошукову і доказову інформацію. Вони дають можливість встановити, з якої сторони проводився злом, виявити ознаки, що характеризують особистість злочинця і т.д.

Зокрема, розташування уламків скла вказує на сторону, з якої воно було вибито (їх завжди буде більше з боку, протилежного прикладеному зусиллю). Для визначення сторони вивчають грані осколків, зазублини на їх ребрах, тріщини і відтворюють ціле (скло в рамі) по частинах. Від удару і натиску на склі утворюються радіальні і концентричні тріщини, що сходяться до сторони, де мав місце стиск, і розходяться в місці розтягання. Радіальні тріщини на стороні, протилежній дії сили, доходять до поверхні скла, а з іншої сторони обриваються на товщині.

Сліди свердління і розпилу можуть вказати, з якої сторони зроблений злом. При свердлінні стружок більше з тієї сторони, де починали свердлити. Відщепи деревини на початку свердління, як правило, спрямовані по

годинниковій стрілці, а наприкінці – проти. При пилянні стружки більше з протилежної сторони і задирки за розмірами більші.

За загальною картиною злomu, способу або виду використаного знаряддя злomu можна отримати уявлення про професійні навички злочинця (наприклад, про кваліфікацію зварника, що розкрив сейф за допомогою електрозварювання). Вивчення залишених на місці події знарядь злomu (будова, спосіб виготовлення) дозволяє отримати уявлення про їх власника.

Про фізичну силу злочинця свідчать ступінь міцності перешкоди і спосіб її злomu, а також використане для цієї мети знаряддя. Величина (розмір) пролomu говорить про комплекцію злочинця.

Таким чином, метою трасологічних експертиз і досліджень цих об'єктів є вирішення наступних діагностичних завдань:

- встановлення за слідами механізму злomu та окремих обставин події (механізму злomu; з якої сторони зроблене руйнування перешкоди; в якому напрямку діяло знаряддя; час злomu; чи знайомий злочинець з обстановкою, місцем перебування і характером або будовою перешкоди пристроєм, що замикає; можливість інсценування злomu або проникнення, випадкового руйнування; кількість учасників злomu);

- визначення за слідами деяких ознак особи, яка вчинила злом (зріст, стать, вік, фізична сила, професійні навички, функціональні особливості).

До ідентифікаційних задач відносяться:

- встановлення слідів групової приналежності знарядь та інструментів;
- ідентифікація слідів їх знарядь, що залишені, та інструментів;
- встановлення знарядь та інструментів по їх частинах.

При призначенні трасологічної експертизи експертові направляються: предмети зі слідами, зліпки із слідів, протоколи огляду з фототаблицями. В деяких випадках (проломи в стінах, сліди знарядь на масивних сейфових дверях) можливе проведення експертного дослідження безпосередньо на місці події.

При призначенні ідентифікаційної експертизи за слідами знарядь злomu та інструментів, у випадках встановлення підозрюваних осіб і вилучення в осіб

можливого слідоутворюючого об'єкта експертові представляються фотознімки, зліпки, відбитки сліду і саме знаряддя або інструмент. При цьому слідчий з'ясовує, як часто і для яких робіт застосовувався інструмент, чи проводилося його заточення або інші зміни в період від моменту події до його вилучення. Ця інформація приєднується до матеріалів кримінальної справи.

Для встановлення фактів використання того самого знаряддя злочину при здійсненні одного або декількох злочинів у експертно-криміналістичних підрозділах поліції створюються довідкові колекції слідів (предметів зі слідами) або копій слідів знарядь злочину, вилучених з місць подій, а також довідкові колекції і картотеки інструментів та інших розповсюджених предметів, що використовувалися як знаряддя злочину.

5. Сліди транспортних засобів

Сліди транспортних засобів у трасології, в першу чергу, поділяються за видами транспортних засобів, що їх залишили:

- сліди нерейкових транспортних засобів (автомобіля, тролейбуса, трактора, мотоцикла, моторолера та ін.);
- сліди гужового транспорту (возів, саней);
- механізмів і пристроїв, переміщуваних фізичними зусиллями людини (велосипедів, візків, санок);
- рейкових транспортних засобів (залізничного транспорту, метро, трамвая).

Найбільш часто в слідчій практиці зустрічаються сліди автомобілів.

За іншою класифікацією сліди транспортних засобів прийнято поділяти в такий спосіб:

- сліди частин і деталей транспортного засобу (наприклад, сліди коліс на проїзній частині, бампера на перешкоді);
- предмети, що відокремилися від транспортного засобу (уламки скла фарних розсіювачів, частини ґрат радіатора, уламки деревини кузова вантажних автомобілів та ін.);
- речовини, наприклад, частки лакофарбового покриття, краплі олії або рідини системи охолодження та ін.

У залежності від якості дорожнього покриття утворюються поверхневі або об'ємні сліди транспортних засобів.

Сліди нашарування найчастіше залишаються на асфальтовому покритті від коліс транспортного засобу, що виїхав з ґрунтової дороги. У цьому випадку частки ґрунту переносяться протектором шини на дорожнє покриття. Об'ємні сліди утворюються на м'якій поверхні (засніженій, ґрунтовій дорогах і т.п.). Однак у сучасного автомобіля сліди передніх коліс цілком або частково перекриваються слідами задніх коліс. Тому знайти відбитки всіх коліс можна тільки на місці повороту або розвороту транспортного засобу.

Сліди мають велике значення для розшуку транспортного засобу, що зник з місця події. Аналіз розташування слідів дозволяє визначити напрямок руху транспортного засобу. Так, кут роздвоєння слідів коліс при повороті збільшується в напрямку руху транспортного засобу.

За слідами протекторів шин можливо встановити тип транспортного засобу, знос шини, що знайшли своє відображення на предметі і т.п. При русі автомобіля по бруду або снігу від захоплення колесами верхнього шару покриття і відкидання його часток на дно сліду там утворюються зубці, пологі кінці яких звернені в бік руху.

Напрямок руху транспортного засобу можна простежити і на траві, що приминається в напрямку руху. Пробуксовуючи, колесо залишає на дні колії сліди, звернені вузькими кінцями в напрямку руху. До інших ознак, що визначають напрямок руху транспортного засобу, можна віднести: роздавлені колесом гілки, сухе листя, стежки переїзду через калюжі, краплі паливно-мастильних речовин, що потрапили з автомобіля на проїзну частину, і т.п. Кінці зламаних лежачих поперек сліду гілок спрямовані в сторону руху транспортного засобу, краплі рідини мають розпилення в напрямку переміщення транспортного засобу. Існують й інші ознаки, за якими встановлюється напрямок руху транспортного засобу.

Сліди гальмування можуть свідчити про стан автомобіля, а також про характер дій водія. Так, криволінійні сліди відбитків протектора говорять про спробу водія уникнути зіткнення маневруванням перед гальмуванням.

Наявність тільки слідів гальмування є ознакою раптового виявлення небезпеки або панічних дій водія. Ця ж ознака в слідах великої довжини може вказувати на високу швидкість автомобіля, яку водій намагався знизити різким гальмуванням.

Вивчення деяких слідів допомагає встановити технічний стан автомобіля. Процес гальмування технічно справного автомобіля характеризується рівномірним блокуванням усіх коліс. Його рух у процесі гальмування, як правило, прямолінійний. Відхилення від прямої лінії вказує на нерівномірне гальмуванням лівих або правих коліс, наявність поперечного ухилу дороги. У цьому випадку відхилення буде відбуватися убік раніше заблокованих коліс або убік ухилу.

Шина обертаючого з постійною швидкістю колеса залишає статичний слід, що може бути використаний для ідентифікації автомобіля.

В процесі гальмування колесо зупиняється (блокується), але транспортний засіб під дією сил інерції буде рухатись вперед з утворенням динамічних слідів гальмування, у яких відображаються лише загальні ознаки ковзної поверхні шини: її ширина, наявність на ній виступів і впадин.

Зблоковане колесо при своєму русі на твердому покритті збирає перед собою наявні на ньому нашарування (пісок, бруд, сніг) і в місці зупинки залишає перед собою валик з цих речовин, на якому залишаються сліди відбитків частини шини колеса. На м'якому покритті заблоковане колесо залишає борозенку, що також закінчується валиком ґрунту і слідами частини протектора шини. В залежності від виду дорожньо-транспортної пригоди, на проїжджій частині, крім слідів коліс, можуть бути сліди крові, уламки скла, частини лакофарбуючого покриття автомобіля і т.п.

Розташування слідів крові залежить від того, чи зроблений наїзд на потерпілого, що знаходився на проїжджій частині у вертикальному або горизонтальному положенні. В першому випадку кров рідко концентрується на одному місці. По її слідах можна простежити місце початкового падіння тіла, його переміщення в процесі відкидання і місце кінцевої зупинки. Сліди крові, як правило, розташовуються у виді окремих крапель різної частоти на ділянці

початкового падіння і великих плям у місці остаточної зупинки тіла після переміщення. В другому випадку в силу значних ушкоджень тіла і сильного відтоку крові утворюються великі калюжі з патьоками в бік нахилу проїжджої частини. При повторному переїзді тіла ці калюжі мають сліди розбризкування в напрямку руху транспортного засобу.

Аналіз уламків скла фарних розсіювачів варто розглядати в двох аспектах залежно від того, коли відбувся наїзд: на початку або наприкінці гальмування. При наїздах на людину на початку гальмування, коли швидкість автомобіля ще досить велика, тіло людини спочатку щільно притискається до фари, внаслідок чого скло ушкоджується. В міру наростання уповільнення автомобіля воно під дією інерції відкидається вперед. При цьому уламки розсіювачів фари вдавлюються в середину фари, а при падінні тіла людини – викидаються вперед у напрямку руху автомобіля. За цими ознаками можна визначити розташування автомобіля на проїжджій частині перед наїздом, напрямком його руху.

Якщо наїзд відбувся наприкінці гальмування, коли швидкість транспортного засобу була невелика, уламки скла фари осипаються на проїжджу частину, як правило, у місці зіткнення транспортного засобу з тілом людини. Частина дрібних уламків залишається в її корпусі, на одязі і тілі потерпілого, а більшість великих – на проїжджій частині. Аналіз характеру і розташування уламків скла в даному випадку, поряд із уже відзначеними обставинами, дозволяє більш точно встановити і місце наїзду. Великі уламки скла фари дозволяють ідентифікувати конкретну фару.

Характерними для наїзду транспортних засобів на пішоходів є сліди волочіння. Вони утворюються на проїжджій частині в результаті ковзання тіла потерпілого, відкинутого після наїзду, а також при захопленні частинами транспортного засобу одягу і наступного волочіння тіла людини по проїжджій частині. Місце наїзду визначають досить точно по слідах ковзання взуття потерпілого. У деяких випадках за їх допомогою роблять висновок про положення потерпілого в момент наїзду.

При зачепленні одягу деталями передньої або бокової частини автомобіля потерпілий потрапляє на дорогу і на ній утворюються сліди волочіння тіла. Ці

сліди добре видимі на ґрунтовій дорозі або на дорожньому покритті. Відкинуте після наїзду тіло потерпілого залишає великі сліди волочіння, що утворюються за рахунок порушення нашарувань на проїжджій частині дороги. Вони мають вигляд широких смуг (до розміру потерпілого). Іноді в таких слідах виявляється кров. Сліди волочіння вказують напрямок руху автотранспорту.

Для встановлення механізму дорожньо-транспортної пригоди велике значення мають сліди на одязі потерпілого. Ушкодження одягу виникають в результаті прямого або бокового удару передніми частинами транспортного засобу або ковзання тіла по проїжджій частині.

Удари частинами, що мають рівні поверхні, під прямим кутом (прямий контакт) призводять до роздавлювання ниток, при цьому іноді передається форма слідоутворюючого предмета. Боковий удар спричиняє розриви окремих ниток або значні розриви тканин, що виникають від гострокутних предметів. Форма розривів залежить від характеру переплетення ниток основи тканин. При боковому ударі автомобіля, що рухається з великою швидкістю, на його частинах можна знайти частки ворсових тканин, що прилипли. Переїзд одягу колесами транспортного засобу викликає як роздавлювання ниток, так і їх розриви.

За характером ушкоджень одягу визначається поверхня, що стикалася з одягом, механізм утворення слідів. Так, для ковзання тіла потерпілого на проїжджій частині дороги характерні великі сліди на його тілі у виді складок ушкодженої тканини, що чергуються зі слідами від неушкоджених частин одягу. Складки утворюються в протилежному ковзанню тіла напрямку.

На одяг потерпілого нерідко потрапляють частки лакофарбуючого покриття автомобіля, уламки скла, сліди металізації, що утворюються при зіткненні її з хромованими деталями транспортного засобу. Ці сліди зберігаються тривалий час і можуть бути використані для встановлення предметів, що залишили такий слід.

Цілями транспортно-трасологічної експертизи є: встановлення транспортного засобу, що залишив сліди, виявлення істотних обставин механізму утворення слідів або дорожньо-транспортної пригоди в цілому.

Питання ідентифікаційного характеру:

- чи залишені сліди даним транспортним засобом;
- чи є виявлений предмет (фрагмент) частиною даного транспортного засобу (наприклад, уламок кронштейна, гайки, уламок фарного або лобового скла, частка фарби) і чи не складали вони раніше єдине ціле;
- чи утворені сліди, що є на транспортному засобі (перешкоді, одягу потерпілого) частинами даного транспортного засобу.

Об'єктами транспортно-трасологічної експертизи є:

- транспортний засіб і його деталі (кронштейни, фарні ободки та уламки фарного скла, захисного скла, болти і гайки, уламки лакофарбових покриттів та ін.);
- одяг потерпілого (при наїзді на пішохода), на якому можуть бути виявлені сліди частин транспортного засобу (шини, бампера, радіатора), що утворилися при контакті; уламки скла; сліди паливно-мастильних матеріалів і частки лакофарбуючого покриття;
- зліпки з гіпсу або спеціальних полімерних мас об'ємних слідів транспортних засобів;
- орієнтуючі, оглядові, вузлові і детальні фотознімки, що зафіксували загальну обстановку місця події;
- протоколи огляду місця події, огляду транспортного засобу, його частин, схеми і плани.

Зразки, що пропонуються для порівняльного дослідження:

- колеса, шини або експериментальні сліди бігових поверхонь коліс транспортних засобів, що перевіряються на папері або тканині;
- уламки фарного і захисного скла, що відокремилися, частини і деталі, вилучені при огляді транспортних засобів, що перевіряються, якщо аналогічні частини виявлені на місці дорожньо-транспортної пригоди;
- транспортний засіб з частинами лакофарбового покриття, якщо на місці події виявлені частки фарби.

При виявленні на місці дорожньо-транспортної пригоди слідів лакофарбових речовин, паливно-мастильних матеріалів та інших речовин

призначаються комплексна транспортно-трасологічна експертиза та експертиза речовин і матеріалів. Якщо для встановлення механізму дорожньо-транспортної пригоди необхідне визначення технічного стану транспортних засобів, швидкості їх руху, гальмовий і шлях зупинення та ін., призначається комплексна автотехнічна і трасологічна експертиза.

Контрольні питання

1. Назвати основні види слідів, що є об'єктами судово - трасологічної експертизи.
2. Послідовність і загальна система тактичних і методичних правил роботи із слідами (стосовно огляду місця події).
3. Назвіть основні елементи механізму слідоутворення і охарактеризуйте вплив кожного з них на характер сліду.
4. Як класифікуються сліди залежно від механізму їх утворення?
5. Для вирішення яких питань можуть бути використані сліди пальців рук і ніг, виявлені при огляді місця події?
6. Про які особливості людини можна судити, вивчаючи її доріжку слідів?
7. Які сліди утворюються у випадках використання знаряддя або інструменту для віджимання дверей (стулки вікна, ригеля замка і т. п.)?
8. Які сліди і в яких місцях можуть залишитися на знарядді (інструменті) при використанні в цілях злому перешкоди (сейфа, дверей і т. п.).
9. Чи можна і за якими ознаками при огляді місця пригоди визначити напрям руху транспортного засобу?
10. Назвіть основні способи фіксації слідів транспортних засобів і послідовність їх використання.

Тести по темі

1. Основним способом фіксації слідів злочину є:

- 1) фотозйомка;
- 2) складання планів і схем;
- 3) опис в протоколі;
- 4) виготовлення зліпків з об'ємних слідів;

5) копіювання слідів на різноманітні матеріали (наприклад, на гуму, клейкі стрічки тощо).

2. За величиною відображеного рельєфу (за характером, ступенем змін у слідосприймаючому об'єкті) розрізняють:

- 1) сліди-предмети, сліди-речовини, сліди-відбитки;
- 2) об'ємні і поверхневі сліди;
- 3) сліди нашарування і відшарування;
- 4) локальні і периферичні;
- 5) статичні і динамічні.

3. Існує три типи папілярних узорів нігтьових фаланг пальців:

- 1) дугоподібні, петлеві, кругові;
- 2) дугоподібні, спіральні, еліпсоподібні;
- 3) дугові, радіальні, спіралевидні;
- 4) дугові, петлеві, завиткові;
- 5) дугові, спіралеподібні, еліпсоподібні.

4. Якщо центральна частина папілярного візерунку нігтьових фаланг пальців має вигляд кола, овалу, спіралі, а в нижній або верхній його частині дві (або три) дельти, то такий узор називається:

- 1) петлевим;
- 2) кругоподібним;
- 3) завитковим;
- 4) спіралевидним;
- 5) еліпсоподібним.

5. Властивостями папілярних візерунків, які роблять їх придатними для ідентифікації, є:

- 1) індивідуальність, відносна незмінність (стійкість), відновлюваність;
- 2) індивідуальність, регенерація;
- 3) індивідуальність, загоюваність;
- 4) формування папілярних ліній в період внутрішньоутробного (до шести місяців вагітності) життя зародка людини;
- 5) індуктивність, стійкість, відновлюваність.

6. За об'ємними слідами ніг людини можна приблизно встановити:

- 1) напрям руху, вид і розмір взуття;
- 2) кількість злочинців, характер їх руху (крок, біг), напрям руху, вид і розмір взуття;
- 3) стать і вік;
- 4) фізичний стан людини, яка залишила слід;
- 5) всі запропоновані відповіді правильні.

7. Як виявляють поверхневі сліди рук?

- 1) оглядом у проникаючому світлі (якщо об'єкт огляду прозорий);
- 2) обробкою поверхні дактилоскопічними порошками;
- 3) окурюванням парами йоду;
- 4) з використанням хімічних реактивів (розчинів азотнокислого срібла, алоксану, нінгідрину);
- 5) усі відповіді правильні.

8. Криміналістичне дослідження пор, як джерел інформації для розшуку і ототожнення людини називається:

- 1) дактилоскопією;
- 2) пороскопією;
- 3) трасологією;
- 4) габітоскопією;
- 5) еджеоскопією.

9. Галузь трасології, що вивчає властивості та характеристики папілярних візерунків шкіри людини, в основному пальців рук, а також засоби і методи їх виявлення, фіксації, вилучення й дослідження з метою ідентифікації, розшуку, криміналістичної реєстрації особи називається:

- 1) дактилоскопією;
- 2) пороскопією;
- 3) трасологією;
- 4) габітоскопією;
- 5) еджеоскопією.

10. Як називаються сліди, які виникають уразі зміни об'єму поверхні слідосприймаючого об'єкта?

- 1) поверхневі;
- 2) об'ємні;
- 3) втиснуті;
- 4) локальні;
- 5) периферійні.

11. Як називаються сліди, утворені внаслідок змін, що відбуваються за межами контактуючих поверхонь?

- 1) поверхневі;
- 2) об'ємні;
- 3) втиснуті;
- 4) локальні;
- 5) периферійні.

12. Як називається слід, що утворюється внаслідок відокремлення частинок від поверхні слідосприймаючого об'єкта та нашарування їх на слідоутворюючий?

- 1) локальний слід;
- 2) периферійний слід;
- 3) динамічний слід;
- 4) слід відшарування;
- 5) слід нашарування.

13. Лінії, що утворюються від складок шкіри у місцях згинання фаланг пальців і долоні називаються:

- 1) флексорні;
- 2) білі;
- 3) папілярні;
- 4) шрами;
- 5) рубці.

14. Конкретну людину можна ідентифікувати по:

- 1) слідам рук;

- 2) слідам губ;
- 3) слідам крові;
- 4) слідам зубів;
- 5) всі відповіді вірні.

15. Відсутність дельт в пальці руки свідчить про те, що даний папілярний узор є:

- 1) петльовим;
- 2) дуговим;
- 3) завитковим;
- 4) простим петльовим;
- 5) концентричним.

16. До слідів-предметів, що вивчаються в трасології, відносяться:

- 1) частини раніше цілих предметів;
- 2) загублені злочинцем предмети;
- 3) замки і пломби;
- 4) предмети одягу злочинця, що залишилися на місці події;
- 5) всі відповіді вірні.

17. Способи виявлення слідів рук:

- 1) візуальні;
- 2) фізичні;
- 3) хімічні;
- 4) біологічні;
- 5) медичні.

18. До ідеальних слідів злочину належать:

- 1) сліди пальців рук;
- 2) одорологічні сліди;
- 3) запам'ятовуваний образ;
- 4) сліди людини біологічного походження.

19. У трасології сліди-предмети це:

- 1) сліди крові;
- 2) сліди близького пострілу;

3) замки та пломби;

4) залишене на місці вчинення злочину знаряддя злочину.

Задачі по темі

Задача №1

13 вересня 2015 р. працівник поліції міського відділу Іванов А. Д. при огляді місця розбійного нападу на гр. Весніну С. Р. в кв. 17, буд. 24 по вул. Коломенській виявив наступне: у передпокої є плями крові у вигляді крапель на підлозі на відстані 1,2 м від входних дверей і мазків на стіні передпокою, які знаходяться на відстані 1,5 м від підлоги та на 3,7 м від крапель на підлозі по діагоналі. Біля входних дверей з внутрішньої сторони виявлений слід взуття, утворений нашаруванням ґрунту, максимальною довжиною 25,5 см.

Завдання

Які обставини можна встановити по даних слідах?

Задача №2

Проаналізуйте і оцініть наступні фрагменти протоколів оглядів місць подій:

1. На підвіконні вікна були виявлені плями крові діаметром від 5 до 21 мм.

2. Сліди протектора автомашини, виявлені біля Універмагу залишені легковим автомобілем типу Мерседес.

3. З місця події вилучено 7 слідів пальців рук, перекопійованих на 5 відрізків дактилоскопічної плівки.

4. Сліди знарядь злому, виявлені на коробці входних дверей, залишені, ймовірно, таким же знаряддям злому, що і на дверцятах сейфа в кімнаті директора фірми.

Задача №3

При огляді ювелірного магазину «Рубін» по вул. Першотравневій 13 вересня 2015 р. за фактом розбійного нападу трьох невідомих осіб в масках із застосуванням вогнепальної зброї і спричиненням тяжкої шкоди здоров'ю співробітниці магазину гр. Івановій М.І. було виявлено комплекс матеріальних слідів. При огляді території, прилеглої до магазину «Рубін», на снігу виявлено

слід автомашини, максимальна довжина якого – 25 м. Максимальна ширина протектора, який відобразився – близько 16 см з малюнком у вигляді ромбів з розмірами сторін близько 30 мм. На відстані 0,5 м з лівого боку від сліду і 4 м від вхідних дверей в магазин, а також 0,7 м від правої сторони сліду і 2 м від вхідних дверей магазину виявлено дві доріжки слідів взуття. У першій доріжці слідів взуття (зліва від сліду автомашини) відображувалися 4 сліди підошви. Кожен із слідів завдовжки 27,5 см, з малюнками у вигляді концентричних кілець і паралельних куточків. У другій доріжці слідів взуття (праворуч від сліду автомашини) відображувалися три сліди підошви. Кожний із слідів завдовжки 28 см і малюнком у вигляді паралельних смуг. При огляді внутрішньої частини приміщення на вітринному склі одного з прилавків виявлений слід правої руки, в якому відображувалися фаланги вказівного, середнього і безіменного пальців руки.

Завдання

Проаналізуйте результати виявлених матеріальних слідів вчиненого злочину і вирішіть наступні питання:

- які відомості можна отримати по даних слідах?
- які характеристики вказаних вище слідів необхідно додатково внести до протоколу огляду місця події?
- які попередні дослідження можна провести на місці події з врахуванням всієї зібраною інформації?
- на які експертизи та з постановкою яких питань необхідно направити дані сліди?

Задача №4

У міське відділення поліції надійшло повідомлення про те, що касир М., прийшовши на роботу, виявив, що із замкненого ним сейфа зникла значна сума грошей. Працівнику поліції, що прибув на місце події, касир повідомив, що поставлена їм ввечері печатка була порушена, а дверцята сейфа виявились незамкнутими. Ніяких видимих слідів механічної дії на стінках сейфа при його огляді виявлено не було.

Завдання

Яким міг бути механізм відкриття сейфа? Які і де у такому випадку можуть бути виявлені сліди?

Задача №5

Громадянин А. був затриманий на місці злочину при спробі вчинити квартирну крадіжку в м. К. У ході слідства виникла потреба встановити, чи не притягався раніше громадянин А. до кримінальної відповідальності за аналогічні чи інші злочини, проживаючи раніше в м. К.?

Завдання

Вкажіть, як може бути вирішено це питання? Визначіть, який документ і куди повинен направити слідчий?

Задача № 6

Із магазину, розташованого в одноповерховому будинку, була здійснена крадіжка. Зважаючи на обстановку, злочинець проник у приміщення через вхідні двері, так як вони були прочинені, а ригель внутрішнього замка виявився зігнутим.

Завдання

Вкажіть, в яких місцях необхідно шукати сліди.

Задача №7

У лісовому яру було виявлено труп жінки, прикритий гіллям молодого березняка. При огляді місця події на відстані 10 м від трупа слідчий виявив сокиру і недалеко від нього пеньки молодих берез.

Завдання

Які об'єкти і з якою метою повинен був вилучити слідчий в даному випадку?

Задача №8

За даними із заяви завідуючого складом будівельних матеріалів була здійснена крадіжка партії шиферу. Прибувшому на місце події слідчому завідуючий складом повідомив, що вранці він виявив, що двері складу відкриті, а навісний замок валяється біля дверей з перепиляною дужкою.

Завдання

1. Вкажіть, які сліди в даній ситуації повинні залишитись на місці події.
2. Якщо в результаті огляду слідів не виявлено, то яку можна висунути версію і як її перевірити та довести?

Тема №6 Судова балістика

План

1. Класифікація зброї.
2. Поняття судової балістики.
3. Сліди дії вогнепальної зброї.
4. Обліки вогнепальної зброї і боєприпасів.
5. Об'єкти дослідження при проведенні балістичної експертизи.

1. Класифікація зброї

Зброя – це пристрої і предмети, конструктивно призначені для враження живої або іншої цілі, подачі сигналів.

Вогнепальна зброя – це зброя, призначена для механічної поразки цілі на відстані снарядом, що одержує спрямований рух за рахунок енергії порохового або іншого заряду. Основні частини вогнепальної зброї – ствол, затвор, барабан, рамка, ствольна коробка.

Холодна зброя – зброя, призначена для поразки цілі за допомогою мускульної сили людини при безпосередньому контакті з об'єктом поразки.

Метальна зброя – зброя, призначена для поразки цілі на відстані снарядом, що одержує спрямований рух за допомогою мускульної сили людини або механічного пристрою.

Пневматична зброя – зброя, призначена для поразки цілі на відстані снарядом, що одержує спрямований рух за рахунок енергії стиснутого, зрідженого або ствердженого газу.

Газова зброя – зброя, призначена для тимчасової поразки живої цілі, шляхом застосування сльозоточивих або дратівних речовин.

Боєприпаси – предмети озброєння і спорядження, що метаються, призначені для ураження цілі та містять розривний, металевий, піротехнічний заряди або їх сполучення.

Патрон – пристрій, призначений для пострілу зі зброї, що поєднує в одне ціле за допомогою гільзи засоби ініціювання, металевий заряд і спорядження, що метається.

Сигнальна зброя – зброя, конструктивно призначена тільки для подачі світлових, димових або звукових сигналів.

До зброї не відносяться вироби, сертифіковані як вироби господарсько-побутового і виробничого призначення, спортивні снаряди, конструктивно подібні зі зброєю.

Зброя в залежності від цілей використання її відповідними суб'єктами, а також за основними параметрами і характеристиками поділяється на: цивільну, службову, бойову, ручну, стрілецьку і холодну.

Цивільна зброя. До цивільної відноситься зброя, призначена для самооборони, занять спортом і полювання. Вона повинна виключати ведення вогню чергами і мати ємкість магазину (барабана) не більше 10 патронів.

1. Зброя самооборони:

– вогнепальна гладкоствольна довгоствольна зброя, в тому числі з патронами травматичної дії, що відповідають нормам Міністерства охорони здоров'я України;

– вогнепальна без ствольна зброя вітчизняного виробництва з патронами травматичної, газової і світлозвукової дії, що відповідає нормам Міністерства охорони здоров'я України;

– газова зброя: газові пістолети і револьвери, в тому числі патрони до них, механічні розпилувачі, аерозольні та інші пристрої, споряджені сльозоточивими або дратівними речовинами, дозволеними до застосування Міністерством охорони здоров'я України;

– електрошкові пристрої та іскрові розрядники вітчизняного виробництва, які мають вихідні параметри, які відповідають вимогам

державних стандартів України і нормам Міністерства охорони здоров'я України.

2. Спортивна зброя:

- вогнепальна з нарізним стволом;
- вогнепальна гладкоствольна;
- холодна клинкова;
- метальна;
- пневматична з дуловою енергією вище 3 Дж.

3. Мисливська зброя:

- вогнепальна з нарізним стволом;
- вогнепальна гладкоствольна, в тому числі з довжиною нарізної частини не більш 140 мм;
- вогнепальна комбінована (нарізна і гладкоствольна), в тому числі зі змінним і вкладним нарізним стволами;
- пневматична з дуловою енергією не більш 25 Дж;
- холодна клинкова.

4. Холодна клинкова зброя, призначена для носіння з козакою формою, а також з національними костюмами, атрибутика яких визначається урядом України.

5. Службова зброя призначена для використання посадовими особами державних органів і працівниками юридичних осіб, яким законодавством України дозволено носіння, збереження і застосування зазначеної зброї з метою самооборони або для виконання покладених на них законом обов'язків по захисту життя і здоров'я громадян, власності, по охороні природи і природних ресурсів, коштовних і небезпечних вантажів, спеціальної кореспонденції.

До службової відноситься вогнепальна гладкоствольна і нарізна короткоствольна зброя вітчизняного виробництва з дуловою енергією не більш 300 Дж, а також вогнепальна гладкоствольна довгоствольна зброя.

Службова зброя повинна виключати ведення вогню чергами, нарізна службова зброя повинна мати відмінності від бойової ручної стрілецької зброї по типах і розмірам патрона, а від цивільного – за слідоутворенням на кулі і гільзі. Ємкість магазину (барабана) службової зброї повинна бути не більше 10

патронів. Кулі патронів до вогнепальної гладкоствольної і нарізної короткоствольної зброї не можуть мати сердечників із твердих матеріалів. Патрони службової зброї повинні відповідати вимогам державних стандартів України.

7. Бойова ручна стрілецька і холодна зброя. До бойової ручної стрілецької і холодної зброї відноситься зброя, призначена для вирішення бойових і оперативно-службових задач, прийнята відповідно до нормативно-правових актів уряду України на озброєння Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, прикордонної служби, Служби зовнішньої розвідки, Державної служби охорони, податкової міліції, Державної митниці, військ цивільної оборони та виготовлена також для постачань в інші держави в порядку, встановленому законодавством України.

Зброя, дія якої хоча б у початковий період здійснюється з рук людини, називається **ручною** (пістолет, рушниця, граната, ніж, кастет і т.д.). Ручна зброя, яка переноситься та приводиться в дію однією людиною, називається **індивідуальною**.

Зброя, що діє опосередковано, тобто на деякій відстані від об'єкта, що уражається, називається **метальною** і складається з двох основних елементів: що метається (снаряда) і що метає.

У залежності від механізму приведення снаряда в рух прийнято розрізняти:

– **механічну металюну зброю**, де використовується енергія стиснутих пружин, натягнутої тятиви, скручених канатів (наприклад, катапульта, праща, лук, арбалет, пружинна зброя для підводного полювання). Як снаряди застосовуються камені, стріли, ядра, ємкості з горючою рідиною;

– **пневматичну металюну зброю**, у якій призначений для ураження цілі снаряд одержує спрямований рух за рахунок енергії стиснутої газоподібної речовини. Це бойові і спортивні гвинтівки, спортивні пістолети;

– **вогнепальну металюну зброю**, де спрямований рух снаряд одержує за рахунок енергії порохового заряду або інших газів (це рушниця, гвинтівка, пістолет, автомати, кулемети і т.п.). Ця зброя класифікується за різними ознаками. З урахуванням механізму перезарядження вогнепальна металюна

зброя може бути **автоматичною і неавтоматичною**; за довжиною стволу – **довгоствольною, середньо ствольною і коротко ствольною**. Бойова зброя, як правило, багатозарядна, однак спеціально замаскована (під авторучки, тростинки, запальнички) атипова зброя — однозарядна.

2. Поняття судової балістики

Криміналістичне дослідження зброї, боєприпасів і слідів їхнього застосування.

Галузь криміналістичної техніки, що вивчає вогнепальну зброю, боєприпаси до неї, сліди їхньої дії, засоби і методи збирання і дослідження цих об'єктів, а також інші технічні питання, що виникають при розслідуванні злочинів, пов'язаних з вогнепальною зброєю і боєприпасами (їхнім застосуванням, носінням, збереженням, виготовленням і збутом), називається **судовою балістикою**.

Об'єктами дослідження цієї галузі криміналістичної техніки є ручна вогнепальна зброя, окремі частини і приналежності зброї, боєприпаси, перешкоди зі слідами застосування зброї, засоби і інструменти, застосовувані для спорядження патронів або виготовлення снарядів, предмети зі слідами зберігання зброї, а також стріляючі об'єкти разової дії і деякі об'єкти господарсько-побутового і культурного призначення (стартові і будівельно-монтажні пістолети, ракетниці), сконструйовані і діючі за принципом вогнепальної зброї.

Завдання криміналістичної балістики:

– визначення дистанції пострілу, траєкторії польоту кулі, місця перебування стріляючого, способу виготовлення снаряда, встановлення факту, кількості, послідовності і давності пострілу (пострілів);

– визначення можливості проведення окремих дій, наприклад, про придатність зброї до стрілянини, про можливості пострілу без натискання на спусковий гачок та ін.;

– визначення виду, калібру, моделі зброї, боєприпасів, інструментів і матеріалів, використаних для їх виготовлення;

– ідентифікація зброї по стріляних кулях і гільзах; інструментів (приладів), за допомогою яких споряджалися патрони; установлення єдиного джерела походження матеріалів, використаних для спорядження патронів і т.п.

Характерні ознаки вогнепальної зброї:

- **призначення** – поразка людини, тварини, перешкод;
- **принцип дії** – вогнепальність.

Вони виявляються в конструкції вогнепальної зброї, для якої обов'язкова наявність ствола з камерою запалення і згоряння заряду, а також замикаючого і стріляючого пристроїв. Сучасна зброя має ряд інших пристроїв, наприклад, відбивач стріляних гільз, запобіжний і прицільний механізми, рукоятку.

Обов'язковим елементом вогнепальної зброї є **ствол** – пряма металева трубка, що забезпечує передачу снарядові кінетичної енергії і направлення його в ціль. Канал ствола буває **нарізним, гладкоствольним і комбінованим**. Нарізний канал ствола має на внутрішніх стінках положисті гвинтоподібні поглиблення – нарізи, який додає снарядові обертальний рух, збільшує стійкість при польоті і, як наслідок, підвищує прицільність стрілянини (їх може бути 4, 6, іноді 8). Виступи, що розділяють нарізи в каналі ствола, називаються полями нарізів. У комбінованому каналі ствола (парадоксі) неглибокі, вузькі нарізи розташовані тільки в дуловому зрізі.

Ствол складається з **передньої** дулової частини (**дуловий зріз**) і задньої, казенної частини (**казенний зріз**). В середині казенної частини ствола наявний патронник, у який поміщують патрон або компоненти спорядження (порох, пиж, куля), якщо зброя дульно-зарядна («самопал»).

Запираючий механізм призначений для посилення патрона в патронник і герметизації ствола, чим забезпечується спрямований поступальний рух снаряда під впливом газів спаленого пороху.

Ударний механізм забезпечує запалення порохового заряду. Найчастіше він конструктивно з'єднаний зі спусковим механізмом і розглядається в цілому як ударно-спусковий механізм. Однак, відсутність спускового механізму ще не виключає можливість пострілу.

Калібр нарізної вогнепальної зброї – діаметр каналу стволу вогнепальної зброї, а також діаметр снаряду (кулі), виражений у міліметрах, – у країнах, де прийнята метрична система виміру; в англосаксонських країнах – у частках дюйма (США – сотих, Англія – тисячних). Калібр – одна з основних величин, що характеризують міць вогнепальної зброї. У нарізної зброї калібр визначається відстанню між протилежними полями нарізів, у гладкоствольної – внутрішнім діаметром каналу ствола, у куль – найбільшим поперечним діаметром.

Калібр гладкоствольної зброї – число, рівне кількості круглих куль, які можна виготовити з одного англійського фунта свинцю (435,6 г), одиницям метричної системи мір. Він відповідає діаметрові круглої кулі (наприклад, для кулі 12-го калібру – 18,4 мм 16-го калібру – 16,8 мм). Найбільш поширені рушниці; 12, 16, 20, 24 і 32-го калібрів. Калібр фактичного діаметра каналу ствола не відображає.

Малокаліберна зброя – до 6,5 мм, **крупнокаліберна зброя** – від 9,0 до 14,5 мм, **нормальний калібр** (револьверів, пістолетів, гвинтівок, карабінів і кулеметів) – від 6,5 до 9,0 мм.

Конструкція боєприпасів до вогнепальної зброї.

Прийнято розрізняти патрони для гвинтівки, проміжні (для карабінів і автоматів), пістолетні, револьверні, рушничні. Сучасні патрони до бойової зброї унітарні, тобто містять у собі компоненти, необхідні для здійснення пострілу. Основу патрона складає гільза конічної або циліндричної форми, що може бути виготовлена з металу, картону або пластмаси. Маркувальні позначення (калібр, рік випуску, умовний знак заводу і т.д.) поміщують на фланцях гільз.

Як заряди в сучасних патронах використовується порох **димний** (суміш сірки, селітри, вугілля) або **бездимний** на основі нітроцелюлози. Патрони можуть бути оснащені капсулем, енергію удару бойка перетворює в спалах полум'я, що підпалює порох. Патрони, де запалюючий склад розташовується безпосередньо в основі гільзи, називаються патронами кільцевого запалення і не містять капсуля.

Для бойової зброї можуть використовуватися оболонкові, без оболонкові і напівоболонкові кулі; за формою конічні, напівсферичні і плоскі.

Для гладкоствольних рушниць кулі більш різноманітні: кульові, стрілочні, турбінні, турбінно-стрілочні та ін.

У мисливській зброї використовуються дріб і картеч, що мають кулясту форму і відносно гладку поверхню. Дріб виготовляється литтям або різанням з наступним штампуванням або обкатуванням, що додає йому кулясту форму. Боєприпаси можуть бути заводського і кустарного (саморобного) виготовлення.

При спорядженні рушничних патронів порох і дріб ущільнюються пижами, що звичайно виготовляються з бавовняних матеріалів. Саморобні пижі являють собою грудку паперу і тканини.

3. Сліди дії вогнепальної зброї

Сліди пострілу, що залишаються на кулях і гільзах.

При заряджанні зброї на корпусі гільзи залишаються подряпини, вм'ятини від губ магазину, затвора. В процесі пострілу на капсулі гільзи залишається вм'ятини від удару бойка ударника. На корпусі гільзи при її викиданні виникають вторинні сліди ковзання від нерівностей патронника, країв вікна викидання, на її капелюшкові – сліди від зачепа викидача і відбивача.

На кулях, стріляних з нарізної зброї, утворюються сліди від стінок каналу ствола: **первинні** – подовжні траси від початку полів нарізів при поступальному русі кулі, і **вторинні** – виникаючі при наступному поступально-обертальному русі кулі по каналу ствола.

У міру зносу каналу ствола висота полів нарізів зменшується аж до утворення контакту кулі з дном нарізів. Це призводить до відображення на кулі слідів дна нарізів у виді ділянок овальної форми з паралельними трасами. При значному зносі каналу ствола, коли нарізи практично стираються, на кулі залишаються траси, що йдуть паралельно осі кулі. На дробі і картечі залишаються сліди нерівностей каналу ствола.

Сліди пострілу, що залишаються на перешкодах.

На перешкодах залишаються сліди пострілу – відображення дії пострілу з вогнепальної зброї на ураженому об'єкті у виді механічних ушкоджень матеріалу – основних слідів пострілу, що можуть бути **проникаючими** і **непроникаючими**. Перші утворюються снарядом, що проникає в перешкоду. Вони поділяються на **наскрізні і сліпі** (куля залишається в перешкоді). Другі – це вм'ятини, дотичні ушкодження і сліди рикошету.

Результати впливу різних факторів пострілу на перешкоду залежать від системи зброї, боєприпасів, дистанції і черговості пострілу і, звичайно, від особливостей самої перешкоди. Наприклад, канал ушкодження в листовому залізі звужується по ходу руху снаряда, а його діаметр досить точно відповідає діаметрові кулі. При вогнепальному пошкодженні листового скла пробоїна, навпаки, розширюється по ходу руху кулі. Найбільш повно і якісно основні і додаткові сліди пострілу відображаються на тканинах, замші, шкірі та інших подібних предметах.

До слідів пострілу також відносяться обпалення матеріалу об'єкта, спричинені дуловим полум'ям; проникнення (відкладення) мікроскопічних часток продуктів пострілу і матеріалу об'єкта: на руці того, хто стріляв, – це можуть бути залишки пороху, удар між вказівним і великим пальцями від затвора, що відходить назад, при пострілі з близької відстані – бризки крові, частки м'яких тканин жертви. На близьких відстанях частки продуктів пострілу утворюють ту або іншу конфігурацію в залежності від відстані пострілу, використовуваної зброї і боєприпасів, структури зброї, у момент пострілу. По цих відкладеннях може бути висунута версія про використану зброю, визначена відстань пострілу.

Вплив порохових газів звичайно проявляється на дистанції пострілу від 2 до 15 см. Зона відкладення – **поясок дії** – може мати різну форму, аж до правильного кола, що складається з незгорілих часток пороху, краплі змащення, часток сажі. У центрі плями у вхідного отвору видний **пасок обтирання**, слід контакту поверхні кулі з краями утвореного нею ушкодження в тканині одягу, металі, деревині і т.п. У ньому залишаються метали, що

входять до складу оболонки куль, сердечника, що ініціює склад капсулей-запалювачів, змащення і продукти згоряння порохового заряду.

Про постріл в упор свідчить, так звана, **штанц марка** – відбиток дульного зрізу на тілі жертви. Причина її утворення полягає в тому, що гази від пострілу проникають у м'які тканини і притискають їх зсередини до дулового зрізу.

По наскрізних, сліпих ушкодженнях і слідах рикошету проводиться візування траєкторії польоту снаряда для встановлення місця перебування стріляючого. При невеликих дистанціях стрілянини, коли траєкторія кулі практично прямолінійна, візування може здійснюватися через об'єктив фотоапарата, ниткою, вузьким променем світла або лазером.

4. Обліки вогнепальної зброї і боєприпасів

Існують наступні обліки вогнепальної зброї і боєприпасів:

1. Облік викраденої, загубленої, вилученої, добровільно зданої, знайденої нарізної вогнепальної зброї, на який ставиться втрачена, викрадена, а також виявлена (вилучена, знайдена, добровільно здана з числа, що незаконно зберігається) бойова, спортивна, навчальна, мисливська нарізна вогнепальна зброя, незалежно від її технічного стану. Призначення цього обліку є у встановленні фактів неправомірного придбання зброї, розкритті злочинів, пов'язаних з такими фактами. У картках на зброю вказується його вид, модель, номер, калібр, країна (завод) – виготовлювач, коли, де і при яких обставинах вона викрадена, втрачена, знайдена або вилучена, а також орган внутрішніх справ, що веде розшук.

Якщо на вилученій або зданій зброї наявні сліди зміни номера, серії, року випуску, а також, якщо ці позначення забиті або неявно виражені, то зброю відправляють на дослідження в експертно-криміналістичний підрозділ для встановлення цих позначень.

Якщо є підстави припускати, що зброя застосовувалася при здійсненні злочинів, то після заповнення реєстраційних документів її разом з вилученими патронами необхідно направити в експертно-криміналістичний підрозділ для експериментального відстрілу і наступної перевірки.

Зброя знімається з обліку в зв'язку з її виявленням або після закінчення десяти років з моменту постановки на облік.

2. Облік стріляних куль, гільз і боєприпасів зі слідами зброї (кулегільзотека), якому підлягають кулі, гільзи і боєприпаси зі слідами зброї, виявлені і вилучені на місцях нерозкритих злочинів, а також експериментально стріляні зі зброї, що знаходиться в користуванні окремих осіб – у випадках її використання для здійснення злочинів або якщо вона стає предметом злочинного зазіхання. Облік став особливо актуальним останнім часом, коли у населення окремих регіонів з'явилася велика кількість вогнепальної зброї.

Кулегільзотека ведеться на центральному і регіональному рівні і являє собою колекцію куль, гільз і патронів зі слідами нарізної вогнепальної зброї. Зброю направляють у кулегільзотеку тільки в тому випадку, якщо до нього немає відповідних патронів або вона розукомплектована.

Шляхом перевірки за допомогою кулегільзотеки встановлюється факт застосування конкретної вилученої або добровільно зданої вогнепальної зброї при здійсненні злочину або факту використання в різних місцях тієї самої вогнепальної зброї.

При вилученні зброї її обов'язково перевіряють по обліку викраденої, загубленої, вилученої, добровільно зданої нарізної вогнепальної зброї в управліннях оперативної інформації Головних управлінь і управлінь МВС України в областях. Потім роблять експериментальні відстріли, і отримані кулі і гільзи направляють у кулегільзотеку для перевірки.

5. Об'єкти дослідження при проведенні балістичної експертизи

Об'єктами балістичної експертизи є:

- вогнепальна зброя у цілому, її окремі частини, боєприпаси до неї (кулі, картеч, дріб, гільзи, пижі, прокладки, капсулі);
- сировина та інструменти, що використовувались для виготовлення компонентів боєприпасів;
- сліди пострілу (пробоїни, вм'ятини, канали від снарядів, що супроводжують продукти пострілу) на уражених перешкодах і на стріляючому;
- елементи речової обстановки місця події, де проводилися постріли;

– протоколи слідчих оглядів, у процесі яких виявлялися і вилучалися речові докази, фотознімки і схеми місця події, висновки судово-медичних експертиз.

Таким широким колом об'єктів балістичної експертизи пояснюється велика кількість різних питань, що виносяться на її розгляд. Серед них прийнято виділяти:

Діагностичні питання, що вирішуються при дослідженні зброї, пов'язані з установленням виду і зразка (моделі) зброї, її калібру; типу і калібру снаряда; справності зброї; придатності для стрільби; способу виготовлення; внесених у механізм зброї змін; пробивної дії зброї; дальності прицільної стрільби; можливості мимовільного пострілу без натискання на спусковий гачок; матеріалів, предметів, інструментування технічних засобів, що використовувалися при виготовленні саморобної зброї або зміні механізму зброї промислового виготовлення; професійних навичок особи, яка здійснювала виготовлення або переробку зброї.

Ідентифікаційні питання, що вирішуються при дослідженні зброї, дозволяють встановити: чи не складала дві частини ствола вогнепальної зброї єдиний ствол; чи не є представлена частина деталлю даного екземпляра вогнепальної зброї.

Діагностична балістична експертиза боєприпасів, куль, дроби, картечі, пижів, гільз дає можливість визначити вид, тип, зразок патрона, кулі, гільзи, капсуля, пижа; калібру стріляної кулі, гільзи, номера-дроби, картечі; спосіб виготовлення патронів, снарядів; придатності їх для стрільби; технічних і балістичних характеристик; вид, систему, зразок (модель) зброї, з якої стріляли даною кулею (гільзою) та ін.

Ідентифікаційні питання, що вирішуються при дослідженні боєприпасів, куль, дроби, картечі, пижів, гільз дозволяють встановити, чи не вистріляна дана куля (кулі), дріб, картеч із представленої зброї (з тієї самої зброї); чи не належить дана гільза патрону, постріл яким зроблено, із представленої зброї; чи не належать дані гільзи патронам, стріляним з однієї і

тієї ж зброї; чи не складала до пострілу куля і гільза, представлені на експертизу, один патрон та ін.

Діагностичні питання, що вирішуються при дослідженні слідів пострілу на уражених об'єктах, дозволяють встановити: чи є ушкодження вогнепальним; який його характер; пострілом із зброї якого виду і зразка (моделі) утворене ушкодження; черговості вогнепальних ушкоджень; які ушкодження – вхідні, а які – вихідні; напрямок і дистанція пострілу та ін.

Вогнепальна зброя представляється на експертизу в тому стані, в якому вона знаходилося в момент виявлення, її не слід розбирати і змазувати. Якщо з метою безпеки на час транспортування доводиться розрядити зброю, то необхідно докладно описати в протоколі наявність і положення в ній патронів. Однак, якщо при вилученні револьвера в камерах його барабана знаходилися стріляні гільзи, то витягати їх звідти не потрібно. Неприпустиме розбирання зброї при вирішенні питання про постріл даної зброї без натискання на спусковий гачок. Не можна протирати і змазувати канал ствола, навіть якщо зброя виявлена у вологому середовищі.

Для успішного здійснення експертного дослідження гладкоствольної зброї і мисливських боєприпасів необхідно, по можливості повно, надати в розпорядження експерта дріб або картеч, що складала заряд.

Предмети зі слідами пострілу повинні бути упаковані кожний окремо, щоб уникнути нашарування сторонніх часток і таким чином звести до мінімуму можливі сторонні впливи (тертя, вигин та ін.).

Контрольні питання

1. Поняття судової балістики в криміналістиці.
2. Які питання вирішуються судово-балістичною експертизою?
3. Як утворюються сліди на стріляних гільзах і кулях (механізм пострілу).
4. Які правила повинні дотримуватися при виявленні, огляді, фіксації, вилученні і збереженні вогнепальної зброї, знайденої на місці події, і інших речових доказів, підтверджуючих застосування вогнепальної зброї?
5. Як встановлюється напрям польоту кулі, дробі і місцезнаходження того, хто стріляв?

6. Що розуміється під слідами близького пострілу і як встановлюється відстань пострілу?

7. Які існують обліки вогнепальної зброї і боєприпасів?

Тести по темі

1. Судова балістика – це:

1) розділ криміналістичної техніки, яка вивчає ознаки вогнепальної зброї і боєприпасів, закономірності виникнення слідів їх застосування, розробляє засоби і методи збирання і дослідження таких слідів для встановлення певних обставин розслідуваних злочинів, а також рекомендації щодо запобігання злочинам, пов'язаним із вогнепальною зброєю;

2) розділ криміналістичної тактики, яка вивчає ознаки вогнепальної зброї і боєприпасів, закономірності виникнення слідів їх застосування, розробляє засоби і методи збирання і дослідження таких слідів для встановлення певних обставин розслідуваних злочинів, а також рекомендації щодо запобігання злочинам, пов'язаним із вогнепальною зброєю;

3) розділ (підгалузь) криміналістичного зброєзнавства, що вивчає технічні питання, які виникають під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням, а також кримінальним носінням, зберіганням, виготовленням, збутом, викраденням тощо вогнепальної та кидальної зброї, боєприпасів до них, вибухових речовин і пристроїв, а також розробляє засоби і способи дослідження цих об'єктів і слідів їх використання як доказової інформації під час виявлення, розслідування й попередження злочинів;

4) розділ криміналістичної техніки, що вивчає ознаки вогнепальної та всіх інших відомих видів зброї, боєприпасів до неї, закономірності виникнення слідів їх застосування, розробляє засоби і методи збирання і дослідження таких слідів для встановлення певних обставин розслідуваних злочинів, а також рекомендації щодо запобігання злочинам, пов'язаним із вогнепальною зброєю;

5) жодна із запропонованих відповідей не є правильною.

2. В яких з наведених варіантів правильно зазначені завдання судової балістики?

1) визначення властивостей вогнепальної зброї та боєприпасів (наприклад, чи є вилучений у затриманого предмет вогнепальною зброєю; чи придатна зброя до стрільби; чи можливий мимовільний постріл із зазначеної зброї та ін.);

2) визначення групової належності зброї та боєприпасів або їх частин (наприклад, до якого виду чи зразку належать патрон, куля, гільза; зі зброї якої моделі (системи) відстрілено дану кулю, гільзу тощо);

3) ідентифікація зброї та боєприпасів (наприклад, чи з даної зброї відстрілена куля, гільза; з одного чи різних екземплярів зброї відстрілені дві кулі або гільзи, виявлені в різних місцях; чи були куля і гільза до пострілу частинами одного патрона та ін.);

4) встановлення окремих обставин застосування вогнепальної зброї (наприклад, відстань, з якої стріляли; напрямок пострілу; взаємне розташування зброї та перешкоди; кількість пострілів та ін.);

5) всі з наведених відповідей є правильними.

3. Судова балістика вивчає:

1) ручну вогнепальну зброю;

2) боєприпаси до вогнепальної зброї;

3) закономірності пострілу;

4) криміналістичні засоби і прийоми виявлення, фіксації і вилучення вогнепальної зброї і боєприпасів до неї;

5) всі відповіді правильні.

4. Загальним критерієм віднесення певних предметів до вогнепальної зброї є:

1) уражаюча сила (дія);

2) вогнепальність;

3) наявність ствола;

4) надійність;

5) всі наведені варіанти правильні.

5. Ручна вогнепальна зброя, замаскована під авторучку, називається:

1) заводською;

- 2) унікальною;
- 3) атиповою;
- 4) любительською;
- 5) конспіративною.

6. Пробоїна, яка має тільки вхідний отвір, називається:

- 1) сліпою;
- 2) одноокою;
- 3) наскрізною;
- 4) одинарною;
- 5) монопробоїною.

7. В якій відповіді правильно наведений спосіб вимірювання калібру в нарізній зброї?

- 1) калібр вимірюється відстанню між двома протилежними полями нарізів;
- 2) калібр визначається кількістю круглих (сферичних) свинцевих куль, що за діаметром підходять до даного ствола, які можна відлити з одного англійського торгівельного фунта свинцю (453,6 г);
- 3) калібр вимірюється діаметром внутрішнього каналу ствола;
- 4) калібр визначається діаметром кулі, що використовується у даному виді вогнепальної зброї;
- 5) калібр визначається за допомогою спеціального балістичного циркуля.

8. Калібр гладкоствольних рушниць визначається:

- 1) кількістю круглих (сферичних) свинцевих куль, що за діаметром підходять до даного ствола, які можна відлити з одного англійського торгівельного фунта свинцю (453,6 г);
- 2) кількістю куль, що за діаметром підходять до даного ствола, які можна відлити з одного американського торгівельного фунта свинцю;
- 3) відстанню між двома протилежними полями нарізів у гладкоствольній зброї;

4) кількістю круглих (сферичних) алюмінієвих куль, що за діаметром підходять до даного ствола, які можна відлити з одного англійського торгівельного фунта алюмінію;

5) всі з наведених варіантів правильні.

9. В яких з наведених варіантів неправильно наведені види вогнепальної зброї за цільовим призначенням?

1) бойова військова;

2) бойова кримінальна;

3) цивільна;

4) службова;

5) оперативна.

10. Картеччю називають:

1) дріб діаметром 5 мм і більше;

2) дріб діаметром 1,5-5 мм;

3) дробовий заряд для патронів гладкоствольної зброї;

4) шляпки гільзи;

5) пижі, діаметр яких перевищує 5 мм.

11. Пижем називають:

1) шматок войлоку або іншого щільного матеріалу, який відокремлює у патроні порох від дробу;

2) шматок силікону, призначений для пом'якшення поштовху порохових газів;

3) шматок міді, призначений для запобігання деформації снаряду;

4) шматок войлоку або іншого щільного матеріалу, який відокремлює порохований заряд від капсуля;

5) всі запропоновані відповіді правильні.

12. Слідами основного фактору пострілу, тобто основними слідами є:

1) різні за значенням зміни (ушкодження) перепони, що утворюються внаслідок дії на неї снаряду;

2) різні за значенням зміни (ушкодження) перепони, що утворюються внаслідок дії на неї явищ, що супроводжують постріл;

- 3) сліди віддачі зброї та її рефлекторного повернення вперед;
- 4) сліди відкладення на перешкоді продуктів пострілу;
- 5) сліди термічного та механічного впливу на перешкоду.

13. У якому з наведених варіантів правильно вказані об'єкти судової балістики в широкому розумінні?

- 1) вогнепальна зброя та її частини, тайники її зберігання;
- 2) боєприпаси, гільзи, кулі, шріт, капсулі, пижі, прокладки;
- 3) матеріали та інструменти для виготовлення та спорядження бойових припасів;
- 4) сліди-відбитки на гільзах, кулях, шротах, прокладках і пижах;
- 5) всі наведені варіанти є правильними.

14. До додаткових ознак пострілу відноситься:

- 1) наскрізні пробоїн;
- 2) штанцмарка;
- 3) сліди рикошету;
- 4) вм'ятин;
- 5) подряпини.

15. За формою розрізняють наступні види гільз:

- 1) циліндричні, конічні, фігурні;
- 2) циліндричні, конусоподібні, пляшкові;
- 3) трубчасті, конусоподібні, пляшкові;
- 4) циліндричні, конічні, пляшкові;
- 5) циліндричні, конусні, неправильної форми.

16. Сліди на перешкоді, що виявляються при пострілі зблизька:

- 1) наявність наскрізного пошкодження;
- 2) відкладення кіптяви на перешкоді;
- 3) наявність пояска обтирання;
- 4) діаметр вихідного отвору більше діаметру вхідного.

17. Завданнями судової балістики є:

- 1) розробка рекомендацій по використанню ручної вогнепальної зброї;

- 2) розробка методів, засобів, прийомів збирання і дослідження слідів пострілу, вогнепальної зброї і боєприпасів;
- 3) розробка засобів індивідуального захисту від вогнепальної зброї;
- 4) встановлення фізичного стану того, хто стріляв.

18. На стріляній кулі залишаються сліди:

- 1) відбивача;
- 2) переднього зрізу затвора;
- 3) полів нарізу каналу ствола;
- 4) патронного упору;
- 5) затвора.

19. Досліджуючи вогнепальні пошкодження, можна встановити:

- 1) ознаку каналу ствола нарізної зброї;
- 2) місце знаходження особи, що стріляла;
- 3) конструктивні особливості патрона;
- 4) місце знаходження потерпілого.

Задачі по темі

Задача № 1

14 квітня 2016 р. в чергову частину міського відділу поліції поступило повідомлення від гр. Новик Н.А. про те, що у дворі б. 15 по вул. Травневій були чутні постріли з вогнепальної зброї. Після попередньої перевірки черговим поліції була направлена оперативно-слідча група у складі слідчого Іванова А.А., криміналіста Довгого Г.Ш., співробітника кримінального розшуку Веселого Г.З.

При огляді місця події були виявлені три гільзи, виготовлені з металу світло-сірого кольору зі слідами бойка на краю фланця без маркувальних позначень, в дерев'яній лавці на ігровому майданчику була виявлена стріляна куля, вогнепальне пошкодження було сліпе, через це куля була вилучена разом з частиною дерев'яної дошки лавки. Лавка знаходилася на відстані 17 м від під'їзду будинку. На місці події також були виявлені і сфотографовані доріжки слідів взуття, недопалки сигарет «Ява», «Отаман» і «Прима». Інших слідів виявлено не було.

Завдання

1. Які обставини можна встановити, проаналізувавши ситуацію на місці події?
2. Припущення про використану вогнепальну зброю, які питання можна поставити на балістичну експертизу вилучених гільз і куль?

Задача № 2

Співробітниками міського відділу поліції був затриманий гр. Леденцов С.С, що здійснив хуліганські дії ввечері 11 квітня 2016 р. біля магазину «Виногорілка» на вул. Дубініна. При обшуку у гр. Леденцова С. С. був виявлений ніж без маркувальних позначень. Рукоятка виготовлена з синтетичного матеріалу. Слідчим міського відділу поліції Муріним Ю.Н. по даній справі були призначені дві експертизи. Після отримання результатів однієї з експертиз слідчим Мурін Ю.Н. направив об'єкти на перевірку по криміналістичним облікам.

Завдання

Визначте, які експертизи були призначені і які питання були поставлені на вирішення експерта?

Задача № 3

У липні-серпні 2016 р. злочинна група, що складається з 3 чоловік, систематично здійснювала грабежі і розбійні напади на квартири громадян, заздалегідь мала інформацію про матеріальні цінності, місце їх знаходження в квартирах, розташування кімнат і обстановку в кімнатах. Після здійснення одного з таких розбійних нападів 12 вересня 2002 р. співробітникам міського відділу поліції вдалося затримати злочинців по гарячим слідами. При особистому обшуку в гр. Попова С.Т. був виявлений ніж саморобного виготовлення з довжиною клинка 140 мм, завтовшки 3 мм. В гр. Меліхова Г.С. був виявлений пістолет «ТТ» з магазином, спорядженим п'ятьма патронами. При обшуку в гр. Степанченко В.Н. був вилучений газовий пістолет, який на вигляд нагадує «ПМ», який був заряджений одним газовим патроном. При обшуку, здійсненому в квартирі, де проживав гр. Меліхов Р.З., був виявлений ніж із поламаним клинком саморобного виготовлення. Максимальна довжина

зламаною клинка 115 мм, максимальна товщина 3,5 мм. Вивлено також два окремі клинки і дві рукоятки.

Завдання

1. Які експертизи необхідно призначити по об'єктах, вилучених в ході обшуків?
2. Які питання необхідно поставити на вирішення експерта-криміналіста?

Тема 7

Ідентифікація людини за ознаками зовнішності

План

1. Поняття ідентифікації людини за ознаками зовнішності
2. Зовнішні ознаки людини та їх класифікація
3. Способи фіксації зовнішності людини
4. Питання, що вирішує портретна експертиза

1. Поняття ідентифікації людини за ознаками зовнішності

Габітологія – галузь криміналістичної техніки, що вивчає елементи та ознаки зовнішності людини, відображення зовнішнього її вигляду, використовувані в пошуковій і слідчій практиці, спеціальні техніко-криміналістичні засоби і методи збирання даних про зовнішній вигляд людини, особливості проведення криміналістичної портретної експертизи.

Під зовнішнім виглядом людини розуміється сукупність зорово-сприймаючих зовнішніх даних.

Передумовами використання габітології в криміналістичній практиці є:

– неповторність (індивідуальність) зовнішнього вигляду кожної людини, відмінність її зовнішності від зовнішності інших осіб, що визначається складністю зовнішнього вигляду людини, величезною кількістю ознак зовнішності та їх варіантів. Навіть якщо розглядати тільки ознаки обличчя, можна нарахувати понад сто видів ознак, що відносяться до різних частин обличчя;

– відносна стійкість ознак зовнішності, оскільки багато анатомічних ознак зовнішності тісно пов'язані із кістково-хрящовою структурою; форма

голови, контури обличчя; висота, ширина, положення і контур чола, ступінь виразності надбрівних дуг і багато інших ознак обличчя обумовлюються будовою черепа;

– властивість зовнішності запам'ятовуватися в різних відображеннях пам'яті людей.

Зміни зовнішнього вигляду людини відбуваються як під впливом постійно діючих закономірностей розвитку і згасання людського організму, так і під впливом різних минулих процесів (захворювань, взаємодії організму зі шкідливими умовами середовища). У ряді випадків зовнішність змінюють свідомо або це пов'язано із впливом випадкових фізичних травм. Зміни можуть бути оборотними і необоротними.

Суб'єктами застосування даних про зовнішність є:

- слідчі – при проведенні слідчих дій (впізнання, слідчого експерименту, допиту та ін.);
- оперативні працівники, співробітники патрульно-постової служби – при розшуку особи за описом ознак або за фотографією;
- свідки, потерпілі, підозрювані, обвинувачувані – при пред'явленні для впізнання живих осіб або їх фотознімків;
- експерти або фахівці – при проведенні досліджень і експертиз за фотозображеннями і виготовленні суб'єктивних портретів.

2. Зовнішні ознаки людини та їх класифікація

Елемент зовнішності – будь-яка виділена в процесі спостереження, вивчена частина зовнішнього вигляду людини. Як правило, це відособлені анатомічні органи й області або прояви різних функцій людини (наприклад, ніс, рот, очі і т.д.).

Ознаки зовнішності – це особливості зовнішнього вигляду людини в цілому або окремих його елементів.

В залежності від ступеня зв'язку з особистістю розрізняють наступні ознаки зовнішності:

– власні (невід’ємно приналежні людині) ознаки людського організму або проявів його життєдіяльності і супутніх ознак предметів одягу, особистих речей, письмових при належностей, прикрас і т.д.;

– постійні (властиві людині протягом усього життя при її нормальному розвитку) і тимчасові (які можуть виникати і зникати).

Власні ознаки людини в свою чергу поділяються на:

– загально фізичні (стать, вік, антропологічний тип і тип статури, фізичний стан);

– анатомічні (статичні) – ознаки окремих частин тіла та обличчя (звичайно описуються в послідовності: голова – волосся – обличчя – чоло – брови – очі – ніс – рот – губи – зуби – підборіддя – вуха – шия – плечі – груди – спина – руки – ноги. Найбільш докладно в криміналістиці розроблена система ознак обличчя, що пояснюється їх високою інформативністю і значенням для розшуку та ототожнення людини. При описі анатомічних ознак вказуються їх форма, контури, розміри, положення, взаємне розташування, колір та інші дані;

– функціональні (динамічні) – звичні особливості пози, статура, хода, міміка, голос, мова, жестикуляція, побутові звички і спеціальні навички, тобто зовнішні прояви життєдіяльності людини, в основному, її рухи;

– особливі (помітні) прикмети – наочні і яскраві ознаки, виразні елементи (дуже високий зріст, дуже довгий ніс); рідкі елементи (пігментна пляма, бородавка на обличчі або руці); аномалії, хворобливі зміни (заїкання, скривлення хребта, горб); відсутність окремих елементів зовнішності (внаслідок травм і операцій); татуювання; рідкі супутні речі, предмети та їх ознаки. Помітні ознаки, що володіють великою пошуковою та ідентифікаційною цінністю, детально описуються за їх розташуванням, ступенем виразності, розміром, формою, кольором. При описі татуювань доцільно користуватися спеціальними довідковими альбомами.

3. Способи фіксації зовнішності людини

Основні способи фіксації зовнішності людини:

– опис за правилами словесного портрета, розшукова орієнтовка;

– фотографування, фіксація за допомогою відеозапису;

- виготовлення суб'єктивних портретів (мальованих, композиційних);
- виготовлення скульптурних копій;
- виготовлення посмертних масок;
- різні сполучення зазначених способів фіксації, наприклад, розшукова орієнтовка, що містить фото зображення і словесний опис розшукуваного.

Опис за правилами словесного портрета дозволяє детально зафіксувати всі ознаки зовнішності і точно їх охарактеризувати із застосуванням спеціальної термінології. Встановлення ознак зовнішності здійснюється за задалегідь обумовленим положенням тіла людини в анфас і профіль, причому, опис здійснюється послідовно від загального до часткового, тобто, спочатку характеризується елемент зовнішності в цілому, а потім його частини. Опис особливих ознак і елементів складається зверху вниз. Супутні елементи характеризують за їх загальними і помітними індивідуальними ознаками.

Коротким описом особливостей зовнішнього вигляду людини є розшукова орієнтовка, при складанні якої виділяють і описують ознаки зовнішності, які, головним чином різко, відрізняються від загальнопоширених.

Найбільш широко застосовується в криміналістиці спосіб фіксації зовнішності людини за допомогою пізнавальної фотозйомки (сигналітична). Вона здійснюється за допомогою фотографування обличчя в анфас і в правий профіль при центральному положенні голови, при зйомці в анфас нижні краї зіниць, вушні раковини і оптична вісь об'єктива фотоапарата повинні розташовуватися в одній площині; при зйомці в профіль голова повинна розташовуватися так, щоб уявна пряма лінія, що проходить через кут правого ока і козелок, складала кут 15° з горизонтальною прямою лінією, що проходить через вухо і нижній край зіниць. При наявності важливих прикмет особи, що не відобразилися при зйомці в анфас і в правий профіль, проводиться зйомка в будь-якому іншому положенні, що забезпечує фіксацію цих прикмет, найчастіше приходиться фотографувати лівий профіль. Крім того, можуть бути виготовлені знімки у весь зріст. Масштаб зображення $1/7$ натуральної величини на погрудному знімку і $1/19$ на знімку у весь зріст.

Ефективним методом збирання інформації про зовнішній вигляд людини і наочного її зображення є виготовлення суб'єктивних портретів (відтворення зображення обличчя, фігури людини на основі уявного образу по пам'яті очевидця). При виготовленні усіх видів суб'єктивних портретів користуються загальною методикою. Насамперед, при співбесіді або допиті вивчаються всі суб'єктивні та об'єктивні фактори виникнення, формування і збереження уявного образу в очевидця, який запрошений до створення портрета; його психофізичні дані, умови спостереження за особою, портрет якої створюється, і т.д. Потім очевидець описує зовнішній вигляд людини з використанням допоміжних матеріалів: малюнків, фрагментів фотознімків з різними варіантами елементів зовнішності, серед яких він знаходить найбільш підходящі. Остаточний варіант портрета засвідчується очевидцем. При наявності декількох очевидців з кожним з них окремо складається кілька портретів, з яких згодом відбирається найбільш подібний з оригіналом. Суб'єктивний портрет може бути намальований художником або складений з елементів зовнішності (композиційний) із застосуванням технічних засобів типу «ІКР-2», «Портрет», «Фоторобот», що зараз замінюються комп'ютерними аналогами.

Суб'єктивні прижиттєві портрети померлих виготовляються на основі пластичної реконструкції по черепу на підставі статистичних залежностей, що існують між будовою кісток черепа і товщиною, а також формою покривних тканин голови та обличчя людини (виготовлення скульптурних копій). Реконструкція не є точним портретом померлого, в ній не знаходять відображення багато ознак зовнішності, що використовуються в портретних дослідженнях (будова ушних раковин, кінчика носа, контури брів, волосяної частини голови та ін.). Тому вона використовується тільки для розшуку і встановлення особистості. Протягом тривалого часу для цілей розшуку реконструкції по черепу проводилися лише епізодично. Це було пов'язано зі значною трудомісткістю такої роботи, необхідністю для антропологів бути ще і скульпторами.

У даний час розроблена більш проста методика. Використовуючи комплект малюнків особливостей тих елементів обличчя, що з достатньою

вірогідністю можуть визначатися по черепу, можна, вивчивши антропометричні характеристики черепа, підібрати відповідні зображення з комплектів малюнків і скласти з них суб'єктивний портрет. Для контролю може бути використане діапозитивне зображення черепа. Подальше удосконалювання методики моделювання зовнішнього вигляду по черепу пов'язано з впровадженням у цю сферу досягнень комп'ютерних технологій і, зокрема, об'ємно-площинного комп'ютерного методу відтворення зображення.

Для фіксації ознак зовнішності померлих використовується метод виготовлення посмертних масок, об'ємних у натуральну величину гіпсових зліпків – копій обличчя трупа, що згодом можуть бути використані для ідентифікації.

4. Питання, що вирішує портретна експертиза

Портретна експертиза призначається для встановлення тотожності людини за фотознімками й іншими об'єктивними відображеннями її зовнішнього вигляду.

Об'єктами портретної експертизи є фотознімки живих осіб і трупів, черепа трупів невідомих осіб, посмертні маски, рентгенівські знімки голови або окремих її частин, кіно - та відеокадри.

Портретна експертиза відповідає на наступні питання:

- одне або різні обличчя зображені на представлених фотознімках, кіно- і відеокадрах (в тому числі, якщо це зображення живої людини або трупа)?
- одній або різним особам належить зображення, представлене на фотознімках частини голови, обличчя, тіла?
- чи не належав череп невідомого трупа особі, фотознімки (рентгенограми) якої представлені на експертизу?

Контрольні питання

1. Що таке габітологія?
2. Що являє собою словесний портрет?
3. Які головні принципи словесного портрету?
4. На які групи поділяється ознаки зовнішності людини?
5. Що являють собою особливі прикмети?

6. Які питання вирішує портретно криміналістична експертиза?

Тести по темі

1. Хто з вказаних вчених заклав наукові основи опису зовнішності особи за методом «словесного портрета»?

- 1) Г.Гросс;
- 2) А.Бертильон;
- 3) М.Бокаріус;
- 4) М.Герасимов;
- 5) М.Салтевський.

2. У якому з вказаних визначень найбільш повно і правильно розкрито зміст габітології ?

1) це галузь криміналістичної техніки, що включає систему теоретичних положень про зовнішні ознаки людини та сукупність методів і науково-технічних засобів, які забезпечують збирання, дослідження та використання цих ознак для ототожнення особи;

2) це розділ криміналістики, що включає систему теоретичних положень про зовнішні ознаки людини та сукупність методів і науково-технічних засобів, які забезпечують збирання, дослідження та використання цих ознак для ототожнення особи;

3) це галузь криміналістичної техніки, що вивчає зовнішність особи;

4) це галузь криміналістичної техніки, що включає систему теоретичних положень про зовнішні ознаки людини;

5) це галузь криміналістичної техніки, що включає сукупність методів і науково-технічних засобів, які забезпечують збирання, дослідження та використання ознак зовнішності для ототожнення особи.

3. Що із нижче приведенного належить до об'єктивних джерел інформації про зовнішність особи?

- 1) рентгенівські знімки;
- 2) кістяні залишки;
- 3) фотокартки;
- 4) відеозображення;

5) усі перераховані джерела є об'єктивними.

4. Що із нижче приведенного належить до суб'єктивних джерел інформації про зовнішність особи?

1) рентгенівські знімки;

2) кістяні залишки;

3) фотокартки;

4) відеозображення;

5) малюнок виконаний особою, яка спостерігала особу, зовнішність якої необхідно відтворити.

5. Які з вказаних видів ознак є власними ознаками зовнішності?

1) фізично – топографічні;

2) анатомічні (соматичні, морфологічні);

3) граматичні (пунктуаційні, синтаксичні);

4) сприйнятливі;

5) ідентифікаційні.

6. Які з вказаних видів ознак належать до власних ознак зовнішності?

1) фізично-топографічні;

2) візуально-видимі;

3) візуальні;

4) ідентифікаційні;

5) особливі.

7. Яка з вказаних ознак відноситься до загально фізичних (фізично-демографічних, антропологічних) ознак зовнішності особи?

1) татуювання;

2) артикуляція;

3) стать;

4) хода;

5) довге волосся.

8. Яка з вказаних ознак відноситься до анатомічних (соматичних) ознак зовнішності?

- 1) овальне обличчя;
- 2) значна кількість бородавок;
- 3) кульгавість;
- 4) високий ріст;
- 5) міміка.

9. Яка з вказаних ознак відноситься до функціональних (динамічних) ознак зовнішності?

- 1) постава,
- 2) кульгавість;
- 3) національність;
- 4) ріст;
- 5) шрам.

10. Яка з вказаних ознак відноситься до особливих ознак зовнішності?

- 1) артикуляція;
- 2) жестикуляція;
- 3) заяча губа;
- 4) міміка;
- 5) національність.

11. Яка з вказаних ознак відноситься до супутніх ознак зовнішності?

- 1) татуювання;
- 2) одяг;
- 3) вік;
- 4) хода;
- 5) міміка.

12. Вкажіть принцип (правило), на якому ґрунтується метод «словесного портрета» (враховуючи загальноприйняту точку зору в науковій літературі):

- 1) законність опису;
- 2) необхідність опису;
- 3) черговість (послідовність) опису;

- 4) вибірковість опису;
- 5) свобода опису.

13. Вкажіть принцип (правило), на якому) ґрунтується метод «словесного портрета» (враховуючи загальноприйнятту точку зору в науковій літературі):

- 1) законність опису;
- 2) необхідність опису;
- 3) вибірковість опису;
- 4) свобода опису;
- 5) використання спеціальної термінології та єдиних понять.

14. Яке з вказаних положень розкриває зміст принципу використання спеціальної термінології та єдиних понять словесного портрета?

- 1) під час опису неможна використовувати незрозумілих та розпливчастих термінів;
- 2) спеціальну термінологію використовують з метою точного опису та однозначного розуміння ознак і властивостей зовнішності людини, яку ототожнюють;
- 3) єдина термінологія забезпечує точність опису;
- 4) спеціальна термінологія та єдині поняття усувають суб'єктивізм у читанні зафіксованих в описі ознак;
- 5) усі зазначені відповіді є правильними.

15. В якому з пунктів названо вид судової фотопортретної (портретно-криміналістичної) експертизи?

- 1) експертиза зображень людей за фотографіями з метою встановлення їх віку;
- 2) експертиза зображень людей за фотографіями з метою встановлення того, чи зображено на двох та більше фотографіях ту саму особу;
- 3) експертиза зображень людей за фотографіями з метою встановлення їх родинних зв'язків;
- 4) експертиза виготовлення посмертної маски невстановленої людини;

5) експертиза посмертної маски невстановленої людини з метою встановлення причин смерті.

16. В якому з пунктів названо вид судової фотопортретної (портретно-криміналістичної) експертизи?

1) експертиза зображень людей за фотографіями з метою встановлення їх віку;

2) експертиза зображень людей за фотографіями з метою встановлення їх родинних зв'язків;

3) експертиза посмертної маски невстановленої людини з метою її ідентифікації;

4) експертиза зажиттєвого фотозображення безвісти зниклої особи і черепа трупа для встановлення того, чи може виявлений череп належати цій людині;

5) експертиза виготовлення посмертної маски невстановленої людини.

17. Назвіть наступні три види суб'єктивних портретів:

1) сигналітичний, словесний, мальований;

2) мальований, фотографічний, словесний;

3) композиційно-мальований, композиційно - фотографічний, мальований;

4) фотографічний, композиційно-мальований, сигналітичний;

5) композиційно-фотографічний, словесний, фоторобот.

Задачі по темі

Задача № 1

Слідчо-оперативна група міського відділу поліції проводила огляд за заявою про виявлення трупа невідомого чоловіка, виявленого в лісовому заповідному масиві «Лосиний острів». На голові трупа і його обличчі були виявлені плями темно-бурого кольору, схожі на кров, а також поранення з правого боку, біля очного яблука.

При огляді одягу трупа жодних документів виявлено не було. У лівій кишені піджака був знайдений гаманець з дрібними грошима. Заява в чергову частину по виявленню трупа невідомого чоловіка поступила від гр. Серової

К.Н. о 20 год. 10 хв. 19 жовтня 2015 р. Спеціалістом-криміналістом була проведена пізнавальна зйомка, також був сфотографований і вилучений виявлений шкіряний гаманець.

Через два дні після огляду у міській відділ поліції поступила усна заява від гр. Сизової В.Ю. про зникнення її чоловіка в період з 12 по 19 жовтня 2015 р. Точну дату зникнення чоловіка гр. Сизова В.Ю. назвати не змогла, оскільки в цей період знаходилася в гостях у своїх батьків в с. Березне Чернігівської області. Проведена раніше перевірка відбитків пальців рук трупа невідомого чоловіка по дактилоскопічним облікам дала негативний результат. При пред'явленні для впізнання трупа чоловіка Сизової В.Ю. впізнання також дало негативний результат. Після проведених слідчих дій слідчий прокуратури Грачов Н.В. прийняв рішення про проведення у кримінальному провадженні портретної експертизи.

Завдання

1. Які дії необхідно провести з обличчям трупа і за участю якого спеціаліста?
2. Які об'єкти необхідно представити для проведення портретної експертизи про виявлення трупа невідомого чоловіка в лісовому масиві «Лосиний острів»?
3. Який порівняльний матеріал необхідний для проведення експертизи?
4. Які питання повинна вирішити дана портретна експертиза?

Задача № 2

12 листопада 2015 р. при перевірці паспортного режиму співробітниками поліції був затриманий громадянин, в якого вилучений паспорт на ім'я гр. Клокова Петра Леонідовича, 1967 року народження, уродженця м. Липки, що має ймовірно ознаки часткової підробки (переклеювання фотографії). При зовнішньому огляді документа виявлено невідповідність частини відтиску круглої печатки на фотознімку і бланку паспорта. Гр. Клоков П.Л. був доставлений до міського відділу поліції з метою встановлення особи. Для отримання якісних фотознімків затриманого гр. Клокова П.Л. черговий міського відділу поліції запросив експерта - криміналіста.

Завдання

1. Які фотознімки і в якій кількості необхідно зробити для подальшого проведення портретної експертизи?
2. Які питання слід поставити перед експертом-криміналістом при винесенні постанови про здійснення портретної експертизи?
3. Які криміналістичні обліки можуть використовуватися для встановлення особи затриманого?

Задача № 3

22 серпня 2015 р. гр. Пантелєєв Сергій Петрович звернувся з заявою до міського відділу поліції про зникнення його дружини гр. Пантелєєвої Віри Володимирівни 20 серпня 2015 р.

Цього дня після невеликої сварки, що сталася між ним і його дружиною Пантелєєвою В.В., близько 14 год. 30 хв. вона зібрала речі і пішла з будинку, сказавши при цьому, що додому більше не повернеться. Гр. Пантелєєв С.П. дзвонив 20 і 21 серпня 2015 р. своїм родичам і родичам дружини, а також її подрузі гр. Василенко К. С. Однак ніхто не зміг що-небудь сказати про місце знаходженні Віри Володимирівни.

Оперативний уповноважений Сидоров С.С. прийняв заходи розшукового характеру, але ці заходи також не дозволили розшукати Пантелєєву В.В. За результатами проведення оперативно-розшукових заходів було прийнято рішення про порушення кримінального провадження. Слідчий Філатов Л.М. допитав про обставини зникнення гр. Пантелєєвої В.В. її чоловіка гр. Пантелєєва С.П. Було прийнято рішення про проведенні огляду квартири гр. Пантелєєва С.П. В ході проведеного огляду були виявлені і вилучені альбом з кольоровими фотознімками, на яких знаходяться гр. Пантелєєв С.П. зі своєю дружиною на їх весіллі, яке відбулося шість років тому, два фотознімки гр. Пантелєєвої В.В. розміром 4x6 см, виготовлених два роки тому на паспорт, один груповий чорно-білий фотознімок гр. Пантелєєвої В.В. з колегами по роботі і шістнадцять її фотознімків, виготовлених два роки тому під час відпочинку в Анапі.

Завдання

1. Які фотознімки і в якій кількості необхідно використати для розшуку гр. Пантелєєвої В.В.?

Задача № 4

Слідчий прокуратури м. Н. розглянувши матеріали кримінального провадження №745 за звинуваченням Муратова Георгія Тарасовича, встановив:

Муратов Г.Т. звинувачується в тому, що 15 листопада 2014 р. о 16 годині на пустирі біля спортивного майданчика згвалтував 12-річну дівчинку Олю, вбив її, а через два дні, дізнавшись, що у слідчого з'явилися проти нього докази, зник.

Вчинення злочину Муратовим підтверджується показаннями Сидоренко М.М. і Юриної Н.К, висновками судово-медичної експертизи, гральної картою (туз «пik»), виявленої на місці події, і колодою карт, вилученої при обшуку кімнати, в якій проживав обвинувачений. В колоді карт не виявилось туза «пik». Оглядом карт встановлено, що карти в колоді і виявлена карта подібні за розміром, властивостями паперу (товщина, колір, еластичність), фарбою, що застосовувалась для нанесення зображень на лицьовій стороні, а також за змістом малюнка на картах.

18 листопада 2014 р. винесено постанову про притягнення Муратова в якості обвинуваченого.

Оперативно-розшуковими заходами місце знаходження Муратова встановити не вдалося. Три дні він не з'являвся ні на роботі (останнім часом він працював на місцевій кондитерській фабриці), ні в дома.

Не виявилось його також серед затриманих органами поліції, які відбувають покарання у УВП, в лікарнях і моргах. Родичів у м. Н. Муратов не мав. Він не одружений. Сусіди і знайомі повідомити, де знаходиться Муратов в даний час, не змогли. За анкетними даними він народився в м. Руза. Трудова книжка його знаходиться у відділі кадрів кондитерської фабрики. Оскільки Муратов від слідства і суду втік, постановив:

1. Оголосити розшук Муратова Георгія Тарасовича, 1966 року народження, уродженця України, освіта середньо – спеціальне (у 1984 р. Закінчив Київський радіо механічний технікум), раніше не судимий, не

жонатий, проживає за адресою м. Н., вул. Енергетична, д. 21, корпус 2, кв. 54, за професією радіотехнік.

2. Доручити проведення розшуку відділу кримінальної розшуку м. Н.

3. Застосувати в якості запобіжного заходу стосовно обвинуваченого Муратова Георгія Тарасовича при його виявленні - взяття під варту відповідно до прикладеної постанови слідчого від 19 листопада, санкціонованою прокурором м. Н.

4. Направити начальнику міського відділу поліції м. Н з цією постановою довідку про особу розшукуваного обвинуваченого Муратова з встановленими даними. Його фотокартки ні вдома, ні у знайомих, ні в архівах кондитерської фабрики не виявилось.

Слідчий прокуратури м. Н

Довідка

про особу розшукуваного обвинуваченого Муратова Георгія Тарасовича
Наводимо відомості, що сприяють розшуку обвинуваченого Муратова. Має паспорт серії МЮ-ХІ, № 497136, виданий 2-м відділенням поліції м. Н. 3 вересня.

У довідці не повторюються анкетні дані, зазначені в постанові про оголошення розшуку обвинуваченого, 1987 р., квиток про звільнення від військового обов'язку через хворобу, а також диплом про закінчення технікуму.

Одягнений в утеплену армійського зразка камуфляжу куртку (зелено-коричневі розводи) з сірим хутряним ворітником, блакитні джинси, білий светр ношений, сірі черевики фірми «Саламандра».

Необхідні речі могли бути складені в коричневий шкіряну валізу розміром 60x30x20 см, верхня кришка якої закривається за допомогою змійки, двох прямокутних нікельованих металевих замків, розташованих на передній стінці валізи, і поперечного шкіряного ремня того ж кольору,

Серед особистих речей в квартирі не виявилось сірого пальто на світлій підкладці з штучного хутра, кількох черевиків і чорної кепі «фантазія».

Ознаки зовнішності розшукуваного Муратова Г.Т.: українець, зріст середній, обличчя овальне, похмуре, волосся пряме, що спадає до плечей.

Лобатий з глибоко посадженими очима, з розлогими бровами, запалими щоками, ніс старогрецької форми, рот середнього розміру, кути рота опущені, підборіддя середнє, овальне, підборідна складка слабо виражена, вуха середні, прямокутні, відтопирені, мочка приєднана до щоки.

Постава пряма, хода розгвинчена.

Відомі звички обвинуваченого: морщить лоб, хмурить брови, чухає голову, виймає сигарету (цигарку) з пачки губами, гасить її підошвою взуття.

Особливі прикмети обвинуваченого Муратова: шрам на коліні правої ноги, криві зуби, розташовані не паралельно один одному, а під кутом, сильне виступання мускулатури грудної клітки.

Помітна прикмета: татуювання на грудях у вигляді напису: «мене виправить розстріл», виконана синім барвником.

17 листопада зняв з ощадної книжки велику суму грошей.

Слідчий прокуратури м. Н

Завдання

Дайте оцінку постанови про оголошення розшуку та довідки про особу розшукуваного з точки зору обоснування оголошення розшуку, повноти відомостей про розшукуваного і правильності опису ознак його зовнішності.

Задача № 5

3 жовтня технік-доглядач Герасимова Р.Л. виявив на горіщних сходах під'їзду №3 будинку 15 по вул. Вишнякова у чорній господарській сумці (розмір 60x35x40 см) труп дитини. Співробітниками поліції труп був направлений в морг на судово-медичне дослідження.

Оперативно-розшуковими заходами встановлено, що 1 жовтня в міський відділ поліції звернулася гр-ка Феоктистова З.Г. із заявою про зникнення її сина трьох років; до заяви було додано чорно-біла фотокартка зниклого розміром 9x12 см, виготовлена в одному з ательє міста. У ході проведених розшукових дій без вісті зниклого хлопчика виявити не вдалось.

Виявляється певний інтерес відомості про матір зниклого хлопчика. Їй 28 років, розлучена, проживає в однокімнатній квартирі, працює в комерційному банку, зустрічається з працівником посольства одного із західних держав, що

закінчують роботу за договором в Україні. Громадянка Феоктистова З.Г. збирається разом з ним покинути нашу країну. Тривалий час вона намагалася влаштувати сина в дитячий будинок, або прилаштувати його кому-небудь із знайомих за винагороду, так як майбутній чоловік не хотів вивозити її за кордон разом з сином.

Було припущення, що виявлений нею пізнаний труп хлопчика на вул. Вишнякова і зниклий Коля Ф. є однією особою. Незважаючи на те, що громадянка Феоктистова в невідомому трупи впізнала свого сина, слідчий вважає, що для вирішення ідентифікаційного питання бажані спеціальні знання і призначив фото портретну експертизу. До такого висновку він прийшов тому, що пред'явлення для впізнання хлопчика проводилося без необхідної підготовки (погане освітлення і т. п.), А також Феоктистова З.Г. могла навмисне впізнати сина для того, щоб вирішити свої проблеми, пов'язані з виїздом за кордон.

Проведення фото портретної експертизи доручити науково-криміналістичному центру, персонально експерту С. – відомому спеціалісту по даному виду дослідження не тільки в Україні, а й за її межами.

На вирішення експерта поставити такі питання:

1. Чи доцільно проведення фото портретної експертизи по даній справі?
2. Який вік невідомого трупа?
3. При позитивній відповіді на попередні питання, встановити, чи одне обличчя зображено на фотознімку невідомого трупа і на фотокартці Колі Ф.?

У розпорядження експерта представити фотознімок у фас невідомого трупа і чорно-білий фотознімок (розміром 9x12) Колі Ф.

Про кримінальну відповідальність за відмову від дачі висновку і за дачу завідомо неправдивого висновку експерта попередити.

Слідчий районної прокуратури м. Н

Завдання

1. Вкажіть, чи відповідали питання, поставлені на вирішення фото портретної експертизи, її предмету?

2. Які неточності і помилки допущені слідчим при складанні постанови про призначення фото портретної експертизи?

3. Скласти постанову про призначення фото портретної експертизи

Задача №6

В один із теплих вересневих днів 2015 р. гр-ка Новікова О.М. гуляла зі своєю 4-річною дочкою Катєю у дворі добре озеленоного будинку №7 по Гвардійської вул. в м. К. Вона присіла на лавку почитати газету, а дочка Катя захоплено будувала кріпосні споруди з піску на дитячому майданчику.

Приблизно через півгодини Новікова О.М. згадала, що повинна придбати продукти в магазині, розташованому недалеко від її будинку. Йдучи попередила доньку, щоб вона нікуди не відлучалася з дитячого майданчика. Коли гр - ка Новікова через кілька хвилин повернулася, дочки на місці не виявилися. Тривалі пошуки, в яких брали активну участь родичі та сусіди Новікової О.М., були безрезультатними. Катя безслідно зникла. Про те, що трапилося батьки Каті повідомили у відділення поліції, яка в жовтні оголосила розшук.

Через рік у м. Б. при продажу наркотичних речовин була затримана гр-ка Вікторова Л.П., молдаванка по національності, 36 років, що має середню освіту, незаміжня, постійно проживає в м. С., по вул. Металургів, буд. 24, кв.45.

При огляді її сумки була виявлена пачка дитячих фотокарток розміром 6х9 см. Пояснення їх походження викликало у слідчого підозру про можливість причетність Вікторової Л.П. до розкрадання дітей. З метою перевірки своїх припущень щодо цієї громадянки слідчий направив репродукцію цих знімків у відділення поліції м. Б. та м. С., які проводили розшук зниклих дітей. Із зазначених відділень фотознімки потрапили в найближчі області, в тому числі і в м. К.

Подружжя Новикових на одному з пред'явлених їм фото знімків впізнали свою дочку Катю.

На фотознімку упізнана дівчинка сфотографована в повний зріст, одягнена в легке пальто з короткими рукавами, на зігнутій лівій руці

знаходиться лялька, обличчя відображене в фас з невеликим поворотом голови вправо.

Затримана гр - ка Вікторова Л.П. пояснила, що на фотознімку зображена не зникла з м. К дівчинка, а її шестирічна дочка Рита.

Завдання

1. Хто є ідентифікованим об'єктом у цьому випадку?
2. Яким вимогам повинен відповідати фотознімок, представлений для порівняння?
3. Як повинен діяти слідчий, якщо такого зразка отримати не має можливості?

Тема № 8

Криміналістичне дослідження письма

План

1. Письмо і його криміналістичні ознаки
2. Ідентифікаційні ознаки почерку
3. Почеркознавча експертиза
4. Авторознавча експертиза.

1. Письмо і його криміналістичні ознаки

Письмо – засіб фіксації думки людини за допомогою мови і спеціально створеної системи умовних позначок (письмових знаків, писемності), що дозволяє закріплювати мову в часі і передавати її на відстань. Письмо у криміналістичному розумінні включає письмову мову (сміслові, мовні засоби вираження думки при письмі) і почерк.

Ознаки письмової мови поділяються на загальні і особливі.

Загальні ознаки письмової мови – це манера викладу тексту, загальний рівень грамотності, стилістичні і граматичні особливості мови, словниковий запас.

Стилістичні ознаки характеризують мову, архітектоніку тексту, стиль викладу (офіційно-діловий, науковий, технічний, виробничий, літературно-художній, побутовий, професійний, характерний для злочинного середовища та ін.).

Лексико-фразеологічні ознаки характеризують загальний словниковий запас, вживання термінів, властивих особам визначених професій, місцевості і т.п. Серед них можна виділити слова, специфічні для осіб певної професії; архаїзми – застарілі слова і вирази; діалектизми – слова та обороти мови, що використовуються у визначеній місцевості; варваризми – вживання слів з інших мов; жаргонізми – слова умовної мови деяких груп людей (жаргону).

Граматичні ознаки (орфографічні, синтаксичні, пунктуаційні) відображають знання виконавцем граматичних правил письма. Відповідно до них загальний рівень грамотності виконавця визначається як низький, середній і високий.

Особливі ознаки письмової мови:

- орфографічні навички – стійке неправильне написання слів;
- пунктуаційні навички, у тому числі своєрідне використання тих або інших розділових знаків, поділ тексту на абзаци, розділи;
- лексико-фразеологічні навички – використання слів у не властивих їм значеннях і зв'язках з іншими словами, використання визначених діалектизмів, вульгаризмів, жаргонізмів, просторіччя й ін.;
- синтаксичні навички – визначене порушення норм синтаксису, своєрідне використання синтаксичних конструкцій і т.п.;
- стилістичні навички – стійке порушення норм лексичної стилістики, своєрідні композиції викладу.

2. Ідентифікаційні ознаки почерку

Почерк – це індивідуальна і динамічно стійка програма графічної техніки письма, в основі якої лежить зорово-руховий образ рукопису, що отримує реалізацію за допомогою спеціально пристосованої системи рухів – письмово-рухової навички, що сформувались в результаті навчання і письмової практики.

Почерк характеризується загальними (характеризують почерк у цілому як систему рухів) і особливими (відображають особливості рухів при написанні окремих літер, їхніх частин і між літерних з'єднань) ознаками.

Загальні ознаки почерку:

1. Ознаки, що відображають ступінь сформованості і характер письмово-рухової навички:

- виробленість почерку, тобто володіння технікою письма відповідно до загальноприйнятої системи скоропису (високо -, середньо - і мало вироблений);
- координація рухів – точність і системність рухів при написанні літер, дотримання їхнього розміру, нахилів (висока, середня, низька);
- темп письма (швидкий, середній, повільний);
- складність рухів – простий почерк (рухи, найбільшою мірою відповідні системі, встановленій стандартними прописами); спрощений (рухи, що відхиляються від стандартного пропису у бік зменшення складності системи рухів); ускладнений (рухи, що відхиляються від стандартних прописів у сторону збільшення складності системи рухів).

2. Ознаки, що відображають структурні характеристики рухів:

- переважна форма рухів (прямолінійно-кутаста, округла, змішана), напрямки рухів (право окружні, ліво окружні, змішані);
- розмір почерку (дрібний – при висоті малих літер до 2,5 мм, великий – більше 4,5 мм);
- розгін почерку – довжина рухів по горизонталі – середній (висота рядкових знаків дорівнює їхній ширині), стиснутий, розгонистий;
- зв'язність почерку – здатність особи виконати, не відриваючи пишучого приладу від паперу, визначену кількість знаків (суцільний – разом пишуться 6 і більше знаків, середній – від 4 до 6 і малий – не більше 3 букв);
- натиск почерку – сильний (ширина основних штрихів перевищує ширину сполучних), середній, почерк без натиску і змішаний.

3. Ознаки, що відображають топографію фрагментів рукопису, виявляються в особливостях розміщення самостійних фрагментів документів: заголовків, підписів, полів, абзацних відступів, напрямки і форми рядків та ін.

Особливі ознаки почерку, що виявляються в написанні окремих літер рукопису:

- форма рухів при виконанні і з'єднанні букв і їхніх елементів (прямолінійна, дугова, петльова, кутова, хвиляста);

- напрямок рухів при написанні (знизу вгору, зверху вниз, вліво окружні, право окружні);
- довжина рухів (характеризується відносним розміром штрихів різних елементів літер);
- відносне розміщення крапок початку, закінчення, перетинання і з'єднання рухів;
- послідовність рухів, якими виконуються різні елементи літер і їх з'єднань;
- складність рухів при виконанні літер (звичайні, у порівнянні з прописами, ускладнені і спрощені);

Почерк характеризується:

- індивідуальністю, що полягає в неповторності, сукупності ознак почерку конкретної особи;
- стереотипністю, відтворюваністю в почеркових реалізаціях ознак почерку визначеної особи в тих самих варіантах при мінімумі розкиду;
- варіаційністю, стійкою видозміною почерку тієї самої особи, відображеною у її рукописах, що є засобами пристосування до різних умов їхнього виконання.

Існують основний і додатковий варіанти почерку. Для виконання підписів використовується підписний почерк – програма реалізації зорово-рухового образу за допомогою індивідуальної і динамічно стійкої системи рухів; динамічна стійкість, що складається з відтворюваності (повторюваності) властивостей почерку (його ознак) і зберігаємості в межах ідентифікаційного періоду при письмі в різних умовах, що не викликають різкого порушення процесу письма.

3. Почеркознавча експертиза

Для проведення почеркознавчої експертизи в розпорядження експертів надаються досліджувані документи (оригінал) і порівняльні зразки, що можуть бути вільними, експериментальними і умовно-вільними.

Вільними зразками називаються рукописи і підписи, виконані до порушення кримінальної справи (початку провадження по цивільній справі) і

поза зв'язком з нею. Ними можуть бути матеріали особистої і службової переписки, автобіографії, анкети, заяви, конспекти, щоденники, підписи в платіжних відомостях і касових ордерах і інші тексти, виконані власноручно. Ці зразки можуть бути знайдені за місцем роботи, навчання, у відділеннях міліції, зв'язку, банках, військкоматах, вдома або у родичів і т.д. При їх виявленні необхідно упевнитися, чи дійсно вони написані особою, запідозреною у виконанні рукопису або підпису.

Вільні зразки повинні бути виконані на тій же мові, що і досліджуваний текст. Оскільки, незважаючи на відносну стійкість, почерк людини може все-таки змінюватися з перебігом часу, бажано, щоб вільні зразки були виконані приблизно в той же час, що і досліджуваний документ. Якщо це неможливо, необхідно з'ясувати, чи не перенесла особа, почерк якої досліджується, за минулий період яких-небудь захворювань, що впливають на почерк (наприклад, захворювань очей, руки, психічних та ін.), чи не пов'язана зміна почерку з похилим віком.

Використовуваний варіант почерку залежить від змісту документа. Тому при дослідженні об'ємних рукописів надаються аналогічні порівняльні матеріали. Зразки повинні бути виконані в тих же умовах, що і текст (наприклад, стоячи, у тому ж стані). Темп письма повинен зберігатися, а якщо рукопис виконаний з наслідуванням якому-небудь шрифтові, варто розшукати вільні зразки, написані тим же способом.

Експериментальні зразки виконуються спеціально для проведення експертизи. Вони повинні бути порівняні з досліджуваним рукописом (підписом) за всіма вищевказаними параметрами. Для добору зразків роблять диктування тексту, в який включають слова, фрази з досліджуваного документа, або рекомендують особі скласти який-небудь документ (автобіографію). Розділові знаки не вказуються, правопис слів не пояснюється, пропонується писати так, як особа вважає правильним. Експериментальні зразки почерку можуть бути відібрані в умовах максимально наближених до передбачуваних умов виконання рукопису (підпису) (що особливо важливо для встановлення стану особи) у будь-якому виді і кількості, при їх виготовленні

можна спостерігати за процесом письма. Однак, при їх виконанні пишучий може намагатися навмисне спотворювати свій почерк. Для протистояння цьому варіюють темп диктування.

Умовно-вільні зразки почерку і підписів – рукопису і підпису в документах, що виконані після порушення кримінального провадження (початку провадження по цивільній справі), але не у зв'язку з підготовкою матеріалів на експертизу. До них відносяться протоколи допитів, пояснення, скарги, клопотання та інші рукописи, виконані під час ведення справи.

Почеркознавча експертиза проводиться з метою встановлення особи – виконавця рукописного тексту або підпису, його статі і віку, умов і обставин, при яких виконані різного роду рукописні документи, записи або підписи.

Відповідно до цих цілей при вирішенні ідентифікаційних завдань почеркознавчій експертизі можуть бути поставлені наступні питання:

1. Ким із числа осіб, які вказуються, виконані рукописні тексти, літерні або цифрові записи в даному документі?

2. Ким виконаний підпис від імені визначеної особи, самою особою або іншою особою?

3. Однією або різними особами виконані тексти (підписи) у різних документах або окремі частини тексту в одному документі.

Діагностичні завдання пов'язані з вирішенням питань:

1. Ким виконаний рукописний текст – чоловіком чи жінкою?

2. До якої вікової групи відноситься автор рукописного тексту?

3. Як виконаний рукописний текст (підпис): у незвичайній обстановці (наприклад, на холоді, у незвичній для виконавця позі і т.п.); у незвичайному стані пишучих (хвороба, алкогольне або наркотичне сп'яніння, стан афекту та ін.); навмисно зміненим почерком, з наслідуванням почерку конкретної особи, лівою рукою?

4. Чи не дописані слова або цифри до даного тексту іншою особою?

Об'єктами почеркознавчої експертизи є рукописні документи, фрагменти рукописних текстів, короткі записи (літерні і цифрові), підпис.

4. Авторознавча експертиза

Авторознавча експертиза проводиться з метою встановлення автора даного тексту на підставі аналізу особливостей писемної мови, що відобразилися в ньому. Необхідність у встановленні авторства виникає нерідко у випадках, коли анонімний документ написаний під диктування або переписаний іншою особою, надрукований на друкарській машинці, принтері або іншим способом. За допомогою авторознавчого дослідження можливо також дати авторові тексту визначену характеристику на підставі ряду виявлених ознак, таких як стать, вік, освітній і культурний рівень, професія, походження з визначеної місцевості, а також судити про фактори, що діяли на нього в період створення тексту.

До питань діагностичного характеру, що виносяться на вирішення цього роду експертизи, відносяться:

1. Який освітній рівень автора тексту?
2. Чи є дана мова рідною для автора тексту; якщо ні, то яка мова приблизно є для нього рідною?
3. Носієм якого діалекту є автор тексту?
4. Чи складений даний документ особою, яка володіє навичками наукового (публіцистичного, ділового та ін.) стилю писемної мови?
5. Чи складений цей текст із навмисним перекручуванням писемної мови або особою в незвичайному психофізіологічному стані?

Ідентифікаційні питання:

1. Чи є автором тексту дана особа?
2. Автором тексту декількох документів є одна особа або різні особи?

Об'єктами авторознавчої експертизи є тексти документів, виконані в побутових, ділових, публіцистичних, науковому стилях письмової мови. Ними можуть бути рукописні і машинописні документи, документи, виготовлені поліграфічним способом, їхні копії. Вирішення питання про авторство тексту можливе, якщо досліджуваний текст містить не менш 500 слів.

Контрольні питання

1. Які основні властивості почерку?
2. Які чинники приводять до змін почерку?
3. Як розрізняються ознаки письмової мови?

4. Які основні загальні ознаки почерку?
5. З яких етапів (стадій) складається криміналістичне дослідження почерку?
6. Що таке зразки почерку і їх види?
7. Які відомості про передбачуваного виконавця рукопису слід повідомити експерта?

Тести по темі

1. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ характеризують письмову мову людини в цілому і вони притаманні всім людям, які вміють письмово висловлювати свої думки, дають змогу попередньо диференціювати авторів рукописів чи машинописних текстів перш за все за ступенем володіння письмовою мовою»?

- 1) лексичні ознаки почерку;
- 2) ознаки загального рівня розвитку автора письмової мови;
- 3) стилістичні ознаки почерку;
- 4) загальні ознаки письмової мови;
- 5) система автоматизованих рухів, які використовуються для виконання письма.

2. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ – це зміст документа, який характеризується специфікою мовно-змістовних засобів»?

- 1) окремі (індивідуальні) ознаки письмової мови;
- 2) рівень володіння письмовою мовою або ступінь грамотності;
- 3) загальні ознаки письмової мови;
- 4) письмова мова;
- 5) почерк.

3. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки:

«_____ – це система автоматизованих рухів, які використовуються для виконання письма»?

- 1) окремі (індивідуальні) ознаки письмової мови;
- 2) рівень володіння письмовою мовою або ступінь грамотності;
- 3) загальні ознаки письмової мови;
- 4) письмова мова;
- 5) почерк.

4. Яким може бути загальний рівень грамотності письмової мови людини?

- 1) зображувально-виразним;
- 2) середнім;
- 3) недостатньо - низьким;
- 4) посереднім;
- 5) стилізованим.

5. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ відображають ступінь дотримання автором системи пунктуаційних, орфографічних, стилістичних норм мови, яких його свого часу навчали у школі чи іншим способом»?

- 1) обставини, за яких складався документ;
- 2) лексичні ознаки;
- 3) граматичні ознаки;
- 4) ознаки цільового призначення документа;
- 5) ознаки словникового запасу автора.

6. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ відображають у змісті документа мовні засоби письма, неправильне вживання слів, уживання зайвих слів, повторення тих самих слів унаслідок обмеженого словникового запасу автора тексту чи рукопису»?

- 1) ознаки обізнаності автора щодо конкретних фактів;

- 2) тема документа;
- 3) граматичні ознаки;
- 4) ознаки орфографічного запасу;
- 5) лексичні ознаки.

7. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ – це сукупність прийомів використання лексичних, фразеологічних і зображувальних засобів мови; манера викладення думок, зворотів у реченні, синтаксичній структурі, структурі фраз і побудові тексту в цілому?»

- 1) ознаки акцентування;
- 2) ступінь грамотності;
- 3) ознаки грамотності;
- 4) стилістичні ознаки (стиль викладу);
- 5) пунктуаційні ознаки.

8. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ характеризує сформованість письмово-рухових навиків, визначається ступенем володіння технікою письма виконавцем документа, його здатністю користуватися загальноприйнятою системою скоропису?»

- 1) письмова мова;
- 2) стиль викладу письма;
- 3) ступінь складності почерку;
- 4) виробленість почерку;
- 5) розгін почерку.

9. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ – це графічна сторона письма, сутність якої полягає у зображенні думки автора графічними знаками мовного алфавіту (цифровими знаками), із застосуванням координованої системи

специфічних рухів шляхом автоматизованого відображення писемних навиків»?

- 1) загальні ознаки письмової мови;
- 2) письмова мова;
- 3) ступінь складності почерку;
- 4) почерк;
- 5) загальні ознаки почерку.

10. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ характеризує переважаючу структуру (форму) рухів відносно їх траєкторії під час виконання окремих літер, знаків, штрихів. Ці рухи виконуються особою, яка пише, в площині паперу»?

- 1) ступінь складності рухів;
- 2) загальна форма рухів у почерку;
- 3) загальний напрямок рухів;
- 4) нахил почерку;
- 5) натиск почерку.

11. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ означає, що слідчий повинен впевнитись, ким виконано текст документа, що скеровується для експертизи у значенні вільних зразків (зразки повинні бути засвідчені слідчим у процесуальному документі їх фіксації)»?

- 1) співставленість зразка;
- 2) достовірність або безсумнівність походження зразка;
- 3) належна якість зразка;
- 4) достатність зразка;
- 5) спеціальність зразка.

12. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ – це сукупність навиків виконання рукописного

документа, що відображаються у властивих конкретному виконавцю письма способах написання літер та зв'язкових штрихів між ними, а також у розташуванні знаків та їх елементів між собою, крім цього, це також специфічні відхилення у написанні від типових правил (прописів) конкретної мови, з яких починається навчання техніці письма в школі»?

- 1) окремі (індивідуальні) ознаки письмової мови;
- 2) рівень володіння письмовою мовою або ступінь грамотності;
- 3) загальні ознаки письмової мови;
- 4) письмова мова;
- 5) окремі ознаки почерку.

13. Експертним почеркознавчим дослідженням можна встановити:

- 1) виконавця рукопису чи підпису;
- 2) виконавця і умови виконання рукопису (підпису);
- 3) стать виконавця і його вік;
- 4) деякі фізичні і професійні можливості виконавця;
- 5) всі відповіді вірні.

14. При призначенні почеркознавчої експертизи, клопотання обвинуваченого про заміну йому захисника, написане ним власноручно, є:

- 1) вільним зразком почерку;
- 2) умовно-вільним зразком почерку;
- 3) експериментальним зразком почерку;
- 4) засвідченим підписом обвинуваченого зразком почерку;
- 5) не може трактуватись як зразок почерку.

15. Почерк – це:

- 1) зафіксована в рукописі система звичних рухів, основу яких утворює письмово-руховий навик;
- 2) індивідуальний, динамічно стійкий зорово-руховий образ графічної техніки письма, що реалізується за допомогою системи рухів у рукописі;
- 3) характерна для кожного, хто пише, заснована на його письмово-руховому навичку система рухів та інших прийомів, за допомогою яких фіксуються рукописні повідомлення;

- 4) сукупність звичних рухів при написанні письмових знаків;
- 5) всі відповіді правильні.

16. Розгін почерку – це:

- 1) кількість букв, що виконана злитими рухами;
- 2) положення нахилу вертикальних осей букв щодо лінії письма;
- 3) відношення ширини букв до висоти, а також відстань між письмовими знаками;
- 4) напрямок рухів при написанні букв і елементів;
- 5) швидкість написання букв, слів, речень.

17. Писемне мовлення – це:

- 1) це специфічний спосіб формулювання та викладу думок певною особою письмово;
- 2) це смисловий бік письма;
- 3) носій інформації про соціально-біографічний і психологічний портрети автора, про зовнішні та внутрішні чинники, які впливали на автора при створенні тексту.
- 4) характеризує стиль документа, лексику, стилістику, інтелект та грамотність автора; його професію, місце проживання тощо;
- 5) всі відповіді вірні.

18. Яку помилку допустив слідчий під час отримання експериментальних зразків почерку?

- 1) продиктував текст;
- 2) включив у текст слова і словосполучення із досліджуваного рукопису;
- 3) показав виконавцю зразків почерку досліджуваний текст;
- 4) використав такий самий вид пишучого приладу, яким був виконаний досліджуваний рукопис;
- 5) обсяг зразків склав 10 сторінок.

19. Загальними ознаками почерку є:

- 1) складність почерку;
- 2) загальна форма і напрям рухів;
- 3) розмір;

- 4) розгін;
- 5) всі відповіді вірні.

Задачі по темі

Задача № 1

Вранці 15 листопада 2015 р. гр. Сашина Г.І. одержала лист з погрозами на свою адресу і на адресу її дітей. Записка була здійснена на чистому аркуші білого нелінійованого паперу, вкладена в чистий конверт і опущена в поштову скриньку гр. Сашиной Г. І.

Рукописні записи були вивчені слідчим Івановським С.Н. і для вирішення питання про порушення кримінальної справи направлені на дослідження в експертно-криміналістичний відділ поліції.

Завдання

1. Які дослідження необхідно провести в даному випадку?
2. Які питання вирішуються при проведенні цього дослідження?

Задача №2

Підготувати фрагмент постанови про призначення експертизи згідно з наведеною фабулою.

Ф а б у л и

1. У квартирі 12 квітня 2015 р. був виявлений труп власника – директора фінансової компанії, яка спеціалізувалася на переводах грошових коштів за кордон, гр. Н. з вогнепальним пораненням в області голови. При огляді місця події поряд із трупом знайшли мисливську рушницю ІЖ-56, а на столі записку наступного змісту: «Я йду із життя, тому що воно мені набридло». Ретельно оглядаючи місце самогубства, слідчий звернув увагу на наступні обставини: біля рани відсутні сліди пострілу з близької відстані; на рушниці відсутні будь-які відбитки пальців; на столі знаходився посуд для двох осіб із залишками їжі.

Порушивши кримінальне провадження, слідчий вирішив перевірити, чи є гр. Н. автором і виконавцем тексту на виявленій записці.

2. При розслідуванні розкрадань у будівельній компанії «Еліт-буд» встановлено незаконне отримання грошових коштів одним із прорабів компанії К.

Скориставшись безконтрольністю з боку керівництва і головного бухгалтера компанії, К. оформлював на роботу тимчасово, строком до двох місяців, працівників будівельних спеціальностей – П., С, Б., закривав на їх прізвища наряди на нібито виконані роботи, а в кінці місяця отримував за них заробітну платню, розписуючись у платіжних відомостях.

Допитані П., С. і Б. показали, що ніколи не працювали в будівельній компанії «Еліт-буд».

У ході розслідування виникла необхідність встановлення виконавця підписів у платіжних відомостях напроти прізвищ П., С, Б., а також автора і виконавця заяв про прийняття на роботу і звільнення з роботи вищевказаних осіб.

3. З Охтирського паливного складу громадянам відпускали вугілля тільки по довідках встановленого зразка за наявності на них відповідної резолюції («Л. відпустити вугілля відповідно до норми»), дати і підпису завідуючого плановою комісією П.

Скориставшись вільним доступом до бланків довідок, злочинці викрали 51 бланк із завчасно поставленими відбитками печатки. Ці бланки довідок водій автомобіля Б. купив у працівників паливного складу по 30 грн. за кожен; одержане за ними вугілля продав за завищеною ціною.

У ході розслідування підозра щодо виконання текстів і резолюцій, дат і підписів від імені П. впала на громадянина М., щодо записів прізвищ, імен та по батькові, адреси одержувачів вугілля (вигадані особи) – на водія Б.

Тема 9

Техніко - криміналістичне дослідження документів

План

1. Мета, види та об'єкти техніко-криміналістичного дослідження документів.
2. Ознаки часткової підробки документів.
3. Ознаки підробки підписів.
4. Ознаки підробки відбитків печаток і штампів.
5. Встановлення початкового змісту пошкоджених документів.
6. Техніко-криміналістична експертиза документів.

1. Мета, види та об'єкти техніко-криміналістичного дослідження документів

У криміналістиці як документи виступають різноманітні матеріальні об'єкти, що містять інформацію про обставини вчиненого злочину або злочину, що готується. Ця інформація може бути виражена друкованими чи рукописними літерами, цифрами, символами, кодами.

В залежності від способів фіксації інформації як документи можуть виступати: рукописні і друковані документи, креслення, малюнки, схеми; фото-, аудіо-, кіно- і відеоматеріали, лазерні і магнітні диски і т.п.

Документи є речовими і письмовими доказами. Документи – письмові докази містять відомості про юридичні факти, зафіксовані у їх смисловому змісті. До них відносяться оригінали (технічний паспорт, накладна), а також дублікати або копії, завірені у встановленому порядку.

Документи – речові докази мають сліди злочинного впливу (витравлення, підчистка, дописки, наявність підробленого відбитка печатки та ін.).

Справжніми, на відміну від підроблених, є такі документи, в яких реквізити і зміст відповідають дійсності. Підробка документа може бути повною (виготовлення цілком підробленого документа) або частковою (внесення в справжній документ змін). Відповідно, в юридичній практиці розрізняють два види підробки: інтелектуальна, коли викладені в документі дані не відповідають дійсності (наприклад, виготовлення документа від імені не існуючої організації), і матеріальна, коли провадиться внесення змін у справжній документ шляхом дописки, підчистки, витравлення і т.д. або цілком виготовляється підроблений документ.

Техніко-криміналістичне дослідження документів проводиться з метою встановлення дійсності документів, визначення часу, способу і засобів їх виготовлення, виявлення ознак часткової або повної підробки документів, виявлення невидимих і слабо видимих записів, відновлення змісту спалених документів.

В залежності від об'єктів дослідження і завдань, що вирішуються, прийнято виділяти кілька видів техніко-криміналістичного дослідження документів:

- дослідження реквізитів документів;
- дослідження відбитків друкованих форм;
- дослідження матеріалів документів.

Відповідно, об'єктами техніко-криміналістичного дослідження документів є:

- рукописні і машинописні документи;
- документи, виготовлені поліграфічним способом, і їх фрагменти, у тому числі: бланки документів, цінні папери, грошові білети та ін.;
- знаряддя письма: олівці, кулькові і пір'яні ручки, фломастери та ін.; поліграфічне устаткування; друкарські машинки, принтери; печатки, штампи і т.д.;
- матеріали документів (папір, картон і т.п.; чорнило, типографська і штемпельна фарба; стрічки для друкарських машинок, картриджі для принтерів, копіювальний папір);
- клеї; покривні палітурні матеріали та ін.;
- засоби для витравлення текстів.

2. Ознаки часткової підробки документів.

У багатьох випадках ознаки часткової підробки документів можуть бути встановлені вже в ході їх огляду за допомогою лупи або мікроскопа в розсіяному або косо падаючому світлі, а також за допомогою виявлення логічних протиріч при вивченні змісту документа.

Підчистка – це механічне видалення штрихів на документі. Ознаками підчистки, що виявляються при розгляді документа на просвіт або з використанням лупи, є порушення структури верхнього шару паперу, в результаті чого він стає більш шорсткуватим і тонким. Нерідко супроводжується ушкодженням штрихів захисної сітки і сусідніх письмових знаків, залишенням вилученого тексту (у виді поглиблень і опуклостей з лицьової і зворотної сторін листа). Заново написані символи (дописка) мають

нерівні краї штрихів, розпливи. Іноді проявляються залишки штрихів початкового тексту у вигляді часток забарвленої речовини, що не відносяться до наявних написів. Сліди механічного впливу з часом маскуються поліруванням за допомогою якого-небудь гладкого предмета, краї якого можуть утворювати на папері характерні траси. При глибокому, погано зробленому підчищенні ділянку з вилученим текстом заливають у ряді випадків яким-небудь барвником або покривають тонким шаром парафіну чи крейди.

Дописка – це зміна початкового змісту документа за допомогою внесення на вільні місця або замість вилученого тексту нових знаків. Ознаками дописки є розходження в кольорі і відтінках штрихів початкових і нових записів, незвичайне розміщення окремих записів у тексті, ширина штрихів і зміни в ознаках почерку, що свідчать про виконання тексту іншою особою або тією ж особою, але в інших умовах (змінюється, наприклад, розгін, відстані між буквами, словами, рядками) та ін.

Травлення – це видалення записів або їхньої частини знебарвленням барвника, штриха за допомогою хімічної реакції між забарвленою речовиною й окислювачем. **Змивання** – це видалення тексту розчинниками. Травлення і змивання застосовуються для знищення текстів. Ознаками травлення і змивання є порушення проклейки паперу, його матовість, зміна кольору. Папір нерідко здобуває жовтуватий відтінок, утворюються тріщини, спостерігається знебарвлення або зміна записів, виконаних на прилеглих ділянках, наявність залишків слабо видимих штрихів початкового тексту, записів різного кольору. При огляді документа в ультрафіолетових променях спостерігається розходження в люмінесценції ділянки, що піддавалася травленню, і детальної поверхні документа (холодне світіння).

Заміна частини документа.

Заміна фотографії. В більшості випадків заміна фотографії проводиться в документах, що засвідчують особу. Можливі:

– повна заміна фотографії;

– монтаж, коли на документі залишається частина фотознімка з відбитком печатки, а до неї підклеюють відповідним способом підрізану фотографію іншої особи;

– нанесення на підкладку одного фотознімка частини емульсійного шару іншого.

Заміна частини цінного паперу, касового чека, лотерейного білета проводиться шляхом вклеювання номерів, цифр або зображень. Ознаками вклейки є стовщення паперу, розбіжності ліній захисної сітки, забруднення, наявність темної або світлої ліній по краях вклейки при вивченні на просвітах.

Заміна аркушів зустрічається в паспортах, трудових книжках, інших документах, що складаються з декількох аркушів. На заміну аркушів у документах вказують розходження у відтінку і якості паперу, розбіжність нумерації сторінок, серії і номери аркушів документа, розмірів і конфігурації країв аркушів, додаткові проколи на аркушах.

3. Ознаки підробки підписів.

Найбільш розповсюдженими є наступні способи підробки підписів:

– малювання по пам'яті, змальовування за зразком справжнього підпису за допомогою олівця або гострого предмета з наступним обведенням слідів тиску;

– копіювання на просвіт через копіювальний папір;

– подвійне перекопіювання підпису за допомогою плоского зволоженого кліше;

– перекопіювання за допомогою множинної техніки, електрографії;

– копіювання на просвіт за допомогою копіювального паперу, шляхом обведення штрихів загостреним предметом з наступним обведенням.

Ознаки технічної підробки підпису:

– сповільненість рухів, що виражається в звивистості, неприродних зламах і тупих закінченнях штрихів, невиправданих зупинках пишучого приладу, подвоєння деяких елементів, збіг загальної конфігурації підробленого підпису із справжнім;

– наявність штрихів від олівця або залишків копіювального паперу, що використовувалися для одержання підготовчого малюнка, що виявляються за допомогою лупи або інфрачервоного випромінювання;

– наявність у підписі втиснених безбарвних штрихів, що не скрізь збігаються зі штрихами, залишеними пишучим приладом;

– розпливи штрихів, нечіткість їхніх країв, блідість барвника, наявність забруднень і залишків сторонньої речовини, якщо для відтворення підпису використовувалося подвійне перекопіювання за допомогою плоского кліше.

При підробці документів за допомогою електрографії краї штрихів нерівні, навколо них спостерігається тінь у вигляді крапок того ж кольору, що і штрихи підпису, відсутня рельєфність штрихів, що виникає від тиску пишучого приладу на папір.

Для підробок, отриманих фотографічним способом, характерний повний збіг досліджуваного підпису з використаною фотокопією. Фотографічним способом зазвичай виготовляють факсиміле. Підписи, нанесені з його допомогою, мають мікроструктуру штрихів, специфічну для металевих кліше.

4. Ознаки підробки відбитків печаток і штампів.

Практиці відомі кілька способів підробки печаток і штампів. Основні з них:

– малювання печатки на самому документі;

– перекопіювання справжнього відбитка на підроблений документ;

– одержання відбитка за допомогою підробленого кліше (виготовленого вирізанням, гравіюванням, фотомеханічним способом, за допомогою типографських шрифтів або іншим способом);

– одержання відбитка за допомогою сторонніх предметів, що мають зовнішню подібність з печатками і штампами, але інше призначення (значки, монети і т.п.).

Ознаками малювання зображення відбитка на документі є наявність слідів попередньої підготовки (залишки слідів копіювального паперу, штрихів від олівця, прокол у центрі, дірка від циркуля); нерівномірність розподілу барвника в штрихах відбитка; різна конфігурація тих самих знаків; неоднакові

розміри букв, інтервалів між ними і між рядками; злами штрихів і нерівномірності їх по ширині; перекручування малюнка окремих букв або елементів, здвоєність деяких штрихів, неправильне розміщення знаків у тексті, виконаному по ободку круглої печатки.

При підробці **шляхом пере копіювання** через копіювальний папір оригінального відбитка безпосередньо на документ із наступним обведенням штрихів можна спостерігати залишки барвника копіювального паперу.

При виконанні відбитка печатки або штампа **за допомогою саморобного кліше**, виготовленого гравіруванням, витравленням, малюванням на папері, вирізанням із щільних матеріалів (гуми, лінолеуму, дерева і т.д.), зібраного з типографських літер, залишаються характерні ознаки, що можуть бути виявлені в процесі огляду або спеціального дослідження. До таких ознак відносяться: нестандартність шрифту, неоднакові розміри букв та інтервалів між ними, відсутність відсічень у буквах, наявність дзеркального відображення букв і знаків, наявність кіл, річних кілець у відбитках дерев'яних кліше, наявність кругових ліній або рівнобіжних борозенок від металевих кліше, нерівномірний розподіл барвника у відбитку, звивистість у стовщеннях штрихів, ламані лінії рядків та інші.

Відбитки справжніх печаток іноді копіюються на інший документ **за допомогою проміжного кліше**, у якості якого використовують зволожений фотопапір, липку стрічку. Перекопійований відбиток характеризується слабким фарбуванням, розпливами і нечіткими краями перекопійованих штрихів. Крім того, у місці контакту зволоженого кліше з папером документа можуть спостерігатися матовість паперу, його забруднення, блиск в ультрафіолетових променях.

До інших способів підробки відноситься **виготовлення печатки або штампа методом монтажу** за допомогою букв і цифр, вирізаних зі справжніх печаток і штампів, що вийшли з експлуатації. Використання розповсюджених у даний час печаток і штампів зі зміненим шрифтом може бути виявлене при порівнянні зі справжнім відбитком за особливостями шрифту, розміщенням окремих знаків і рядків відносно один одного.

Іноді використовуються **справжні печатки або штампи** іншої організації, але при цьому маскується їхній зміст, для чого печатка під час дотику до листа паперу злегка повертається, її відбиток виходить розпливчастим, змазаним.

Якщо печатка перенесена на документ за допомогою **ксерокопіювального апарата або скануванням** з використанням комп'ютера і наступною роздруківкою на принтері, то при збільшенні спостерігається наявність безлічі крапок, елементи зображення складаються з крупинок порошку, що обсипаються при перегибах (лазерний принтер) або розколюються (струмовий принтер), причому лінії мають східчастий рельєф.

5. Встановлення початкового змісту пошкоджених документів.

У слідчій практиці часто необхідно встановити зміст слабовидимих і невидимих текстів, залитих барвником, закреслених записів, розірваних і згорілих документів, що стали такими в результаті навмисного впливу, тривалого збереження або впливу якихось інших несприятливих факторів.

Слабо видимі і невидимі тексти. Часто вдається встановити зміст тексту шляхом вивчення документа за різних умов освітлення. Так, вискоблені штрихи добре помітні на просвіт, виявити запис за втисненими штрихами вдається при дослідженні поверхні паперу в косо падаючому світлі. Слабо видимі штрихи, що небагато відрізняються за кольором або контрастністю від фону, вдається прочитати за допомогою підібраних світлофільтрів, що підсилюють контрастність тексту або фотографуванням на контрастні світлочутливі матеріали.

Знебарвлені штрихи не однорідні за хімічним складом з іншою поверхнею паперу. Тому іноді вдається прочитати текст завдяки його люмінесценції в ультрафіолетових променях або фотографуванні у відбитих ультрафіолетових променях, тому що їхнє поглинання і відображення відрізняються від поглинання і відображення променів видимої частини спектру.

Залиті і закреслені тексти. При прочитанні залитих і закреслених текстів використовується фотографування у відбитих інфрачервоних променях або вивчення через електронно-оптичний перетворювач інфрачервоних променів. У

випадку, якщо барвник, що ховає текст документа, володіє більшою здатністю до копіювання, ніж речовина штрихів, то пляму, що маскує текст, видаляють вологим копіюванням. Текст може бути також виявлений у результаті знебарвлення барвної речовини хімічними реактивами, його змиванням або механічним видаленням.

Тексти, виконані водорозчинними барвниками і залиті (закреслені) речовиною, нерозчинною у воді, виявляються за допомогою дифузно-копіювального методу.

Розірвані і спалені документи. Дослідження розірваних і спалених документів часто допомагає встановити істотні обставини, що мають значення для розслідування кримінальної справи. Для відновлення розірваних документів збирають усі наявні клаптики паперу і потім, використовуючи їх форму і розміри, конфігурацію країв, що збереглися, фрагменти записів та інші ознаки, розкладають таким чином, щоб наочно було видно, що вони раніше склали одне ціле. Відновлений у такий спосіб документ поміщують між склом, краї якого окантовують. Якщо текст відновленого документа не вдається прочитати через те, що штрихи знебарвлені, залиті барвником, закреслені, то проводять дослідження з метою встановлення змісту документа.

Об'єктом криміналістичного дослідження можуть бути також спалені документи. Поводження з ними вимагає особливої обережності, тому що обвуглений, а особливо спопелілий папір легко руйнується. Обвуглені документи вилучають пінцетом із гладкими губками, а спопелілі – за допомогою совка. Покороблені аркуші розміщують між склом та окантовують, спопелілі – укладають у коробку з ватою.

Виявлення текстів спалених документів здійснюється кольору діленням, фотографуванням у косо падаючому світлі, зйомкою в інфрачервоних променях, обробкою спеціальними реактивами.

6. Техніко-криміналістична експертиза документів.

Даний вид криміналістичних експертиз, в залежності від об'єктів дослідження і задач, що вирішуються, поділяється на кілька видів: дослідження

реквізитів документів (рукописних записів і підписів), відбитків друкованих форм, матеріалів документів.

Задачі експертизи реквізитів документів:

- визначення способу і давнини виготовлення документа і його фрагментів;
- встановлення факту і способу зміни його змісту;
- виявлення слабовидимих і невидимих записів;
- встановлення, чи не складала фрагменти документа раніше єдине ціле.

Експертиза відбитків друкованих форм включає дослідження поліграфічної продукції; машинописних текстів; текстів, надрукованих на інших друкувальних апаратах (наприклад, принтерах персональних комп'ютерів, телетайпах та ін.); відбитків печаток і штампів.

Експертиза дозволяє встановлювати:

- спосіб виготовлення бланка документа, грошового білета, цінного паперу, друкованої форми;
- найменування і марку поліграфічного шрифту, конструктивні особливості друкованого устаткування, клас, тип, вид, марку, модель друкарської машинки (принтера персонального комп'ютера і т. п.), період виконання тексту на ній і т.д.

Вирішення задач ідентифікаційного характеру дозволяє ототожнити конкретні технічні засоби, використані для виготовлення документів (поліграфічне устаткування, множинну техніку, друкарську машинку, принтер і ін.), виявити виконавця машинописного тексту.

Експертиза матеріалів документів проводиться для дослідження матеріалів письма (олівців, паст кулькових ручок, чорнила, фломастерів, штемпельних і типографських фарб, копіювальних паперів, стрічок для друкарських машинок, картриджів принтерів та ін.); паперу і картону; речовин, що клеять, захисних покриттів, лаків та ін. У ході цієї експертизи визначаються групова приналежність і джерело походження матеріалів документів.

Для вирішення ідентифікаційних задач техніко-криміналістичної експертизи документів у розпорядження експерта надаються вільні зразки:

рукописні, машинописні тексти, відбитки печаток і штампів, що повинні приблизно відповідати часу виконання документа. Як такі зразки можуть бути використані архівні документи, копії наказів, листів і іншої документації.

При ідентифікації печаток і штампів на експертизу спрямовуються п'ять-вісім експериментальних відбитків, що повинні розрізнятися за силою і напрямком натиску, ступенем фарбування, бути виготовлені на м'якій і твердій підкладках. Якщо печатка або штамп були виготовлені більше двох-трьох років тому, необхідні також відбитки, що відносяться до передбачуваного часу виготовлення документа. Виявлені підозрювані печатки і штампи варто також направляти на експертизу, якщо є припущення, що ними виконані відбитки на документах. При ідентифікації інших друкованих форм на дослідження спрямовується або сама форма, або відбитки на білому нелінійованому гладкому папері, виготовлені аналогічно відбиткам печаток і штампів.

Експериментальні зразки машинописних текстів виконуються через 1; 1,5 і 2 інтервали і повинні містити відбитки всіх знаків і текст, що повторює за змістом досліджуваній або який містить усі слова і буквосполучення, використовувані в досліджуваному документі. Якщо друкарська машинка піддавалася ремонту, заміні шрифту або окремих знаків, про це повинно бути повідомлено експертові. Для одержання зразків текстів, виконаних на матричних принтерах, крім того, необхідно використовувати ті ж шрифти, що застосовувалися в досліджуваному документі.

Експериментальні зразки графічних копій (чотири-п'ять) одержують на тому ж устаткуванні, причому бажано використовувати максимально можливий для даного апарата формат паперу і той же масштаб, при якому копіювався документ. Крім копій, необхідно надати експерту основні матеріали: папір, тонер (5-10 мол).

При дослідженні матеріалів документів у розпорядження експерта надають порівняльні зразки чорнила, пасти, фарби, паперу, картону та ін.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке повна і часткова підробка документа?
2. Які відомі способи зміни первинного вмісту документа?

3. Що таке підчистка і які ознаки в документі вказують на неї?
4. Що таке травлення ? Які ознаки свідчать про те, що первинні записи в документі витравлені?
5. Як може бути встановлена дописка?
6. Які ознаки вказують на заміну фотокартки в документах?

Тести по темі

1. У якій відповіді правильно названо слово (словосполучення), пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ - це система наукових знань про різновиди документів, що функціонують у кримінальному судочинстві, а також про засоби, прийоми, методи їх дослідження, та шляхи використання цієї інформації під час кримінального провадження»?

- 1) криміналістична філологія;
- 2) спосіб вербалізації думок;
- 3) криміналістична документалістика (документознавство);
- 4) криміналістичне графолознавство;
- 5) криміналістичне почеркознавство.

2. У якій відповіді правильно названо одне із діагностичних завдань техніко-криміналістичного дослідження документів?

- 1) отожднення цілого документа за його частинами;
- 2) ідентифікація штампів, печаток за їх відтисками;
- 3) встановлення способу виготовлення документа;
- 4) встановлення конкретних засобів виконання всього документа або певних його реквізитів;
- 5) встановлення групової належності матеріалу, яким зроблено запис.

3. У якій відповіді правильно названо мету техніко-криміналістичного дослідження документів як галузі криміналістичної техніки?

- 1) вивчення й розробка проблем дослідження письмової мови як носія інформації, що має значення для кримінального судочинства;

2) вивчення й розробка питань дослідження почерку у кримінальному судочинстві;

3) встановлення відповідних характеристик документа, що мають значення для з'ясування обставин кримінального провадження;

4) диференціювання авторів рукописів чи машинописних текстів за ступенем володіння мовою;

5) дослідження закономірностей письмово-інтелектуальних навиків вербалізації людиною своїх думок.

4. У якій відповіді неправильно названо безпосередній об'єкт:

1) рукописні тексти і машинописні тексти;

2) документи, виготовлені поліграфічним способом;

3) змістовна та (або) графічна сторона документа;

4) знаряддя письма;

5) матеріали документів.

5. У якій відповіді правильно названо криміналістичний вид підробки документів?

1) інтелектуальна підробка;

2) логічна підробка;

3) площинно-стрічкова підробка;

4) вербально-фіксована підробка;

5) матеріально-фіктивна підробка.

6. У якій відповіді правильно названо слово (словосполучення), пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ полягає у складанні та виданні документа, який є формально правильно оформленим, але містить змістовно неправдиву інформацію (відомості)»?

1) повна підробка документа;

2) логічна підробка документа;

3) нематеріальна підробка документа;

4) часткова підробка документа;

5) матеріально-фіктивна підробка документа.

8. У якій відповіді правильно названо ознаку підчистки документів?

- 1) порушення проклейки паперу, що призводить до її пористості, гігроскопічності, появи матової поверхні;
- 2) має місце зміна кольору паперу в місцях відповідних маніпуляцій, а саме пожовтіння;
- 3) порушення структури поверхневого шару паперу (строкатість, ворсистість волокон, втрата глянсуватості і проклейки);
- 4) папір стає ламким, через що на ньому утворюються тріщини;
- 5) розходження в кольорі ділянок документа, наявність ореолу від первинного барвника на документі по краях поля маніпуляцій.

9. У якій відповіді правильно названо ознаку (слід) хімічного витравлювання як способу підробки документів?

- 1) на місці підробки шар паперового носія стає тоншим;
- 2) при тривалому зберіганні документів можливе повне руйнування ділянки паперу (утворення дірок), що зазнала маніпуляцій;
- 3) має місце розплив і більш поглиблене проникнення чорнил нового тексту в товщину паперу /носія;
- 4) порушення структури верхнього шару паперу, у результаті чого вона стає більше шорсткуватою;
- 5) спостерігається скуйовдженість волокон, ушкоджуються лінії лінування та фонові захисні сітки.

10. Яке слово (словосполучення) пропущене у наведеному теоретичному визначенні щодо одного з понять криміналістичної науки: «_____ означає, що слідчий повинен впевнитись, ким виконано текст документа, що скеровується для експертизи у значенні вільних зразків (зразки повинні бути засвідчені слідчим у процесуальному документі їх фіксації)»?

- 1) співставлюваність зразка;
- 2) достовірність або безсумнівність походження зразка;
- 3) належна якість зразка;
- 4) достатність зразка;

5) спеціальність зразка.

11. Систему криміналістичного документознавства (криміналістичного дослідження документів) складають:

1) експертно-криміналістичне дослідження документів, криміналістичне ...

2) техніко-криміналістичне дослідження документів, техніко-криміналістичне дослідження відбитків печаток і штампів, експертне дослідження підписів;

3) техніко-криміналістичне дослідження документів, криміналістичне дослідження письма;

4) криміналістичне авторознавство, криміналістичне почеркознавство, техніко-криміналістичне дослідження документів;

5) криміналістичне авторознавство, криміналістичне почеркознавство, криміналістичне дослідження грошей, цінних паперів, пластикових карток.

12. Якщо на бланку встановленого зразка при наявності усіх реквізитів та з дотриманням регламентованих технологій його виготовлення, містяться завідомо неправдиві відомості, то має місце:

1) матеріальна підробка;

2) інтелектуальна підробка;

3) повна підробка,

4) часткова підробка;

5) документ – речовий доказ.

13. До завдань техніко-криміналістичного дослідження документів не відноситься :

1) дослідження відтисків печаток і штампів;

2) дослідження підписів від імені певних осіб;

3) визначення того, чоловіком або жінкою виконаний текст;

4) встановлення способу виготовлення документа;

5) визначення того, чи виготовлені різні документи з використанням одних і тих же матеріалів.

14. Ознаками підчистки документів є:

- 1) знебарвлення або зміна кольору захисної сітки;
- 2) поява матовості або зміна кольору паперу;
- 3) відмінність у відтінках і якості паперу різних листів одного документа;
- 4) наявність залишків стороннього барвника, скуйовдженість волокон;
- 5) наявність віддзеркалення знаків.

15. Заміна частини документів називається:

- 1) до друкованістю;
- 2) склеюванням;
- 3) травленням;
- 4) допискою;
- 5) друкарською помилкою.

16. Інтелектуальна фальсифікація у документах виявляється за допомогою проведення:

- 1) техніко-криміналістичної експертизи документів;
- 2) слідчих дій;
- 3) оперативно-розшукових і перевірочних заходів;
- 4) почеркознавчого дослідження документів.

17. Зразки для порівняльного дослідження документів поділяються на:

- 1) індивідуальні;
- 2) умовні;
- 3) вільні;
- 4) експериментальні;
- 5) процесуальні.

Задачі по темі

Задача № 1

13 листопада 2015 р. експертом-криміналістом міського відділу поліції Івановим І.С. при дослідженні відтиску круглої печатки фіолетового кольору на бланку договору про передачу в оренду частини площі торговельно-промислового комплексу «Промисловий торг» підприємству «Будівельні

матеріали» було виявлено, що деякі літери у відтиску мають звивистість в овальних елементах букв «о», «р», «ф»; віддзеркалення в букві «р»; у слові «промисловий» букви «п» і «р» мають загальний вертикальний елемент. Слідчим Сергєєвим С.С. документ був направлений на дослідження для визначення достовірності підпису директора торговельно-промислового комплексу «Промисловий торг». У своєму висновку експерт Іванов І.С. зробив висновок, що підпис виконаний не директором, а також вказав на підробку відтиску печатки.

Завдання

1. Чи можна визначити підробку відтиску печатки за ознаками, виявленим при дослідженні договору?
2. Чи можна визначити, яким способом виконана підробка печатки?

Задача № 2

Вранці 15 листопада 2015 р. гр. Сашина Г.І. одержала лист з погрозами на свою адресу і на адресу її дітей. Записка була здійснена на чистому аркуші білого непролінієного паперу, вкладена в чистий конверт і поміщена в поштову скриньку гр. Сашиної Г. І.

Рукописні записи були вивчені слідчим Івановим С.Н. і для вирішення питання про порушення кримінальної справи направлені на дослідження в експертно-криміналістичний відділ .

Завдання

1. Які дослідження необхідно провести в даному випадку?
2. Які питання вирішуються при проведенні цього дослідження?

Задача № 3

12 листопада 2015 р. з оперативних джерел стало відомо, що головний бухгалтер річкового вокзалу «Південний» гр. Огурцова М.І. систематично приписувала грошові суми у відомості видачі зарплат і премій співробітникам Південного пароплавства. Приписки здійснювалися шляхом дописування певних цифр в графі видачі зарплати і премій. Для порушення кримінального провадження необхідна підстава. Офіційної заяви про приписки у слідчого міського відділу поліції Симонова Р. І. не було.

Завдання

1. Яке дослідження спеціалістом-криміналістом необхідно провести в даному випадку?
2. Які питання необхідно поставити перед спеціалістом-криміналістом?
3. Які зразки необхідно надати в розпорядження спеціаліста-криміналіста?

Задача № 4

При розслідуванні розкрадання грошових коштів виникла необхідність провести почеркознавчу експертизу з метою встановлення виконавця підписів в документах, вилучених в бухгалтерії ТОВ «Рубін-2002». У зв'язку з цим 12 листопада 2015 р. слідчий Іванов І.І. виніс постанову про отримання експериментальних зразків підпису обнуваченого гр. Василенко В.В., відносно якого обрано запобіжний захід – взяття під варту. У кабінеті слідчого обвинуваченому оголосили постанову про отримання зразків підпису і роз'яснили, що він повинен десять разів розписатися на різних листах паперу. Ознайомившись з постановою, гр. Василенко В.В. заявив, що він відмовляється брати участь в слідчій дії.

У цій ситуації слідчий Іванов І.І. прийняв рішення використати для експертизи підписи гр. Василенко В.В., які знаходились на декількох процесуальних документах у кримінальному провадженні. У фотолабораторії міського відділу поліції слідчий Іванов І.І. виготовив фотографії цих підписів і направив їх разом з постановою про призначення експертизи досліджуваних документів експертові Потемкіну П.Д.

Завдання

1. Чи можна отримати в примусовому порядку зразки підписів гр. Василенко В.В.?
2. Чи можна підписи гр. Василенко В.В. на процесуальних документах розглядати як вільні зразки, придатні для експертизи?
3. Чи міг слідчий Іванов І.І. самостійно виготовити фотографії підписів гр. Василенко В.В. або він повинен був залучити для цієї роботи фахівця-фотографа?

Задача № 5

При огляді накладної № 147 на суму 3250 грн. на відпуск будівельних матеріалів зі спеціалізованого господарського магазину № 25 виникло припущення, що записи товарів, вказаних в трьох останніх рядках накладної, дописані пізніше з метою приховання крадіжок, що здійснювалися в магазині № 25.

Завдання

Які ознаки в накладній свідчать про підроблену дописку тексту?

Задача № 6

У розписці від імені Дринова про отримання в борг від Асташева 150 грн. цифра «1» і запис «сто» дописані аналогічними за кольором першо початковим записам чорнилом. При цьому цифра «1» виявилась зробленою на місці розташування лінії перегину документа.

Завдання

Які ознаки дописки можуть бути встановлені при огляді розписки?

Задача № 7

У паспорті на ім'я Кулаковкіна Олександра Івановича три останні букви прізвища «Кулаковкін» дописані чорною тушшю.

Завдання

Як можна встановити дописку?

Задача № 8

Підготувати фрагмент постанови про призначення експертизи згідно з наведеною фавулою.

Ф а б у л и

1. При розслідуванні розкрадань у будівельній компанії «Еліт-буд» встановлено незаконне отримання грошових коштів одним із майстрів компанії К.

Скориставшись безконтрольністю з боку керівництва і головного бухгалтера компанії, К. оформлював на роботу тимчасово, строком до двох місяців, працівників будівельних спеціальностей – П., С, Б., закривав на їх

прізвища наряди на нібито виконані роботи, а в кінці місяця отримував за них заробітну платню, розписуючись у платіжних відомостях.

Допитані П., С. і Б. показали, що ніколи не працювали в будівельній компанії «Еліт-буд».

У ході розслідування виникла необхідність встановлення виконавця підписів у платіжних відомостях напроти прізвищ П., С, Б., а також автора і виконавця заяв про прийняття на роботу і звільнення з роботи вищевказаних осіб.

Тема № 10

Криміналістична реєстрація

План

1. Система криміналістичної реєстрації.
2. Види обліків в системі криміналістичної реєстрації.
3. Підстави ведення криміналістичної реєстрації.

1. Система криміналістичної реєстрації.

Ефективність розкриття і розслідування злочинів залежить від якості і кількості криміналістичної значимої інформації, її доступності для слідчих і осіб, які здійснюють розшук і дізнання. Фактичні дані або відомості, що знаходяться в причинно-наслідковому зв'язку з подією злочину і що характеризують спосіб його вчинення, осіб, які його скоїли, предмети злочинного посягання, знаряддя злочину і тому подібні обставини називають актуальною криміналістичною значимою інформацією. Її джерелами при цьому є найрізноманітніші (матеріальні та ідеальні) сліди злочинів, а відповідно, і всі слідо утворюючі об'єкти.

Разом з тим, у процесі карного судочинства для встановлення фактів і обставин, що входять у предмет доказування, нерідко велике значення має довідкова інформація, що характеризує індивідуальні і родові (видові) ознаки людини, матеріалів, речовин і виробів, що найчастіше не мають причинно-наслідкових зв'язків з подією злочину, однак, сприяють вирішенню діагностичних, класифікаційних та ідентифікаційних завдань. Сюди відносяться відомості про джерела походження; якісний і кількісний склад відомих речовин і

матеріалів; їх фізичні і хімічні властивості; відомості про зразки виробів або продукції та інша довідкова інформація. Така інформація має потенційне криміналістичне значення, раціональне використання якої з урахуванням її обсягу і різноманіття можливо тільки в рамках інформаційно-пошукової системи, що забезпечує нагромадження, обробку, збереження і пошук такої інформації. Цю систему прийнято називати **системою криміналістичної реєстрації**. Причому, під криміналістичною реєстрацією мають на увазі як визначену систему матеріальних об'єктів (колекції, картотеки, бази даних, інші сховища інформації), так і практичну реєстраційну діяльність.

Система засобів реєстрації складається з підсистем, що називаються криміналістичними обліками та відрізняються один від одного обліковими даними, а також способами і формами їх групування і систематизації.

Криміналістичні обліки, зазвичай, іменуються за видами об'єктів, що беруться на облік.

Від виду криміналістичного обліку варто відрізнити форму обліку, тобто спосіб накопичення інформації, що реєструється. Найбільш розповсюдженими є: картотеки, колекції, альбоми, аудіо- і відеозаписи, комп'ютерні бази даних, а також змішані, наприклад, комп'ютерна база даних, оформлена у вигляді автоматизованої картотеки або колекція, пояснення для якої складено у вигляді картотеки та ін.

Для ведення системи криміналістичної реєстрації використовуються різні способи фіксації інформації:

– **описовий** – алфавітний, за ознаками зовнішності, за способом здійснення злочину та ін.;

– **образотворчий** (тобто, зображення речей і предметів) – зліпки, дактилоскопічні карти, фотознімки, ін.;

– **колекційний** (збір натурних колекцій об'єктів-оригіналів і порівняльних зразків) – речовини, матеріали, вироби, знаряддя, сліди злочинів і ін.;

– **графічний** – схеми, креслення, спектрограми, рентгенограми та ін.

В залежності від названих способів визначаються засоби і методи фіксації криміналістичної інформації від найпростіших, наприклад, засоби письма, до більш складних – фотозйомка, мікрофільмування, дактилоскопування і, нарешті, до найскладніших фізико-хімічних методів одержання і фіксації інформації про ознаки об'єктів обліків.

Диференціація обліків проводиться за їх цільовим призначенням та особливостями об'єктів, що враховуються, способами виявлення і фіксації ознак, які характеризують об'єкти обліку, особливостями організації обліків.

В залежності від рівня централізації обліки поділяються таким чином:

- **місцеві** – проводяться в місцевих органах поліції;
- **регіональні** – проводяться в інформаційних центрах (ІЦ) МВС і управліннях (у тому числі, на транспорті) поліції;
- **центральні** – проводяться в Головному інформаційному центрі (ГІЦ) і Експертно-криміналістичному центрі (ЕКЦ) МВС України.

Також обліки проводяться в таких органах, як:

1. Управління оперативної інформації МВС України;
2. Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (ДНДЕКЦ);
3. Управління оперативної інформації Головних управлінь та управлінь ГУ УМВС України в областях;
4. Науково-дослідні експертно-криміналістичні центри (НДЕКЦ);
5. Міські, районні, транспортні (лінійні) центри.

У залежності від виду об'єктів, що враховуються, виділяють наступні обліки:

1. **Оперативно-довідкові обліки** – їх об'єкти, як правило, мають причинно-наслідковий зв'язок з подією злочину; мають зовні очевидні реєстраційні ознаки, що сприймаються зором. До них відносяться:

- алфавітно-дактилоскопічний облік, що здійснюється у формі взаємозалежних алфавітних і дактилоскопічних картотек на осіб, які вчинили злочин на даній території, оголошених у розшук, засуджених до позбавлення волі та відбуваючи покарання, затриманих;

– облік осіб за ознаками зовнішності у вигляді фотоальбомів або фототек, відеотек, що містять як відео-, так і фото зображення осіб, засуджених за здійснення злочинів (у тому числі, злочинів у законі, авторитетів карного середовища), що представляють особливий інтерес для поліції; облік особливо небезпечних злочинців, розшукуваних громадян і невпізнаних трупів;

– облік правопорушень і злочинів, скоєних іноземними громадянами, особами без громадянства (ОБГ) і громадянами України, які постійно проживають за кордоном, а також по відношенню до них; ведеться з метою накопичення, збереження і надання в компетентні служби органів внутрішніх справ й інші правоохоронні органи оперативно-довідкової та аналітичної інформації про правопорушення і злочини з боку цих осіб, або вчинених по відношенню до них, а також осіб, розшукуваних у зв'язку з порушенням правил перебування в країні;

– облік викрадених предметів антикваріату і культурних цінностей, організований з метою забезпечення розшуку викрадених предметів антикваріату і культурних цінностей та сприяння в розкритті злочинів, пов'язаних з їх розкраданнями;

– облік викрадених і вилучених документів загальнодержавного обігу і номерних речей; проводиться з метою сприяння розшуку викрадених документів, наприклад, цінних паперів, сертифікатів, і речей, що мають індивідуальні номери, та встановлення приналежності документів і речей, вилучених у злочинців або підозрюваних;

– облік розшукуваного і безхазяйного автотранспорту, призначений для збору, систематизації, збереження та обробки інформації про розшукувані і безхазяйні транспортні засоби і причепа. Облік використовується при проведенні розшукових заходів, а також при реєстрації транспортних засобів

2. Криміналістичні обліки обов'язково мають причинно-наслідковий зв'язок з подією злочину; реєстраційні ознаки об'єктів виявляються шляхом дослідження з використанням криміналістичної техніки і спеціальних знань:

– облік за способами скоєння злочинів; являє собою спеціальну систему реєстрації злочинів за стійкими ознаками, що характеризують механізм

злочинних дій і особу, яка його скоїла. У його основі лежать закономірні властивості людини, що обумовлюють індивідуальність і повторюваність способу вчинюваних злочинів, що виявляється в процесі огляду місця події, проведення інших слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, а також при проведенні спеціальних досліджень і експертиз;

– облік осіб, які пропали безвісти, невпізнаних трупів, невідомих хворих і дітей (централізовано-місцевий); являє собою систему взаємозалежних картотек, що поєднують пізнавальні карти єдиного зразка, що містять формалізовані описи зовнішніх ознак людини. Цьому облікові підлягають особи, які зникли без видимих на те причин, якщо невідомі їх доля і місце перебування; неповнолітні, які втекли зі шкіл-інтернатів, дитячих будинків, інших установ; душевнохворі, старі, інваліди та інші особи, котрі не можуть повідомити про себе дані, необхідні для встановлення особистості; трупи невідомих громадян (у тому числі, розчленовані);

– облік слідів пальців рук, вилучених з місць нерозкритих злочинів, і осіб, взятих поліцією на облік (слідотека) – регіонально-місцевий, що проводиться в експертно-криміналістичних підрозділах МВС і відділах карного розшуку і поєднує картки з фотознімками одиночних і групових слідів пальців рук (долонь) і їх фрагментів, вилучених з місць нерозкритих злочинів, а також дактилоскопічні карти осіб, взятих поліцією на облік (злочинці в законі, злочинні авторитети, кишенькові злодії та ін.), призначений, головним чином, для встановлення осіб, які залишили сліди рук на місцях подій. З його допомогою можливо визначити факт залишення слідів тією самою особою на різних місцях подій, що може служити підставою для об'єднання кримінальних проваджень у одне провадження;

– облік викраденої, загубленої, вилученої, добровільно зданої нарізної вогнепальної зброї (централізовано-регіональний), що проводиться з метою встановлення фактів неправомірного придбання бойової, спортивної, навчальної, мисливської нарізної вогнепальної зброї, розкриття злочинів, пов'язаних з такими фактами.

Якщо на вилученій або зданій зброї є сліди зміни номера, серії, року випуску, а також якщо ці позначення забиті або неявно виражені, вона відправляється на дослідження в експертно-криміналістичний підрозділ для встановлення цих позначень. Якщо є підстави припускати, що зброя застосовувалася при вчиненні злочинів, після заповнення реєстраційних документів її разом з вилученими патронами необхідно направити в експертно-криміналістичний підрозділ для експериментального відстрілу і наступної перевірки за кулегільзотекою;

– облік стріляних куль, гільз і боеприпасів зі слідами зброї (кулегільзотека) ведеться УОІ, ДНДЕКУ МВС України і експертно-криміналістичними підрозділами МВС, УВС з метою встановлення фактів застосування злочинцями того самого екземпляра зброї при здійсненні кількох злочинів. Кулегільзотеки являють собою колекції куль, гільз і патронів зі слідами нарізної вогнепальної зброї, вилучені на місцях нерозкритих злочинів, а також експериментально стріляних зі зброї, що знаходиться в користуванні окремих осіб, – у випадках її використання для вчинення злочинів або якщо вона стає предметом злочинного посягання;

– облік підроблених грошових знаків (централізовано-регіональний) у формі колекцій зразків підроблених грошових знаків з одночасним їх описом у спеціальних картках, що складаються за результатами експертного дослідження об'єктів;

– облік підроблених документів, виготовлених поліграфічним способом (централізовано-регіональний), проводиться аналогічно попередньому обліку. До нього належать оригінали підроблених документів; їх фотокопії разом з негативами (наприклад, якщо вилучено один екземпляр документа); бланки, виготовлені за допомогою наборів типографських літер, кліше поліграфічних пристроїв або іншої множинної техніки;

– облік підроблених медичних рецептів на одержання наркотичних і сильнодіючих лікарських препаратів, а також зразків почерку осіб, які здійснюють їх підробку (регіональний) являє собою колекцію підроблених медичних рецептів (або їх фотокопій) і зразків почерку осіб, котрі їх

підробляють; дозволяє встановити факт підробки ряду рецептів однією особою, а також визначити застосовувані для цього технічні засоби;

Фонотеки голосу і мови осіб, які представляють оперативний інтерес («злочинці у законі», «авторитетів» карного середовища та ін.) створюються в експертно-криміналістичних підрозділах МВС, УВС. Реєстрація мовної інформації про осіб здійснюється на магнітні носії з метою встановлення особистості за допомогою впізнання громадянами в ході оперативно-розшукових заходів і слідчих дій.

Крім описаних обліків, у ряді органів внутрішніх справ проводяться ініціативні обліки номерних речей, слідів транспортних засобів і взуття, мікрооб'єктів, вилучених з місць нерозкритих злочинів, а також суб'єктивних портретів.

3. Довідково-допоміжні обліки – не мають причинно-наслідкового зв'язку з подією злочину; реєстраційні ознаки об'єкта виявляються зорovo і за допомогою спеціальних досліджень. Це, зазвичай, зразки предметів, матеріалів, речовин, сліди яких найчастіше виявляються на місцях подій:

- вогнепальна і холодна зброя, боєприпаси;
- типові знаряддя злому та інструменти, що використовуються при вчиненні злочинів;
- деталі, частини виробів (підшви взуття, протектори шин автотранспортних засобів і т.п.);
- матеріали і речовини (в тому числі, наркотичні, отруйні, вибухові, паливно-мастильні, лакофарбові речовини, зразки паперу, тканин, волосся, волокон, ґрунту, рослин і т.п.).

Застосування в криміналістичних дослідженнях сучасних методів аналізу речовин і матеріалів, таких як: хроматографія, атомна і молекулярна спектроскопія, рентгенографія і рентгеноскопія і т.п., неможливо без використання спеціальних атласів спектрів, хроматограм, рентгенограм і ін., що також використовуються як довідково-допоміжні обліки.

3. Підстави ведення криміналістичної реєстрації.

Нагромадження і використання криміналістично значимої інформації безпосередньо не передбачене кримінально-процесуальним законом.

Процедура збору облікових матеріалів детально регламентується підзаконними актами – наказами та інструкціями МВС України. Ці акти визначають призначення кожного виду обліку; коло об'єктів, які підлягають обліку; порядок ведення обліку; правила збору, збереження і використання відомостей про об'єкти реєстрації.

Юридичними підставами для реєстрації окремих осіб є:

– постанова прокурора, слідчого або особи, яка проводить дізнання, про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, а також постанова про залучення в якості обвинувачуваного;

– вирок або ухвала суду;

– постанова про оголошення особи у всеукраїнський розшук;

– протокол затримання підозрюваного.

Для реєстрації інших об'єктів, що мають причинно-наслідковий зв'язок з подією злочину, юридичною підставою слугують протоколи слідчих дій.

Контрольні питання

1. Поняття криміналістичного обліку і криміналістичної реєстрації
2. Об'єкти криміналістичного обліку.
3. Види криміналістичного обліку.

Тести по темі

1. Криміналістична реєстрація – це:

1) наукова система реєстрації певних об'єктів та їх ідентифікаційних ознак для запобігання кримінальним правопорушенням, їх розкриття, розшуку та впізнання об'єктів, взятих на облік;

2) науково розроблені засади і правила функціонування системи осіб, предметів та інших об'єктів і відомостей щодо них, які мають криміналістичне значення;

3) науково розроблене інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів;

4) науково розроблені засади і правила функціонування системи обліків осіб, предметів та інших об'єктів і відомостей щодо них, які мають криміналістичне значення;

5) серед запропонованих варіантів немає правильної відповіді.

2. У якому з наведених варіантів правильно вказано основне завдання криміналістичної реєстрації?

1) забезпечити доступність інформації, що міститься у відповідних криміналістичних обліках всім громадянам;

2) забезпечити доступність інформації, що міститься у відповідних криміналістичних обліках всім громадянам, іноземним громадянам та особам без громадянства;

3) забезпечити органи досудового розслідування необхідною інформацією, потрібною для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень;

4) забезпечити працівників навчальних закладів необхідною для їх наукової діяльності інформацією;

5) всі варіанти є правильними.

3. У якій відповіді правильно зазначено вид колекцій, що ведуться у підрозділах з експертно-криміналістичного забезпечення роботи районних відділах поліції?

1) центральні колекції;

2) обласні колекції;

3) міжнаціональні колекції;

4) місцеві колекції;

5) лінійні колекції.

4. Колекції, призначені для отримання інформації про особу, яка причетна до вчинення кримінального правопорушення; ідентифікації особи, зняття кримінального правопорушення (транспортного засобу, зброї, обладнання тощо, які використовувалися під час учинення кримінального правопорушення); установлення спільної родової (групової) належності матеріалів та речовин; інших фактичних даних, які

свідчать про вчинення кримінальних правопорушень конкретною особою; отримання іншої інформації щодо вчинених кримінальних правопорушень та запобігання їм, називаються:

- 1) інформаційно-довідковими;
- 2) аналітично-програмовані;
- 3) оперативно-пошуковими;
- 4) центральними;
- 5) регіональними.

5. Колекції, призначені для використання об'єктів, вміщених до них під час проведення експертних досліджень, створення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи, підготовки орієнтовної інформації, узагальнення відомостей про причини й умови вчинення кримінальних правопорушень з метою запобігання їм, називаються:

- 1) інформаційно-довідковими;
- 2) аналітично-перспективними;
- 3) оперативно-пошуковими;
- 4) центральними;
- 5) регіональними.

6. У яких відповідях правильно вказано, які види обліків функціонують в Україні?

- 1) облік записів голосів та мовлення осіб;
- 2) дактилоскопічний;
- 3) облік грошових знаків та пластикових платіжних карток;
- 4) облік генетичних ознак людини;
- 5) всі варіанти є правильними.

10. Об'єктами криміналістичних обліків є:

- 1) нарізна вогнепальна зброя;
- 2) невідомі хворі люди;
- 3) гладкоствольна вогнепальна зброя;
- 4) викрадені речі.

7. Що з перерахованого не застосовується в криміналістичних обліках?

- 1) машинна (ЕОМ) форма;
- 2) колекції;
- 3) картотеки;
- 4) журнали;
- 5) здобуття відтисків.

8. Які існують види обліків?

- 1) експертно-криміналістичні, оперативно-криміналістичні, довідково-криміналістичні;
- 2) криміналістичні, оперативно-довідкові, розшукові;
- 3) довідково-інформаційні, криміналістичні, експертні;
- 4) експертно-криміналістичні, довідково-інформаційні, оперативно-довідкові;
- 5) оперативно-інформаційні, слідчо-криміналістичні, експертні.

9. У міськрайорганах поліції ведуться наступні обліки:

- 1) облік підроблених грошових знаків;
- 2) облік втраченої, виявленої і викраденої вогнепальної нарізної зброї;
- 3) слідотека слідів рук, вилучених з місць нерозкритих злочинів;
- 4) фонотека голосів осіб, що представляють оперативний інтерес;
- 5) картотека мікрооб'єктів.

10. Який з названих обліків не здійснюється експертно-криміналістичними підрозділами МВС України?

- 1) облік засуджених за прізвищами;
- 2) облік підроблених медичних рецептів;
- 3) облік куль, гільз і патронів із слідами зброї;
- 4) облік осіб за ознаками зовнішності;
- 5) облік слідів рук, вилучених з місць подій.

11. Обліки бувають:

- 1) централізовані;
- 2) місцеві;

- 3) спеціальні;
- 4) базові.

12. Об'єктами криміналістичної реєстрації є наступні категорії людей:

- 1) засуджені;
- 2) невідомі злочинці, що зникли з місця події;
- 3) безвісти зниклі особи;
- 4) невпізнані трупи.

13. Способи реєстрації:

- 1) описовий;
- 2) дактилоскопічний;
- 3) фотографічний;
- 4) колекційний.

14. Картотечна форма обліку ведеться у формі:

- 1) журналів;
- 2) списків;
- 3) фотоальбомів;
- 4) фотокарток.

15. Система криміналістичних обліків покликана забезпечити поліцію інформацією про:

- 1) осіб, що притягувалися до кримінальної відповідальності;
- 2) осіб, що втекли з місць позбавлення волі;
- 3) зниклих безвісти;
- 4) затриманих.

Задачі по темі

Задача № 1

13 жовтня 2015 р. при огляді місця події після здійснення крадіжки сімнадцяти ікон і двох книг в позолочених палітурках з монастиря в м. Коломне слідчим Івановим І.І. були виявлені сліди пальців рук, що були вилучені при огляді місця події, знаряддя злому на входних дверях у підсобному приміщенні монастиря. Слідчим поліції Івановим І. І. вилучені сліди були упаковані і

описані в протоколі огляду місця події. Зображення і назви сімнадцяти ікон, а також двох книг в позолочених палітурках були описані із слів настоятеля монастиря Никодима в протоколі допиту.

Завдання

1. Які об'єкти і де необхідно поставити на облік?
2. Які карти обліку необхідно заповнити для їх постановки?
3. За якими обліками необхідно перевірити вилучені з місця події об'єкти і сліди?

Задача № 2

22 грудня 2015 р. було здійснено розбійний напад на фірму «Північна», розташовану за адресою: вул. Нова, 7. Під час розбійного нападу в приміщенні фірми знаходилися троє співробітників, які могли описати зовнішність нападаючих, один з яких був в темних окулярах, а інший в масці з прорізом для очей. При здійсненні розбійного нападу була застосована вогнепальна зброя пострілом вгору, куля і гільза були виявлені при огляді місця події і склали частини патрона до пістолета «ТТ». Біля вхідних дверей приміщення фірми «Північна» на снігу було виявлено два сліди взуття одного із злочинців. У слідах добре є видимим малюнок підошовної частини. Спеціаліст-криміналіст сфотографував сліди, виготовив з них гіпсові зліпки. У приміщенні фірми на підлозі були виявлені п'ять слідів, схожих на ті, які були на вулиці, і три сліди іншого злочинця. Всі сліди були сфотографовані за правилами масштабної фотозйомки і вилучені на темну дактилоскопічну плівку.

Завдання

1. Які об'єкти за якими видами обліків і картотек слід перевірити?
2. У яких підрозділах поліції дані обліки знаходяться?
3. Які об'єкти або копії необхідно поставити на обліки для подальшого їх використання в розкритті злочинів?

Задача № 3

30 вересня 2015 р. на 60 км автомобільної дороги сталася дорожньо-транспортна пригода. Невідомий водій на легковій автомашині зробив наїзд на пішохода, що перебігав дорогу, в 20 м від пішохідного переходу. Після наїзду

машина правим краєм зачепила придорожній стовп. Водій на автомобілі втік з місця події, не надавши допомоги потерпілому. В ході огляду місця події були виявлені скалки фарного скла і частки лакофарбового покриття на придорожньому стовпі. На дорожньому полотні були виявлені і сфотографовані поверхневі сліди протектора автомобіля, утворені частками ґрунту. Слідчим Івановським А.С. через два дні після того, що сталося, в ході допиту потерпілого гр. Жукова С.Т., якому була спричинена шкода здоров'ю середньої тяжкості, було з'ясовано, що номерні знаки на автомобілі, який зробив наїзд, містять цифри 4 і 7.

Завдання

1. Визначите, які види обліків і картотек необхідно використовувати для встановлення автомобіля, який здійснив наїзд на пішохода?
2. Які види дослідження можна провести по слідах, що були виявлені на місці події?

Задача № 4

Вночі 30 листопада 2015 р. в м. Подольськ був убитий директор японського суші-ресторану «Нагасакі Санію» 42-річний гр. Шипілов Г.Г. Він отримав поранення в руку, ще одна куля попала в серце. Вбивство було здійснене вночі, коли підприємець виходив з дверей свого ресторану. Невідомі вистрілили в бізнесмена кілька разів і зникли. На місце події відразу прибули бригада «швидкої допомоги» і наряд поліції м. Подольськ. Зусилля лікарів виявилися безуспішними, і по дорозі в лікарню не приходивши до тями гр. Шипілов Г.Г. помер. Слідчий міського відділу поліції м. Подольська Шутіков В.В. вилучив з місця злочину дві гільзи і три кулі калібру 9 мм. На місці події були виготовлені зліпки з трьох слідів підошвенної частини взуття.

Завдання

1. Які види обліків необхідно використовувати в даній ситуації?
2. Які дані можна отримати за результатами перевірок за обліками і картотекам?

Логіко-психологічні задачі

1. Під час обшуку в квартирі підозрюваного у крадіжці у шафі для одягу виявили схованку, у якій знаходилися викрадені речі, загорнуті у газету. На питання слідчого про те, як він може пояснити цей факт, підозрюваний відповів, що не має ніякого відношення до цієї схованки. Шафу він купив рік тому на ринку у невідомих йому осіб і про існування схованки нічого не знав. Слідчий сказав підозрюваному, що це пояснення не відповідає дійсності і ще більше підтверджує його вину у вчиненні крадіжки.

На чому ґрунтується даний висновок слідчого?

2. За отриманим тривожним сигналом з пункту обміну валюти на місце виклику прибули співробітники міліції. В обмінному пункті є вхід для обмінника зі сторони вулиці. Коли вони зайшли до приміщення обмінного пункту, то побачили жінку, яка сиділа на стільці зі зв'язаними руками, ногами, кляпом у роті і була прив'язана до стільця. Двері сейфа, у якому зберігалася валюта та видаткові документи, були відчинені. Сейф був порожній. Підлога була устелена видатковими документами, частина з яких знаходилася під ніжками стільця, на якому сиділа жінка. Звільнивши її від мотузок, але нічого не змінюючи в обстановці місця події, викликали слідчого. Йому потерпіла повідомила, що до неї в обмінний пункт в установленний час для здачі грошей інкасаторам, прибули два чоловіки у форменому одязі інкасаторів. Вона відчинила їм двері. Один з них відразу під загрозою зброї примусив її сісти на стілець і почав її зв'язувати. Інший взяв у неї ключі та відкрив сейф, викинув документи на підлогу та забрав усі гроші. Тривожний сигнал дав перший відвідувач, який прийшов в обмінний пункт.

Вислухавши показання потерпілої, слідчий сказав їй, що її показання про обставини розбійного нападу на її пункт викликають у нього сумніви.

Поясніть, що могло бути підставою для такого висновку слідчого?

3. Водій автомашини «Вольво» сірого кольору з несправним глушником, грубо порушив правило дорожнього руху, що призвело до наїзду на групу осіб іншого автомобіля, який заціпив порушник, зникнув на своєму автомобілі з місця події. За даними, які запам'ятали свідки, водій цього автомобіля – чоловік високого зросту та міцної статури – був знайдений. Під час допиту він

повідомив працівнику поліції, що уже два дні як він не користувався автомобілем. Але ним міг керувати його сусід, який мав довіреність та ключі від його автомобіля. Встановлений сусід був чоловіком низького зросту, худий, і він також все заперечував, стверджував, що уже давно не користувався цим автомобілем.

Під час огляду автомобіля, на якому розшукуваний водій порушив правила дорожнього руху, з метою перевірки його технічного стану працівник поліції запропонував власнику автомобіля сісти на місце водія та завести двигун. Власник зручно розташувався на місці водія, легко завів двигун, який працював цілком безшумно.

Результати цієї перевірки надали підстави працівнику поліції засумніватися у правдивості показань власника автомобіля.

На чому міг бути заснований цей сумнів?

4. Під час обшуку у квартирі підозрюваного у вчиненні розкрадання цінних антикварних речей, вони не були виявлені. Слідчий запропонував підозрюваному назвати всіх своїх рідних, знайомих та друзів. Потім він попросив дружину підозрюваного перерахувати те ж коло осіб. Ознайомившись з переліком осіб, зазначених чоловіком та дружиною, слідчий визначив у кого можуть знаходитися викрадені речі.

Що може лежати в основі версії слідчого?

5. Працівники поліції вислухали заяву жінки про викрадення у неї сумки з великою сумою грошей. У заяві вона повідомила, що на своєму автомобілі поїхала в ювелірний магазин за покупками, а коли виходила з автомобіля на тротуар біля ювелірного магазину, тримаючи сумку у руці, якийсь молодий чоловік, який їхав за нею на мотоциклі, схопив її сумочку та зникнув на великій швидкості. Вона навіть не встигла закричати. Оглянувши її машину, співробітники поліції повідомили їй, що її заява викликає сумнів у її правдивості.

Що викликало сумнів у вірогідності її заяви?

6. У гаражі на дачній ділянці був знайдений вбитий власник дачі та гаражу. Судячи по обстановці місця події та за даними огляду трупа, власника

було вбито ударом важкого молотка по голові. Молоток знаходився поруч з вбитим. Крім того, на місці події недалеко від трупа була знайдена майже нова рукавичка з лівої руки. Рукавичка навряд чи могла належати вбитому. Вона не підходила йому за розміром. Власник найближчого господарського магазину, якому була пред'явлена ця рукавичка, заявив, що на складі у нього є такі рукавички, але вони продаються погано. За останній час йому вдалося продати лише дві пари.

У цьому вбивстві запідозрили двох сусідів вбитого по дачі, з якими він неодноразово сварився та лаявся. Пред'явивши першому сусіду рукавицю, його запитали чи є у нього такі рукавиці. Той дістав із шафи точно таку ж рукавицю і також з лівої руки. Рукавицю з правої руки, за його словами, він загубив тиждень тому. Інших рукавиць у нього немає.

Другий сусід повідомив, що у нього немає ніяких рукавиць. Коли йому пред'явили рукавицю з місця події, він зізнався, що вона схожа на рукавицю, яка була у нього раніше і які він викинув після того, коли вони замазалися та зносилися.

Вислухавши їх пояснення з приводу рукавиць слідчий вирішив порадитися зі своїм помічником. Останній заявив, що він схильний до того, щоб затримати першого. “Ні, - заперечив йому слідчий, - цього робити не потрібно, а ось з другим слід познайомитися ближче”.

Чому слідчий проявив більший інтерес до другого сусіда?

7. Труп лежав на підлозі кімнати. Якихось слідів боротьби на одязі, тілі трупа та обстановці кімнати не знайдено. Постріл було зроблено з близької відстані у ліву скроню. Пістолет знаходився у лівій руці вбитого. Уся ця картина, на перший погляд, свідчила про самогубство. Але одна обставина для підтвердження правдивості про картину події, яка склалася, на думку слідчого, потребувала перевірки. Цю обставину він вирішив з'ясувати у рідних вбитого.

Що слідчий хотів з'ясувати у рідних вбитого?

8. Алі Сафі, східний мислитель XVI століття, у своїх «Цікавих розповідях про різних людей» наводить такий випадок із судової практики тих часів.

Одного разу до судді прийшли два позивачі. Один говорив, що другий винен йому багато золота, але не віддає. Інший заперечував і стверджував: «Вперше його бачу і ніяких справ з ним не мав».

– Де ти передав йому золото, яке зараз від нього вимагаєш? – запитав суддя.

Скаржник відповів:

– Під одним деревом, яке росте у пустелі у три фарсанги від міста.

– Йди, - сказав суддя, - принеси мені два свіжі листки з цього дерева, я допитаю їх як свідків, і вони розкажуть мені всю правду.

Скаржник пішов за листям, а той, який заперечував, сів біля судді та став чекати його повернення. Суддя ж приступив до вирішення інших справ, але під час розгляду однієї справи раптом повернувся до того, який чекав, і запитав у нього:

– Дійшов він уже нарешті до дерева?

– Ні, як на мене, ще не дійшов, - відповів той.

– Тепер мені зрозуміло, що ти брехун, - сказав суддя, - оскільки...

Яким фактом обґрунтував суддя неправдивість того, хто ухилився від сплати боргу?

9. У ході розшуку підозрюваного слідчий з оперативними співробітниками з'явилися у квартиру, у якій він проживав з матір'ю. Мати повідомила, що її син майже місяць не живе вдома і де він знаходиться вона не знає. Для перевірки її повідомлення була оглянута уся квартира, крім кімнати сина, яка була зачинена на внутрішній замок. Наявність замка у дверях мати пояснила небажанням сина того, щоб хтось, навіть мати, заходила до неї за відсутності його в ній. При цьому мати заявила, що ключа від кімнати сина у неї немає. Тоді було розкрито замок. Безладу у кімнаті не було, але вона дійсно виглядала запусченою. Підлога була застелена килимом, який давно не чистився. Стіл у кімнаті був вкритий пилом, на ньому стояв радіоприймач, декілька зовсім не зрушених книжок. На тумбочці біля дивану стояв працюючий механічний будильник.

– Хто нещодавно був у цій кімнаті? – запитав слідчий. Мати відповіла, що без сина до неї давно ніхто не заходив.

На що звернув увагу слідчий?

10. За повідомленням свідків, автомобіль марки «Опель» світлого кольору з номером, який починався на трійку, збив жінку, не зупинився і в подальшому кінці вулиці повернув, імовірно, у двір якогось будинку. Працівники поліції через півгодини розшукали цей автомобіль у дворі одного з будинків.

Привівши у дію захисну сигналізацію, вони викликали у двір власника автомобіля, який вийшов до них у двір у домашньому халаті та капцях. Працівникам поліції він повідомив, що сьогодні на автомобілі не їздив та про те, що трапилося дізнався від них. Один з працівників тим часом оглядав «Опель» власника. Оглянувши автомобіль, він сказав, що на автомобілі немає слідів наїзду. Інший, спираючись на капот автомобіля, відповів, що це нічого не значить. Удар автомобіля був не найсильнішим і міг бути дотичним.

Вислухавши докази власника автомобіля про його непричетність до авто пригоди, співробітники поліції повідомили йому, що він зовсім нещодавно користувався автомобілем.

Що дозволило співробітникам поліції запідозрити власника «Опеля» у брехні?

11. Під час обшуку у квартирі підозрюваного у вбивстві з вогнепальної зброї, у схованці письмового столу був знайдений пістолет системи Макарова. На питання слідчого, звідки у нього цей пістолет і чому він ретельно схований у тайник, підозрюваний відповів, що пістолет знайшов в озері, коли був на риболовлі, і на усякий випадок залишив його собі, але заховав подалі від рідних, щоб він випадково не був ким-небудь використаний.

Судово-балістична експертиза встановила, що вбивство було скоєно з цього пістолета. Під час повторного допиту слідчий запропонував підозрюваному детальніше розповісти про обставини знайдення зброї.

Підозрюваний повідомив, що у минулу неділю він пішов на риболовлю на озеро. На човні відплив подалі від берега до того місця, де звичайно ловив рибу. Але незабаром пішов дуже сильний дощ. Щоб не намокнути він поїхав

назад до берега. Коли під'їжджав до берега у воді він помітив блискучий предмет, який його зацікавив, і він вирішив підняти його з дна за допомогою вудочки. Коли йому вдалося його підчепити та витягнути, то він побачив, що це пістолет. Оскільки він цікавився зброєю, вирішив залишити його собі. Почистивши його, він заховав пістолет подалі від рідних, сам же його не використовував.

На питання слідчого про те, на якій приблизно глибині він побачив блискучий предмет, який притягував його увагу, підозрюваний відповів: «На глибині трішки більше метра».

Отримавши цю відповідь, слідчий повідомив йому що отримані від нього показання підсилюють підозру у здійсненні ним розслідуваного убивства.

На чому засновано підсилення слідчого, крім факту виявлення пістолета у будинку підозрюваного?

12. Підозрюваного у вбивстві бачили у під'їзді будинку, де було скоєно вбивство. Він і сам не заперечував цей факт, але час, який зазначав він та свідки, суттєво відрізнявся. Якщо правильно зазначений час підозрюваним, то він не міг скоїти цей злочин. Якщо ж правий свідок, то вбивство підозрюваним становилося можливим.

На питання про те, яким чином був зафіксований час, вони відповіли наступне.

Підозрюваний: «Коли я прийшов у цей будинок до свого приятеля, він довго не відчиняв двері. Тому я подивився на годинник, він показував 15 годин 40 хвилин. У приятеля я просидів годину і пішов».

Свідок: «На годинник я не дивився, але коли йшов у магазин, по телевізору показували концерт і Кіркоров співав пісню «Мила». А коли повернувся, почав вивчати програму, і відмітив, що концерт транслювали після 17 години».

Приятель підозрюваного показав, що підозрюваний до нього прийшов приблизно у половині п'ятої. І, дійсно, через годину пішов.

У телецентрі підтвердили, що концерт, на якому Кіркоров виконував пісню «Мила», числиться по програмі з 17:40 до 18:00.

«Кому ж із них вірити? – промовив слідчий. – Адже обидва праві бути не можуть».

Можливо наявна якась неточність в отриманій від них інформації ?

Де і в чому може міститися неточність в отриманні та перевірці наявних даних про час, який цікавив слідчого?

13. Помираючи, батько заповідав своїм синам: першому – половину табуна коней, другому – третю частину і третьому – одну десяту табуна. А в табуні 17 коней, які ніяк не діляться згідно із заповітом батька.

Пішли сини до судді і попросили у нього поради, як їм учинити, щоб виконати заповіт батька. «Ідіть додому, – сказав суддя, – а завтра я приїду до вас і все владнаємо». Наступного ранку суддя прискакав на коні до них і сказав: «Тепер візьміть ... і все вийде».

Вставте пропущене слово.

14. Іванова, підозрюваного у вживанні наркотиків, ніяк не могли викрити у цьому діянні. За родом своєї роботи він регулярно їздив за кордон у справах фірми. І, наскільки можна судити за рядом оперативно-розшукових даних, привозив звідти невеликими партіями героїн. Митні перевірки жодного разу не зафіксували факту провезення наркотиків. Іванов завжди їздив у відрядження з невеликою сумкою з ременем. Був складений список предметів, які він звичайно возив з собою.

У цей список входили: піжама, дві сорочки, безпечна бритва, леза, тюбик із зубною пастою, туалетне мило, одеколон, рушник, капці, розчіска, пара шкарпеток, пілочка для нігтів, папка для паперів.

Прочитавши цей список, слідчий сказав: «Мені зрозуміло, яким чином йому вдається перевозити героїн. Наступного разу шукайте наркотики у ...».

Де необхідно шукати наркотики на думку слідчого?

15. Обшук з метою виявити викрадені коштовності продовжувався уже більше двох годин. До цього моменту була оглянута прихожа, ванна, кухня, вітальня, спальня. На черзі була лоджія. Увесь цей час хазяйка квартири дуже неспокійно і насторожено себе поводи́ла, спостерігались пітливість та

тремтіння рук. Як тільки закінчився безрезультатний обшук у лоджії, хазяйка заспокоїлася, повеселішала і спробувала швидше закрити двері у лоджію.

Яке рішення після цього слід прийняти слідчому?

Задачі на перевірку знання з різних наук, які будуть потрібні і для вирішення криміналістичних задач

Сучасну криміналістику неможливо собі уявити без використання для вирішення криміналістичних задач даних різних наук природного та гуманітарного циклу.

Нижче наводиться ряд задач такого роду, які потребують для їх вирішення якихось спеціальних знань, потрібні лише елементарні знання, отримані у межах середньої загальноосвітньої школи.

16. Як визначається довжина сліду обороту колеса автомобіля під час його руху?

17. Під час огляду сорочки підозрюваного у вбивстві на ній були виявлені ледь помітні незброєним оком замиті плями, схожі на кров.

Яким способом можна підсилити візуальне представлення про ці сліди?

18. Дані яких наук лежать в основі підтвердження індивідуальності запахових слідів людини?

19. Рукопис тексту документа, який має доказове значення, замазаний чорнилом чорного кольору.

Чи можливо ослабити цю пляму та прочитати замазаний текст? Якщо можливо, то яким чином?

20. У затриманої особи, підозрюваної у фінансовому шахрайстві, під час обшуку був вилучений блокнот, на зворотній стороні однієї зі сторінок якого були виявлені слабо видимі сліди, залишені пишучим приладом під час виконання якогось запису. За версією слідчого, у цьому записі могло бути повідомлення, яке передане підозрюваному у злочині.

Чи можливо виділити цей текст більш рельєфно та прочитати його? Як можливо це зробити?

21. Який розумовий метод часто використовують шахісти у процесі гри в шахи для прогнозування тактичного замислу та дій своїх партнерів і вибору плану своєї гри? Цей метод використовується у слідчій практиці.

Що це за метод і в чому його суть?

22. Чи можна виявити людину, яка сховалася вночі в лісі, на відстані? Якщо так, то які наукові дані лежать в основі цієї можливості?

23. Подумайте й розкажіть, що варто розуміти під знищенням комп'ютерної інформації й шкідливі програми для ЕОМ.

24. Яким чином можливо розв'язати завдання пізнання властивостей будь-якого об'єкту, якщо його безпосереднє вивчення неможливо або не має сенсу?

25. Яким методом, як правило, користувався Шерлок Холмс при розкритті злочинів. Що це за метод? І методом якої науки він є? До якої галузі науки відноситься цей метод?

26. Як називається поняття, яке характеризує кількісну міру можливостей появою деякої події при певних умовах?

27. Як називається наукове припущення, міркування з витікаючими з нього припущеннями про можливість існування якого-небудь факту, явища, служить безпосереднім засобом пізнання події злочину в ході його розслідування?

28. Як називається наука про загальні закономірності процесів керування й передачі інформації в машинах, живих організмах і їх об'єднаннях, дані якої використовуються в криміналістиці? Розкажіть, що ви знаєте про цю науку?

29. Як називається стан, поєднання умов і обставин, які створюють певну обстановку в будь-якій людській діяльності, у тому числі діяльності з розслідування злочинів?

30. Що являє собою ДНК і яка інформація в ній закодована?

Відповіді на задачі

1. Дата газети, в яку були загорнуті викрадені речі, була пізнішою, ніж купівля шафи.

3. Розміщення сидіння водія було налаштоване на зріст великої людини.

5. Руль в автомобілі знаходиться з правої сторони, відповідно, жінка, зупинившись перед магазином, вийшла на тротуар, а не на проїжджу частину, де її міг пограбувати мотоцикліст.

6. У гаражі було знайдено рукавицю лівої руки. У першого сусіда також було знайдено рукавицю лівої руки. Отже, вона не могла бути його рукавицею. З приводу рукавиці другого сусіда необхідно провести подальшу перевірку.

8. «Як ти міг знати про це дерево, якщо ти там не був?»

10. Інспектор обперся на капот автомобіля і застосував найпростіший спосіб дізнатися, чи давно вимкнено мотор автомобіля, капот був ще теплий.

11. В темній воді в період сильного дощу відсутня реальна можливість бачити пістолет на дні озера.

13. ... мого коня.

16. Довжина сліду одного оберту колеса визначається шляхом вимірювання між двома однаковими повторюваними особливостями в слідовій колії від коліс автомобіля. При цьому може бути використана формула $2R$.

17. Сорочку потрібно оглянути при ультрафіолетовому освітленні.

19. Плямю можна ослабити, а залитий текст прочитати при огляді документа в інфрачервоному випромінюванні.

21. Мова йде про метод рефлексії. Суть його полягає в тому, що необхідно стати на позицію партнера. З його місця поміркувати за себе й за нього в ситуації, яка склалася, з метою проникнути в задуми партнера і спробувати «переграти» його або передбачити його рішення або спонукати його до прийняття бажаного в даному випадку рішення.

26. Ймовірність.

28. Кібернетика.

30. ДНК – скорочена назва дезоксирибонуклеїнової кислоти – являє собою молекулу, в якій закодована інформація про всі властивості організму. Ця інформація (вона ще називається генетичною або спадковою) передається від батьків до нащадків. ДНК властива всьому живому: тваринам, рослинам, мікроорганізмам.

Список використаних джерел

1. Біленчук П.Д., Семаков Г.С. Криміналістика. Кредитно-модульний курс: підручник / За ред. П.Д. Біленчука. – 4-те вид., змін., допов. і доопр. – К.: ВД «Дакор», 2014. – 520 с.
3. Датий А.В., Суботин С.М. Криміналістика: Практикум. М.: Ось-89, 2009. – 256 с.
4. Криміналістика. Академічний курс: підручник / Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров [та ін.]. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.
5. Криміналістика в тестах: навч. посіб. / І.І. Когутич, О.М. Калужна, І.В. Жолнович та ін. / За заг. ред. І.І. Когутича. – К.: Алетра, 2013. – 534 с.
6. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
7. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю.Шепітька. – 4-те вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.
8. Кузьмин А.С. Сборник задач по криминалистике: пособие для студентов вузов / А.С. Кузьмин, А.М. Хлус. – Минск: Тетра Системс, 2010. – 160 с.
9. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Криміналістика» (відповідно до вимог ECTS) / Уклад.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – 155 с.
10. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 588 с., 32 іл.
11. Тюнис И.О. Криминалистика: учеб. пособие / И.О. Тюнис. – М.: Маркет ДС, 2010. – 224 с.
12. Шеремет А.П. Криміналістика: Навчальний посібник. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. – 440 с.

Зміст

Вступ.....	4
Частина перша	
Теоретичні основи криміналістики	
Тема 1. Предмет, завдання, система і методи криміналістики.....	5.
Тема 2. Криміналістична ідентифікація та встановлення групової належності.....	24
Частина друга	
Криміналістична техніка	
Тема 3. Загальні положення криміналістичної техніки.....	42
Тема 4. Судова фотографія і відеозапис.....	56
Тема 5. Трасологія.....	75.
Тема 6. Судова балістика.....	107
Тема 7. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності.....	127
Тема 8. Криміналістичне дослідження письма.....	145.
Тема 9. Техніко-криміналістичне дослідження документів.....	159
Тема 10. Криміналістична реєстрація.....	178
Логіко – психологічні задачі	191
Список використаних джерел	202
Зміст	203